

Ma'rifat

МАЪРИФАТ • ХАЛҚ ЭИЁЛИЛАРИ ГАЗЕТАСИ •

1931 йилдан чиқа бошлаган 2000 йил 22 июль, шанба Баҳоси сотувда эркин нархда № 57(7252)

ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИ МАЖЛИСИ

21 июль куни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йилнинг биринчи ярим йиллигида республикани ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва иқтисодий ислохотларнинг боришига бағишланган мажлиси бўлиб ўтди. Унда Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси ва Вазирлар Кенгаши раислари, вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимлари, вазирлик, кўмита, корпорация, концерн, компания, уюшма ва идоралар раҳбарлари қатнашди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов мажлисда маъруза қилди.

Юртбошимизнинг маърузасида жорий йилнинг биринчи ярим йиллигида мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш ва иқтисодий ислохотлар жараёнида сезиларли ўзгаришлар рўй бергани қайд этилди. Жумладан, макроиқтисодий ва молиявий барқарорлик, барқарор иқтисодий ўсиш кузатилди. Утган вақт мобайнида саноат ишлаб чиқариш ҳажми 6,2 фоиз-

га, қишлоқ хўжалиги маҳсулотли етиштириш 7,1 фоизга ўсди. Пул кадрсизланишининг ўртача ойлик даражаси 1,5 фоизга пасайди. Давлат бюджети 9,8 миллиард сўм профит билан бажарилди. Экспорт ҳажми сезиларли даражада ошиб, ташқи савдо балансида 162 миллион АҚШ доллари миқдорида ижобий сальдога эришилди.

Мамлакатимиз раҳбари ўз маърузасида қишлоқда иқтисодий ислохотларни жадаллаштириш масалаларига алоҳида эътибор қаратди. Ўтказилаётган ислохотларнинг кўп ҳолларда деҳқонларга етиб бормаётганини танқид қилди. Деҳқончиликда оила пудрати тобора кенг ёйилиб бораётган бўлса-да, хўжаликларнинг ички ҳисоб-китобида пудратчиларнинг меҳнати алоҳида қайд этилаётгани йўқ. Бу эса жойларда эскидан қолган текисчилик иллатларининг қайта юз кўрсатишига олиб келмоқда. Деҳқон ўзини ернинг тўла ҳуқуқли эгаси, деб ҳис қилиши ва меҳнати самарасидан тўла баҳраманд бўлиши даркор. Деҳқоннинг

меҳнатини тўғри баҳоламаслик ва меҳнатига яраша ҳақ тўламаслик адолат тамойилларининг бузилишига, ислохотларни обрўсизлантиришга олиб келади.

Мамлакатимизда яхши ишлаб, фойда олаётган қишлоқ хўжалик ширкат корхоналари талайгина. Лекин уларнинг аксариятида пайчиларга дивиденд тўлаш масалалари ҳал этилмаган. Хўжалик ва пудратчилар, фермерлар ўртасида тузилган шартнома мажбуриятлари аксарият ҳолларда хўжалик раҳбарининг айби билан бажарилмай қолаётир. Бундай ҳолларда ҳуқуқни ҳимоя қилиш ва адлия органлари ўз сўзини айтиши даркор. Ишлаб чиқариш билан банд бўлган кишилар қаршида ҳеч қандай сунъий говлар бўлмаслиги керак. Шунингдек, давлатимиз раҳбари қишлоқ хўжалиги ва саноат маҳсулотлари нархларидаги номуносиблик масалаларига тўхталиб, бундай адолатсизликка барҳам беришнинг аллақачон вақти етди, деб таъкидлади. Бу йил кети ва баҳорнинг нисбатан қуруқ келиши оқибатида қишлоқ хўжа-

лик экинларини сув билан таъминлашда жиддий қийинчиликлар рўй бермоқда. Айниқса, Амударёнинг куйи оқимида — Қорақалпоғистон Республикаси ва Хоразм вилоятида сув танқислиги жиддий муаммо бўлиб турибди. «Биз қорақалпоқ ва хоразмлик деҳқонларни қийинчиликлар қаршида ёлғиз ташлаб қўймаймиз, уларга кўлимиздан келган барча ёрдамни берамиз», деб таъкидлади Президент Ислон Каримов.

Бугунги кунда иқтисодий ислохотларнинг бориши кўп даражада банклар фаолиятига ҳам боғлиқ. Бу ўринда ўтган ярим йил давомида ижобий силжиш борлигини қайд этиш лозим. Кичик ва ўрта бизнес субъектлари ўз фаолиятини кенгайтириш учун банклардан кредит олиши кўпайди. Кўпгина юртдошларимиз банклардан микрокредит олиб, ўзларини иш билан таъмин этдилар. Лекин банклар аҳоли қўлида бўш турган маблағларни жалб этиш масаласига етарли эътибор бермапти. Банклардаги бундай маблағлар жами жамғар-

манинг бор-йўғи икки фоизини ташкил этиши ҳам шундан далолат бериб турибди. Холбуки, бундай маблағлар ҳам иқтисодий ўсиш жараёнига сарф этилиши мумкин эди.

«Кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш бугунги кунда биз учун ҳаёт-мамот масаласи, десак янглишмаймиз», деб таъкидлади Президентимиз.

Мажлисда хусусийлаштириш жараёнларига, айниқса, саноат корхоналари акцияларининг хорижий сармоядорларга сотилиши масаласига алоҳида эътибор берилди. Йирик саноат корхоналарини хориж сармояси кўмагида қайта таъмирлаш ва жаҳон андозаларига мос маҳсулот ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш шу куннинг энг долзарб талаби экани қайд этилди. Бу масалага панжа орасидан қараш ҳолларига мутлақо чидаб бўлмайди. Айни пайтда, барқарор ишлаётган ва фойда келтираётган корхоналар арзон-гаровга четга сотиб юборилмаслиги даркор. Кун тартибидеги масалалар юзасидан Бош вазир ўринбосари, Давлат мулкни бошқариш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат кўмитаси раиси Ў.Исмоилов, Бош вазир ўринбосари А.Исаев, Қишлоқ ва сув хўжалиги вазيري Т.Холтоев, Андижон вилояти ҳокими Қ.Обидов, Тошкент вилояти ҳокими У.Мирзақулов, Хоразм вилояти ҳокими И.Бобожонов, Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси Раиси Т.Камолов, Адлия вазيري А.Полвонзода, «Пахтабанк» бошқаруви раиси Ж.Сайфиддинов, Олмалик конметаллургия комбинати директори В.Сигедин ва бошқаларнинг ахбороти тингланди. Мажлисда муҳокама этилган масала юзасидан тегишли қарор қабул қилинди. Мажлисда Олий Мажлис Раиси Э.Халилов, Бош вазир Ў.Султонов, Президентнинг Давлат маслаҳатчилари, Бош вазир ўринбосарлари иштирок этди.

Мусулмон НАМОЗ
ЎЗА мухбири

Суратда: мажлисдан лавҳалар.

Рўзмат Жуманиёзов (ЎЗА) олган сурат.

ИҚТИСОДИЁТНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ — ФАРОВОНЛИК ПОЙДЕВОРИ

Президент Ислон Каримовнинг Вазирлар Маҳкамасининг мамлакат ижтимоий-иқтисодий ривожланиши ва иқтисодий ислохотларнинг 2000 йил биринчи ярми якунларига бағишлаб ўтказилган мажлисидаги маърузаси

Хурматли мажлис иштирокчилари!

Бугунги йиғилишимизнинг бош мақсади — ўтган ярим йил мобайнидаги фаолиятимиз якунларини, қўлга киритган ютуқларимиз, йўл қўйган хато ва камчиликларимизни қатъий меъзонлар асосида танқидий баҳолаб, йил охиригача олдимизда қандай вазифалар турганини белгилаб олишдан иборат, десам, ўйлайманки, бу фикрга қўшиласиз.

Биз Иккинчи чақириқ Олий Мажлис биринчи сессияси ва Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил ижтимоий-иқтисодий ривожланиш якунлари ҳамда 2000 йилда ислохотларни чуқурлаштиришга бағишланган мажлисида жамиятимиз ҳаётининг барча соҳаларида, энг аввало, иқтисодий соҳада ислохотларни янада чуқурлаштириш ва эркинлаштириш борасида аниқ дастур ишлаб чиққан эдик.

Бу дастурни жорий этишдан қўзланган асосий мақсад — Ўзбекистоннинг демократик ва бозор ислохотларини амалга ошириш, жаҳон ҳамжамиятига

кенг интеграциялашуви ва барқарор олға бориши учун мустақам замин яратишдан иборат.

Бинобарин, Ватанимиз ва халқимиз фаровонлиги ана шу стратегик вазифа ва белгиланган дастурий чора-тадбирларни амалга оширишда барчамизнинг изчиллигимиз ва қатъиятчилигимизга боғлиқдир.

Жорий йилнинг ярим йиллик якунлари ҳақида гап борар экан, мен аввало, мамлакатимизнинг изчил ва барқарор ривожланиши билан боғлиқ бўлган қуйидаги энг муҳим, ҳал қилувчи масалаларга эътиборингизни қаратмоқчиман.

Олдимизда турган биринчи ва асосий вазифа — бу изчил иқтисодий ўсиш, чуқур таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, ишлаб чиқаришни мукаммаллаштириш ва илгор технологиялар билан қайта қуроллантиришнинг бош шарти бўлган макроиқтисодий ва молиявий барқарорликка эришиш муаммосидир.

Биз 1996 йилдан буён ҳар йили ялпи ички маҳсулот ўси-

шига эришиб келмоқдамиз. Бу кўрсаткич жорий йилда ҳам қарийб 3,8 фоизни ташкил этди. Бунга саноат ишлаб чиқаришининг янада ўсиши (6,2 фоиз), истеъмол товарлари ишлаб чиқаришни ошириш (7,1 фоиз), чакана товар айланишининг кўпайиши (5,3 фоиз), пулли хизмат кўрсатиш ҳажми (14,7 фоиз) ва қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ҳажмининг (7,1 фоиз) ортиши ҳисобидан эришилди.

Барчангизга маълум бўлиши керак: жорий йилда қишлоқ хўжалиги ривожланиши ва самарадорлиги яна бир қийинчиликка — сув танқислиги ва қурғоқчиликка дуч келди.

Бутун мамлакатимизда, энг аввало, Амударё ҳавзасида, айниқса, унинг қуйи ўзанида сув танқислиги билан боғлиқ кескин вазият юзага келди. Назорат ўлчовлари бўйича, дарёдаги сув ҳажми экинлар ривожланишида даврда, июнь-июль ойларида кейинги 5 йилдаги ўртача йиллик сув ҳажмининг 36 фоизини ташкил этди.

Оқибатда Қорақалпоғистон

Республикаси, Хоразм, Қашқадарё ва бошқа вилоятларнинг сув билан таъминланиши кескин камайди. 15 июлгача бўлган маълумотларга кўра, қишлоқ хўжалиги экинларини суғориш ишлари қатор туманларда экин майдонларининг атиги 60 фоизини ташкил этган.

Бунинг натижасида каттагина нобудгарчилик юз берди — бир қанча майдонлардаги галла ва ғўза ҳосилини йўқотдик. Деҳқон ва фермер хўжаликлари ҳам шундай зарар кўрди.

Қурғоқчилик туфайли аҳолини ичимлик суви билан таъминлаш, айниқса, Қорақалпоғистон Республикаси, Хоразм ва бошқа вилоятларнинг қишлоқ жойларида, ғоят ташвишли ҳолатни вужудга келтирмоқда.

Бундай вазиятда маҳаллий ҳокимият органлари сув танқислиги оқибатларини камайтириш юзасидан, биринчи галда, аҳоли яшаш жойларини, касалхона, мактабгача тарбия, даволаш ва соғломлаштириш муассасаларини узлуксиз равишда тоза ичимлик суви билан таъминлаш борасида тез-

кор чора-тадбирларни кўрмоқда.

Вазирлар Маҳкамаси сув танқислиги оқибатларини тугатиш билан боғлиқ барча масалалар юзасидан қарор қабул қилди. Қарорда мамлакатимизнинг зарар кўрган туманларига ёрдам кўрсатиш бўйича зарур бўлган чора-тадбирлар кўзда тутилган.

Сув танқислиги ва қурғоқчиликка қарамасдан, бошоқли дон экинлари ўрими-йиғими қизгин давом этмоқда. Ҳозиргача, яъни 20 июлгача тахминан 2 миллион 200 минг тонна галла тайёрланди. Бу ўтган йилгидан 180 минг тонна кўпроқдир. Мамлакатимиз иқтисодиётида стратегик экин ҳисобланган пахта ҳам бу йил анча барвақт етилмоқда.

Галла етиштириш ва уни ўриб-йиғиштириш ишлари Хоразм, Андижон, Бухоро, Наманган, Тошкент, Фарғона вилоятлари ва Қорақалпоғистон Республикасида яхши ташкил этилганини алоҳида таъкидламоқчиман.

(Давоми 2—4- бетларда)

ИҚТИСОДИЁТНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ – ФАРОВОНЛИК ПОЙДЕВОРИ

Президент Ислон Каримовнинг Вазирлар Маҳкамасининг мамлакат ижтимоий-иқтисодий ривожланиши ва иқтисодий ислохотларнинг 2000 йил биринчи ярми якунларига бағишлаб ўтказилган мажлисидаги маърузаси

(Давоми. Боши 1-бетда)

Ўзингиз айтинг, бундан атиги бир неча йил аввал кўплаб хўжаликлар ва бутун бир туманлар бугунги кунга келиб гектаридан 60-70 центнердан ҳосил олишини тасаввур қила олармидик?

Бугун мамлакатимизда бошқоқли дон экинлари етиштириш селекцияси ва агротехнологиясининг ўзига хос мактаби шаклланиб кетди, деб айтишга барча асосларимиз бор. Шу заҳматли заминимизда, меҳнаткаш халқимизга хос бўлган ғаллакорлик маҳорати, дон етиштиришга муносабатнинг кўп асрлик бой маданияти, қадимий анъаналари қайтадан тикланмоқда.

Азиз юртдошларим!

Фурсатдан фойдаланиб, мана шу юксак минбардан туриб, барча деҳқонларимизга, ҳеч муболағасиз айтганда, кучли сув танқислиги ва табиат инжиқликлари шароитида мардондор меҳнат қилган, ерга меҳрини бериб мўл ҳосил етиштирган, мамлакатимиз аҳолисини нон билан таъминлаш йўлида заҳмат чеккан жамияти юртдошларимизга бутун халқимиз номидан чуқур миннатдорлик билдирмоқчиман.

Бу йил сабзавот, мева-чева ва полиз ҳосили ниятда се-роб бўлди. Худонинг ўзи бизга ана шундай мўл ҳосил ато этди.

Барчамизнинг бурчимиз — деҳқонларимизнинг пешона тери, ҳалол меҳнати эвазига етиштирилган бу ҳосилнинг нобуд бўлишига йўл қўймасликдан иборат. Деҳқон ва фермерлар ўзлари етиштирган маҳсулотни тўла-тўқис сота олиши, уларнинг йил бўйи қилган меҳнати муносиб тақдирланиши учун зарур бўлган барча чора-тадбирларни кўриш лозим.

Авваламбор, вилоят, шаҳар ва туман ҳокимлари, бохона идоралари, ички ишлар органлари, транспорт ташкилотлари раҳбарлари ҳукуматимиз томонидан қабул қилинган сабзавот, мева-чева ва полиз маҳсулотларининг янги ҳосилини марказлаштирилмаган ҳолда экспорт қилишни кўпайтиришга доир қарорнинг сўзсиз бажарилишини таъминлашга масъулдилар.

Бу масалада ҳеч қандай ғов ва тўсиқлар билан ишни пайсалга солиш ҳоллари бўлмаслиги керак. Бу масала устидан қаттиқ назорат ўрнатилади.

Ҳурматли мажлис иштирокчилари!

Мамлакатимизда юритилаётган пул кредит сиёсати ўзининг самарасини бермоқда. Ярим йиллик якунларига кўра, инфляциянинг ўртача ойлик даражаси 1,5 фоизни ташкил этди. Бу кўрсаткич ўтган йили 1,9 фоиз бўлган эди. Марказий банкнинг қайта молиялаш ставкаси йиллик 36 фоиздан 24 фоизга камайд.

Биринчи марта, йилнинг икки чораги мобайнида, давлат бюджети ялпи ички маҳсулот ҳажмига нисбатан бир фоиз миқдорда ошириб бажарилди. Бошқача айтганда, бюджет даромадлари унинг харажатларига нисбатан 9 миллиард 800 миллион сўмга ортди.

Бунга эришганимизнинг сабаби фақатгина солиқ тизимини такомиллаштириш ва яхшилаш, тўлов интизомини мустаҳкамлаш, солиққа тортилдиган базани кенгайтиришда эмас. Бу борада 2000 йил 1 январидан бошлаб жорий этилган бюджет харажатларини белгилаш ва молиялаштиришнинг янги меъёрий усуллари ҳам кўл келди.

Чунки улар корхона ва ташкилотларга ажратилган маблағлардан тежаб-тергаб фойдаланишни таъминлайди.

Жорий йилда яна бир ижобий тамойил кўзга ташландики, уни мустаҳкамлаш лозим. Биз экспортга чиқарадиган асосий маҳсулотларнинг дунё бозорида Ўзбекистон учун фойдали

бўлмаган нарх-наво конъюктураси сақланиб қолаётганига қарамадан, ярим йил мобайнида экспорт ҳажми анча ортди.

Бунинг натижасида ташқи савдо айланишида 160 миллион АҚШ долларидан зиёд ижобий сальдога эришилди.

Ўйлаётганимиз, шу йил қабул қилинган экспорт маҳсулотлари ишлаб чиқарадиган корхоналарни янада рағбатлантириш чора-тадбирлари доир ҳукумат қарори бу борада кўл келди. Шунинг учун имкон қадар кўпроқ қўлай шарт-шароит яратиш борасидаги ишларни бундан буён ҳам давом эттириш даркор. Токи корхоналаримизда экспортбоп маҳсулотлар ишлаб чиқариш ва валюта ишлаб топишга бўлган доимий қизиқиш шаклланин.

Хусусийлаштириш жараёниларини такомиллаштиришга оид чора-тадбирлар дастурини бажариш борасидаги фаолиятимиз ҳам ўз натижасини бермоқда. Хусусан, корхоналарни давлат тасарруфидан чиқариш ва ҳиссдорлик жамиятларига айлантириш соҳасидаги ишлар бирмунча фаоллашди.

Ярим йил мобайнида кўзда тутилган 91 та объект ўрнига амалда 113 та объект хусусийлаштирилди. Мана шу муддат давомида давлат мулкчилигидаги қарийб 800 миллион сўмлик 4 мингдан зиёд кўчмас мулк иншоотлари сотилди. Фонд бозорида 671 та хусусийлаштирилган корхонанинг 5 миллиард 200 миллион сўмлик акцияси сотилган.

Жорий йилда хусусийлаштиришдан тушган умумий маблағ 7 миллиард сўмдан ошди. Бу ўтган йилнинг шу давридаги кўрсаткичга нисбатан 2,6 баробар кўпдир. Хусусийлаштиришдан бюджетга тушадиган маблағ ҳажми анча кўпайди. Жорий йилда мамлакат бюджетига 2 миллиард сўмдан зиёд, маҳаллий бюджетларга эса 700 миллион сўм атрофида маблағ тушган.

Шу билан бирга, хусусийлаштириш борасидаги ишлар бизни қониқтира олмайди. Корхоналар акцияларини сотиш бўйича бўш ресурслар ҳали тўлиқ жалб этилмаган. «Ўзқурилишматериаллари», «Ўзмасанаоат», «Ўзбекмебель», Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, «Тошшаҳарйўловчиратс» уюшмаси корхоналарининг акцияларини сотиш муаммо бўлиб турибди.

«Ўзбекистон ҳаво йўллари» миллий авиакомпанияси, «Ўзбекистон темир йўллари» давлат ҳиссдорлик компанияси, Қоммунал хизмат вазирлиги, «Ўзкимёсанаоат» уюшмаси иншоотларини хусусийлаштириш жараёни суст бормоқда. Ярим йил мобайнида Чкалов номидаги Тошкент Авиация ишлаб чиқариш бирлашмаси давлат ҳиссдорлик жамияти, Олмалик тор-металлургия комбинати, «Ўзметкомбинат» каби корхоналарнинг бирорта ҳам акцияси сотилмаганини қандай изоҳлаш мумкин?

Хусусийлаштиришга тўсиқ бўлаётган сабаблар таҳлили шундан далолат берадики, корхоналарни ҳиссдорлик жамиятларига айлантириш бўйича тайёргарлик ишлари суст олиб борилмоқда.

Кўпинча корхоналарни хусусийлаштирилгандан кейин қўллаб-қувватлашни кўзда тутадиган бизнес-планлар тузилмайди, улар фаолиятининг молиявий барқарорлигини таъминлаш чоралари кўрилмайд.

Аксариат корхона раҳбарларининг ўзлари ҳиссдорлик жамиятларига айлантириш моҳиятини яхши тушунмайди, эски қолиплар билан яшайди. Хусусийлаштирилган корхоналар акцияларини фонд бозорида реклама қилиш ишлари ҳам қониқарли эмас.

Бунинг устига, айрим корхона раҳбарлари меҳнат жамоа-

сининг беҳабарлигидан фойдаланиб ёки уларнинг фикрини менсимай, акция пакетларининг анчагина қисмига ўзи эга бўлмоқда, қолган акцияларни эркин савдога чиқаришга тўсқинлик қилмоқда. Бундай ҳолатларга мутлақо тоқат қилиб бўлмайди.

Хусусийлаштириш дастурини амалга ошириш жараёнида хорижий сармоядорларни жалб этиш борасидаги аҳволни, маълум даражада силжишига қарамадан, қониқарли, деб бўлмайди.

Ўтган давр мобайнида 17 та ҳиссдорлик жамиятининг акция пакетлари 1 миллион 700 минг АҚШ доллари ва 1 миллиард 200 миллион сўмга сотилган. Корхона сармоялаш шартлари билан эса 12 миллион 100 минг АҚШ доллари ва 1 миллиард 500 миллион сўмлик акция сотилган.

Шу билан бирга, хорижий сармояларни хусусийлаштириш жараёнига жалб этилишини бугунги миқёси, салоҳиятли инвесторлар билан иш олиб боришнинг ҳозирги даражаси, реклама ишларини ташкил этишнинг савияси бизни қониқтирмайди.

Хорижий сармоядорлар томонидан қизиқиш борлигига қарамай, индивидуал асосда хусусийлаштирилиш кўзда тутилган 13 та объектдан биронтаси ҳам ҳалигача хусусийлаштирилмаган. Ярим йил мобайнида Қорақалпоғистон Республикаси, Жиззах, Сурхондарё, Наманган, Сирдарё, Бухоро, Хоразм ва Навоий вилоятларида жойлашган ҳиссдорлик жамиятларининг бирорта ҳам акцияси хорижий сармоядорларга сотилмаган.

Хусусийлаштирилиш кўзда тутилган корхона раҳбарларининг ўзлари ҳам бу борада етарлича фаоллик кўрсатмаёпти. Қуруқ натижасиз музокара-лар жараёни ҳаддан зиёд чўзиб юборилмоқда. Мен бундай ҳолнинг сабаби, биринчи гада, корхона раҳбарларининг хорижий сармоядор келиши билан ўзи учун қиладиган иш қолмаслигини ўйлаб кўрқишида, деб биламан.

Дастурда кўзда тутилган объектлар ёки акциялардан бирортасини ҳам хорижий сармоядорларга сота олмаган идоралар раҳбарларининг ишга муносабатига чидаб бўлмайди. Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, «Ўзғўштсўтсанаоат», «Ўзэл-техсанаоат», «Ўзбекмебель», «Ўзавтотранс», «Ўзкимёсанаоат», Қоммунал хизмат вазирлиги раҳбарларининг масалага бу қадар лоқайдлик билан қараётганини қандай изоҳлаш мумкин?

Давлат мулк кўмитаси Вазирлар Маҳкамасининг тегишли мажмуалари билан бирга 2000 йилнинг хусусийлаштириш дастурига киритилган, лекин акциялари сотилмаган ҳар бир корхона бўйича атрофчи таҳлил ўтказсин ва тасдиқланган дастурларга мувофиқ, акцияларни жойлаштиришни жадаллаштириш юзасидан аниқ чора-тадбирлар кўрсин. Бажарилган ишлар ҳақида 9 ойлик якунлари бўйича ахборот берилсин.

Қадрли мажлис қатнашчилари!

Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил якунларига бағишланган йўналишида кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни қўллаб-қувватлаш бўйича республика мувофиқлаштирувчи Кенгаши, Давлат мулк кўмитаси, маҳаллий ҳокимият бошқарув органлари ҳамда кичик ва ўрта бизнесни, хусусий тадбиркорликни ривожлантириш бўйича тижорат банкларининг фаолияти қаттиқ танқид қилинган эди.

Шуни таъкидлаш жоизки, кейинги пайтда бу соҳада маълум бир ўзгаришлар юз берди.

Биринчидан, «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги қонун,

Президент фармонлари ва ҳукумат қарорларининг қабул қилиниши кичик ва ўрта бизнес, фермер ва деҳқон хўжаликлари фаолиятининг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлади. Тадбиркорликни рағбатлантирувчи, уни кафолатлайдиган кучли тизим яратилди. Кичик ва ўрта бизнес субъектлари, хусусий тадбиркорлик билан шуғулланувчи шахслар учун солиқ тўлов тизими сезиларли даражада енгиллик киритилди. Кичик ва ўрта бизнес корхоналарининг ҳисоб юритиш ва ҳисобот бериш тартиби қисқартирилди ва анча соддалаштирилди.

Иккинчидан, хусусий тадбиркорлик, кичик ва ўрта бизнес субъектларига кредит бериш тизими яхшиланди. Тадбиркорлар эҳтиёжи учун зарур бўлган ўз пул маблағларини нақд ҳолда тижорат банкларидан олиш муаммоси деярли ҳал қилинди.

Кичик ва ўрта бизнес субъектларига ажратилган кредит маблағлари биринчи ярим йилликда 37 миллиард сўмни ташкил этди. Бу 1999 йил давомида ажратилган жами маблағдан ҳам кўп, демакдир.

Бу соҳани ривожлантириш учун халқаро молия ташкилотлари йўналиши бўйича, жумладан, Европа қайта тиклаш ва тараққиёт банки, Осиё тараққиёт банки, Халқаро молия корпорацияси ва «КФВ банки» томонидан йил бошидан буён 62,5 миллион АҚШ доллари миқдорда кредит линиялари очилиб, 16,6 миллиони ўзлаштирилди.

Кичик ва ўрта бизнес субъектларига микрокредит ажратиш механизми ишлаб чиқилди ва амалга тадбиқ этилди. Бу тадбиркорлик ривож, айниқса, янги иш бошлаган тадбиркорлар фаолиятини кучайтиришда катта аҳамият касб этди. Жорий йилнинг биринчи ярмида тадбиркорларга тижорат банклари томонидан 4 миллиард 100 миллион сўм миқдорда микрокредит берилди. Ўтган ярим йилда биргина Тошкент вилоятида тадбиркорларга умумий миқдори 805 миллион сўмлик 651 та микрокредит ажратилди.

Шуниси эътиборга лойиқки, ажратилган микро кредитларнинг 97 фоизи бевосита фермер ва деҳқон хўжаликлари ривожлантиришга йўналтирилди.

Учинчидан, тадбиркорлик субъектларини моддий-техника ресурслари билан таъминлаш ва улар ишлаб чиқарган маҳсулотларни сотишга ёрдам бериш ишлари муайян даражада яхшиланиб бормоқда.

Товар-хомашё биржаси, майда-улгуржи савдо дўконлари ва бошқа савдо-таъминот тизими фаолияти сезиларли даражада жонланди. Ҳисобот даврида тадбиркорларга товар-хомашё ресурсларини сотиш ҳажми режадагидан қарийб 2,5 баробар ўсди, кичик ва ўрта бизнес корхоналари ишлаб чиқарган 12 миллиард 800 миллион сўмлик тайёр маҳсулотлар улар томонидан сотилди. Бу йиллик прогноз кўрсаткичдан юқоридир.

«Ўзсавдомарказ»нинг Савдо-кўргазма маркази фойдаланишга топширилгани тадбиркорларга кўрсатилаётган хизматнинг ҳажми ва сифатини янада оширишга ёрдам беради. Ўшбу Марказ ҳудудида шу йилнинг 4 июлидан доимий фаолият юрита бошлаган кичик ва ўрта корхоналар учун зарур бўлган минитехнология ва асбоб-ускуналар савдо-кўргазмаси ҳам бу борадаги муҳим қадамдир. Мазкур савдо-кўргазмада 70 дан зиёд маҳаллий, 10 дан ортиқ хорижий ишлаб чиқарувчи ва таъминотчилар иштирок этмоқда.

Тўртинчидан, тадбиркорларни қўллаб-қувватлаш бўйича ахборот-маслаҳат марказлари ва бизнес-инкубаторларининг иши анча фаоллашди. Жорий йилда улар томонидан 45 мингдан зиёд тадбиркорга хизмат кўрса-

тилди. Ўтган ҳисобот даврида бизнес-инкубаторлар тизимида 2 мингдан зиёд киши ўқитилди, 11 мингдан зиёд тадбиркор бозор шароитида ишлаш бўйича малака ортирди.

Бешинчидан, Адлия вазирлиги зиммасига тадбиркорларнинг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиш вазифаси юклатилган, уларнинг молиявий-хўжалик фаолиятига маҳаллий ҳокимият органлари ва назорат идораларининг асосий равишда аралашувидан ҳимоя қилиш ишлари ҳам жонланди.

Натижада текширувлар сони ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 22 фоизга камайд. Айниқса, асосий текширувлар ўтган ярим йил ичида қарийб 9 баробарга камайд. Бундай ноқонуний ҳолларга чек қўйиш, уларнинг пайини қирқатишда барча текширувлар ҳақидаги ахборотлар қатъий тартибда қайд этиладиган Текширувлар китобининг жорий қилиниши ҳам муҳим аҳамият касб этди.

Ўзининг ноқонуний хатти-ҳаракати билан тадбиркорларга моддий ва маънавий зарар етказган назорат идораларида ишлайдиган 58 нафар мансабдор шахсдан, жумладан, солиқ тизимининг 35 ходимидан суд орқали 11 миллион сўм тўлов ундириб олинди.

Тадбиркорлар устидан кўзга-тилган жиноий иш материалларини ўрганиш натижасида улардан 221 нафари оқланди. 68 шахсга нисбатан чиқарилган ҳукм енгиллаштирилди. 31 нафар тадбиркорга нисбатан қўлланилган маъмурий ва молиявий жавобгарлик эса ноқонуний деб топилди.

Бу қўрилган муҳим чора-тадбирлар тадбиркорлик фаолиятининг янада ривожланишига сезиларли таъсир кўрсатди. Фақатгина ҳисобот даврининг ўзида 18 мингдан зиёд кичик ва ўрта бизнес субъектлари рўйхатга олинди. Бугунги кунда уларнинг умумий сони 175 мингдан ортди. Кичик ва ўрта корхоналарни ривожлантириш ҳисобида 106 мингдан зиёд янги иш ўринлари ташкил этилди. Бу ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 2 баробар кўпдир.

Хулоса қилиб айтганда, иқтисодий ислохотларнинг ўта муҳим соҳасида қўлга киритилган бу натижалар, авваламбор, тадбиркорлик фаолиятини, кичик ва ўрта бизнесни эркинлаштириш натижаси, десак, асло хато бўлмади.

Шу билан бирга, бу ютуқларга эришишда шу соҳага тегишли қонунчиликни эркинлаштириш, тадбиркорларга турли хил имтиёз ва имкониятларни, айниқса, банк соҳасида, яратиб берганимиз муҳим аҳамият касб этди. Албатта, бу борада энди-гина ривож топиб келаётган бизнесга маъмурий ва бюрократик аралашувларнинг чекланиши ҳам катта ижобий таъсир кўрсатди.

Яна бир бор шу фурсатдан фойдаланиб, тадбиркорлик, кичик ва ўрта бизнеснинг, хусусан, қишлоқда фермер хўжаликларининг ривожланишига бевосита дахлдор шахсларга қарата шуни айтмоқчиман:

Бизнинг ислохотлар йўлидан, халқимизга муносиб ва фаровон ҳаёт яратиш йўлидан олға юришимиз кўп жиҳатдан мана шу соҳада амалга ошираётган ишларимизнинг қанчалик юқори суръатда ривож топишига узвий боғлиқ. Барчамиз шу оддий ҳақиқатни яхшилаб тушуниб олишимиз шарт.

Афсуски, ҳали мамлакатимизнинг кўпгина жойларида тадбиркорлик, шахсий ташаббус иқтисодий ўсишнинг, ишсизлик муаммосини ҳал этишнинг ва аҳоли даромадлари манбаининг асосий омилига айланиши йўқ. Айниқса, Сурхондарё, Сирдарё вилоятларида ва Тошкент шаҳрида тадбиркорликни ривожлантириш муаммоларига етарлича эътибор берилмаёпти.

(Давоми 3—4-бетларда)

ИҚТИСОДИЁТНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ — ФАРОВОНЛИК ПОЙДЕВОРИ

Президент Ислам Каримовнинг Вазирлар Маҳкамасининг мамлакат ижтимоий-иқтисодий ривожланиши ва иқтисодий ислохотларнинг 2000 йил биринчи ярми якунларига бағишлаб ўтказилган мажлисидаги маърузаси

(Давоми. Боши 1—2-бетларда)

Ўтказилган текширишлар натижаси шуни кўрсатадики, маҳаллий ҳокимият ва бошқарув органлари томонидан тадбиркорларни рўйхатга олиш тартиблари бузилиши, аризаларни кўриб чиқишни пайсалга солиш, рўйхатга олиш жараёнида қонунда кўрсатилмаган қўшимча ҳужжатлар талаб қилиш, тадбиркорлар маблағини ноқонуний тарзда бошқа мақсадларга жалб этиш ҳоллари барҳам топгани йўқ.

Айрим мансабдорлар томонидан тадбиркорлик, деҳқон ва фермер ҳўжаликлари ривожлантиришга тўсиқ бўлаётган сансоларлик, тўраларча муносабат кўринишлари ҳамон содир этилмоқда. Масалан, Жиззах вилоятининг Галлаорол тумани ҳокимлигида (ҳоким А. Абдусайидов) «Асқар» фермер ҳўжалигининг рўйхатга олиш тўғрисидаги аризаси олти ой мобайнида ҳам кўриб чиқилмаган. Фориш тумани ҳокимлигидаги (ҳоким С. Эшбоев) аҳвол ҳам бундан яхши эмас. Ушбу тумандаги «Серикбой» фермер ҳўжалиги икки ой кечиктирилиб рўйхатга олинган.

Минг афсуски, бундай ҳолатларга қарши тегишли ташкилотлар ҳам, Товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палатаси, Деҳқон ва фермер ҳўжаликлари уюшмаси вакиллари ҳам тадбиркорларнинг ҳақ-ҳуқуқлари ва манфаатларининг поймол қилинишига қарши бирон-бир амалий чора кўрмаган. Бундай мисолларни бошқа вилоятлардан ҳам кўплаб келтириш мумкин.

Шаҳар ва туманларда кўплаб бинолар бўш ётибди, маҳаллий ҳокимият органлари эса тадбиркорларга шарт-шароит яратиш, мавжуд имкониятлардан унумли фойдаланиш ўрнига қўл қовуштириб ўтирибди. Улар фойдаланилмаётган ишлаб чиқариш бинолари, асбоб-ускуналари ва саноат корхоналарини тадбиркорларга ижарага оsonликча беришмайди. Ижара шартномасининг бир йил муддатга тузилиши оdat тусига кириб қолгани тадбиркорларнинг узoқни мўлжаллаб сармоа сарфлашига тўсқинлик қилмоқда.

Кичик ва ўрта бизнес субъектларининг молиявий ҳўжалик фаолиятига турли назорат идораларининг асоссиз равишда аралашishi ҳoллари ҳамон учраб турибди.

Масалан, ҳисобот даврида Бухоро вилояти бўйича тадбиркорларнинг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўлимига 51 та ариза тушган. Шундан 44 таси тадбиркорлар фойдасига ҳал этилган.

Андижон, Бухоро, Самарқанд, Хоразм вилоятлари Товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палаталари Текширувлар китобини жорий этишда расмийликдан нарига ўтмаётганига асло тоқат қилиб бўлмайди.

Тадбиркорлар ўртасида ҳуқуқий тушунтириш ишлари суст олиб бoрилмоқда. Уларнинг кўпчилиги ўз ҳуқуқларини, тадбиркорлар учун амалда қандай имтиёз ва кафолатлар мавжудлигини етарли даражада билмайди.

Мазкур камчиликларни қатъийлик билан бартараф этиш зарур. Бунинг учун, энг аввало, тадбиркорлик субъектларини солиқ ҳамда статистика органларида бирийла рўйхатга олишнинг ягона тартибини ишлаб чиқишни тезлаштириш лoзим.

Тадбиркорлар учун бозор конъюнктураси, мамлакатимизда ва хориждаги истиқболли ҳамкорлар, сармоядорлар тўғрисидаги керакли маълумотларни жамлаган ахборот базасини яратиш ишларини тезлаштириш зарур.

Қорақалпоғистон Республи-

каси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимликлари манфаатдор корхоналар билан ҳамкорликда тадбиркорлик субъектларига зарур бўлган, барча хизмат кўрсатиш турлари билан таъминланган кичик технология ва асбоб-ускуналарнинг доимий фаолият кўрсатадиган савдо-кўргазмаларини ташкил этиш тажрибасини кенг қўллаши лoзим.

Шу соҳада мавжуд бўлган, мамлакатимизда тадбиркорликни янада ривожлантиришга тўсиқ бўлаётган муаммоларни бартараф этиш бўйича ҳукуматимиз (Ҳамидовга), барча манфаатдор ташкилотлар иштирокида бир ой муддатда Вазирлар Маҳкамасининг тегишли қарорини тайёрлашни топшириш мақсадга мувофиқ, деб ўйлайман.

Қадрли дўстлар!

Мамлакатимиздаги ўзига хос шарт-шароит, яъни, аҳолининг аксарият қисми қишлоқ жойларида яшashi ва меҳнат қилиши, кўплаб тармоқ ва корхоналаримиз фаолияти эса бевосита қишлоқ ҳўжалиги ишлаб чиқариши билан боғлиқлигини инобатга олсак, қишлоқда иқтисодий ва аграр муносабатларни ислоҳ қилишга алоҳида эътибор бериш нақадар муҳимлиги аён бўлади.

Қисқача қилиб айтганда, кўп марта айтилган муҳим бир ҳақиқатни ҳар биримиз яхши англаб олишимиз ва кундалик ҳаётимизда ҳеч қачон ҳаёлимиздан чиқармаслигимиз даркор: деҳқон бой бўлган юрт доим бадавлат ва обод бўлур. Қишлоқ ҳаётини юксалтириш ҳақида сўз юритар эканмиз, унинг яқка ва ягона йўли — бошлаган ислохотларни охиригача, пировард натижасига етказиш. Бугун гап, авваламбор, бу соҳада қабул қилинган қонунлар ва меъёрий ҳужжатлар, Вазирлар Маҳкамасининг тегишли қарорларини ҳаётга тадбиқ этиш ҳақида боряпти.

Ҳозирги пайтда қишлоқда ҳўжалик юритишнинг асосий учта шакли қарор топмоқда. Булар — қишлоқ ҳўжалиги маҳсулотларининг йирик ишлаб чиқарувчилари бўлган қишлоқ ҳўжалик кооперативлари, фермер ва деҳқон ҳўжаликларидир. Ҳўжалик юритишнинг мана шу шакллари амалийётга янада кенгроқ жорий этишдан асосий мақсад — қишлоқда аввало чинакам мулкдорларни, ерга, мулкка ҳамда ишлаб чиқарилган маҳсулотга нисбатан ҳақиқий эгаллик туйғусини шакллантиришдан иборат.

Утган вақт мобайнида 1 минг 424 та ҳўжалик ширкатларга айлантирилди. Жумладан, бу кўрсаткич жорий йилнинг биринчи ярмида 446 тани ташкил этди. 2000 йилнинг 1 июль ҳолатига кўра, республикадаги қишлоқ ҳўжалиги корхоналари таркибиде 598,5 мингта оилавий пудрат фаолият кўрсатаётган бўлиб, уларнинг асосий қисми чек усули билан ишламоқда.

Айни пайтда ширкатлар молиявий ҳисоб-китоб марказларининг иш юритиш савияси ҳам ортиб бормоқда.

Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, ширкатга айлантирилган ҳўжаликларнинг аксарияти самара билан ишламоқда. Утган йил якунлари бўйича уларнинг кўпчилигида пай эгаларига олинган соф фойда ҳисобидан дивидендлар тўлангани қувончли ҳол, албатта.

Шу билан бирга, айтиш жоизки, биз учун муҳим бўлган қишлоқдаги ислохотларни амалга оширишда расмийчилик, пала-партиш ҳамда ишга саводсизларча ёндашув ҳоллари кўплаб учрамоқда. Бу борада энг катта камчилик ва йўл кўяётган хатоимиз — ҳўжалик юритиш шакллари ўзгартириш жараёни ҳўжаликнинг ички иқтисодий механизмини

ўзгартирмасдан, такомиллаштирмасдан амалга оширилмоқда.

Лўнда қилиб айтганда, маҳсулот ишлаб чиқарувчиларнинг, у ким бўлишидан қатъи назар — ширкатми, фермер ёки деҳқон ҳўжалиги эгаси бўладими, ишлаб чиқаришда ва уни сотишда қатнашаётган бошқа ташкилотлар билан муносабатни ҳали ҳануз эскича, эски қолипда сақланиб қолмоқда.

Бу борадаги энг чидаб бўлмайдиган ҳолат — мансабдорлар томонидан йўл қўйлаётган ўта расмийчилик, ислохотларнинг мақсадини, маъно-мазмунини, моҳиятини тушуниб етмаслигидир.

Бу борада бизга ўтмишдан мерос бўлиб келаётган «мендан кетгунча, эгасига етгунча» деган лоқайдлик иллатидан ҳанузгача ҳалос бўла олмаймиз.

Мисол учун, амалда ҳар бир оилавий пудрат бўйича алоҳида ҳисоб-китоблар олиб бoрилиш шарт. Ҳар қайси пудратчининг даромади ва харажатлари тегишли ҳўжатларда кўрсатиб бoрилиши катта аҳамиятга эга.

Нега деганда ҳар бир пудратчи ўзининг қанча меҳнат қилгани, қанча маблағ сарфлаганини, ижарага олинган майдондаги ҳақиқий ҳосилдорлик даражаси қанча бўлганини, шунга яраша даромад ёки соф фойда олганини, бинобарин, ўз меҳнати қанчалик тўғри ҳисоб-китоб қилинганини билмас, айтиб қўйи, бизнинг қишлоқдаги ислохотлар тўғрисидаги барча гапларимиз, юксак қаҳриқларимиз қуруқ сафсатадан нари бoрмайди.

Бу ҳақиқатни ҳар биримиз — Президент, ҳоким, вазирдан тортиб то бригада бошлиғигача, оддий деҳқонгача яхши англаб олишимиз шарт.

Кўпчилик ҳўжаликларда меҳнатни ташкил этиш ва унга ҳақ тўлаш ўзгармасдан келаётир. Уларда бўлим ва бригадалар сақланиб қолган, наряд тузишлар давом этмоқда, ишга чиққан, чиқмаганликни қайд этиб бoрувчи табеъли ҳисоби юритилмоқда. Чекларни пудратчилар эмас, балки молиявий ҳисоб-китоб маркази бухгалтерлари ёки бригада бошлиқлари тўлдирмоқда.

Қишлоқда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштиришга тўсиқ бўлаётган асосий сабаблардан бири, ички ҳўжалик шартномаларини тузишдаги хато ва камчиликлардир.

Томонларнинг шартномаларда кўзда тутилган мажбуриятлар бўйича жавобгарлиги, жумладан, шартнома бузилган тақдирда жарима тўлаши аниқ кўрсатилмаган.

Аксарият ҳўжаликларда шартномаларни бажармаганлар жазосиз қолмоқда. Унинг нима сабабдан бажарилмагани таҳлил қилинмаяпти. Оқибатда, пудратчиликнинг бош тамойили — пировард натижа учун моддий жавобгарлик ва рағбатлантириш шартли бажарилмасдан қоляпти.

Бу эса, охир-оқибатда қишлоқ ҳўжалигидаги ислохотларни обрўсизлантиришга олиб келади.

Яна бир бор шу ўта муҳим масала бўйича, яъни шартномаларни сифатли ва маълум қоидаларга риоя қилган ҳолда тузиш, бу шартномалар учун жавобгарликни жой-жойига қўйиш аввало Адлия вазирлиги ва унинг жойлардаги ташкилотларига топширилган эди. Бугун Адлия вазири Полвонзода бу масала бўйича жавоб бeриши керак.

Қишлоқ ҳўжалиги соҳасида йўл қўйлаётган нуқсон ва камчиликлар ҳақида гапирганда, жойларда фермерларга билдирилаётган муносабат ва кўп жойларда давом этаётган таъйиқлар ҳақида такрор-такрор гапиршга тўғри келмоқ-

да.

Ҳўжаликларга хизмат қилувчи корхоналар томонидан шартнома мажбуриятларини бажариш борасида фермерлар ҳақ-ҳуқуқини менсимаслик ҳоллари кўзга ташланмоқда.

Ҳали-ҳануз фермерларни минерал ўғитлар, ёнилғи ва мойлаш материаллари, махсус кимёвий дорилар билан таъминлаш механизми тўла-тўқис ишлаб чиқилмаган.

Юридик шахс мақомига эга бўлган деҳқон ҳўжаликлари ташкил этишнинг афзалликлари ҳусусида жойларда етарлича тушунтириш ишлари олиб бoрилмаяпти.

Қишлоқ ва сув ҳўжалиги вазирлиги Деҳқон ва фермер ҳўжаликлари уюшмаси ва бошқа манфаатдор идоралар билан бирга моддий-техника таъминоти хизматини жойларнинг, ҳўжаликларнинг ўзида ташкил этиш чора-тадбирларини ишлаб чиқишлари ва амалга оширишлари керак.

Бу чора-тадбирлар фермер ва деҳқон маҳсулотини бевосита у етиштирган жойдан сотиб оладиган тайёрлов-савдо идоралари тармоғини ривожлантиришни ҳам қамраб олиши лoзим.

Азиз дўстлар!

Қишлоқ ҳўжалигини иқтисодий ислоҳ қилиш борасидаги чора-тадбирлар тизимида қишлоққа давлат томонидан амалий ёрдам кўрсатишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бу ёрдам кўпгина йўналишлар бўйича амалга оширилмоқда.

Жаҳон бозоридаги нарх-наво конъюнктурасини ҳисобга олган ҳолда, шунингдек, қишлоқ ҳўжалигида ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш ва деҳқонлар даромадини кўпайтириш мақсадида асосан пахта ва бошоқли дон экинларининг харид нархлари ҳар йили қайта кўриб чиқилмоқда.

Мамлакатимизда қишлоқ ҳўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқарувчиларга олдиндан маблағ ажратишнинг ягона тизими яратилиб, ҳаётга жорий этилмоқда.

Молия вазирлиги қошида давлат эҳтиёжлари учун харид қилинадиган қишлоқ ҳўжалиги маҳсулотларига ҳақ тўлайдиган махсус Жамғарма ташкил этилган. Бу етиштирилган қишлоқ ҳўжалиги маҳсулотлари, қишлоққа етказиб бeрилаётган ёнилғи-мойлаш материаллари, электр энергияси, минерал ўғитлар учун ҳисоб-китоб муаммосини тўла ечиш, деҳқонларга иш ҳақини ўз вақтида тўлаш имконини берди.

Шу билан бирга, бу қишлоқ ҳўжалиги ишларини йил бўйи — уруғ қадашдан то ҳосил йиғиб олингунча — ўз вақтида ва сифатли амалга ошириш учун шарт-шароит яратди.

Зарар кўриб ишлаётган қишлоқ ҳўжалиги корхоналарини санация қилиш орқали уларга аниқ моддий ва молиявий ёрдам кўрсатилмоқда. Бу, ўз навбатида, қисқа муддатда мазкур ҳўжаликларнинг иқтисодий ва молиявий барқарорлигини тиклаш, меҳнат ва ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг илғор усулларини жорий этиш, ҳисоб-китоб ва ҳисобот тизимини тартибга солиш, меъёридан ортиқча ишловчилар сонини камайтириш имконини бeрмоқда.

Шуни алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиманки, бугун олиб бoрилаётган қишлоқ ҳўжалигини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш сийбати бу соҳага амалий ёрдам бeриш билан бирга, аввало, ҳозиргача қишлоқда сақланиб қолаётган номуносивбликлар ва ўз номи билан айтадиган бўлсак, қишлоқ ҳўжалиги соҳасига нисбатан адолат мезонларини бузиш ҳолатларини бартараф этишга қаратилган.

У ҳақиқий пул-товар муносабатларини жорий этиш, за-

монавий ҳисоб-китоб тизимини йўлга қўйишни назарда тутди. Шу орқали ҳўжаликларнинг оёққа туришига кўмаклашди. Уларнинг барқарор ривожланиши учун зарур моддий воситаларга эга, иқтисодий ва молиявий жиҳатдан бақувват бўлишига ёрдам бeради.

Буларнинг ҳаммаси, пировард натижада, қишлоқда яшаётган деҳқонлар ва барча аҳолининг ҳаётини фаровон қилиш, уларнинг турмуш даражасини яхшилашга хизмат қилади.

Қадрли дўстлар!

Қишлоқ ҳўжалигида амалга оширилаётган ислохотларнинг таҳлиliga якун ясар эканман, яна бир бор туман ҳокимлари ва ҳўжалик раҳбарларига мурожаат қилмоқчиман.

Бугунги кунда қишлоқ ҳўжалиги самарадорлигини юксалтириш, унумдорлик, ҳосилдорликни ошириш муаммолари фақат агротехника, наслчилик, уруғчилик масалаларига, деҳқончилик маданиятини оширишгагина боғлиқ эмас.

Бугунги кунда бизнинг бу масаладаги энг заиф жойимиз — ишни ташкил қилиш, меҳнатни рағбатлантириш билан белгиланади.

Қисқача айтганда, шу ҳақиқатни яна ва яна такрорлашга тўғри келади — қишлоқда иқтисодий муносабатларни ислоҳ қилиш борасида олиб бoраётган ишларимизнинг самараси — кўп жиҳатдан ризқ-рўзимиз бунёдкори бўлган деҳқон ўзини том маънода ҳўжайин ва мулк эгаси деб ҳис қилишига боғлиқ.

Шунинг учун ҳам сиз — раҳбарлар ва масъул ходимларнинг фаолиятингиз, сизнинг меҳнатингиз ягона мезон билан баҳоланади: бу жараёни, яъни қишлоқ ҳўжалигини ислоҳ қилиш жараёнини кенг ва чуқур маънода қанчалик тўғри тушунаяпсиз, қандай ташкил этаяпсиз? Аввало мана шу масала бўйича жавобгарсиз ва мен сизлардан биринчи навбатда мана шуни талаб қиламан.

Ҳурматли мажлис қатнашчилари!

Сизларнинг эътиборингизни яна бир масала — банк соҳасидаги ислохотларни чуқурлаштиришга қаратмоқчиман. Бугунги кунда, ўтган йилларда тўпланган тажрибаларга таяниб шуни айтиш мумкинки, бозор иқтисодиётининг самарали фаолиятини замонавий, кенг тармоқли, техник жиҳатдан мукаммал банк-молия тизимисиз тасаввур қилиш мумкин эмас.

Бунинг исботлаб ўтиришга ҳожат йўқ. Мен бу тизимни бозор инфратузилмасининг асоси, бош таянчи, деган бўлур эдим.

Бугунги кунда банк тизимини ислоҳ қилиш, уларга янада кўпроқ мустақиллик бeриш, банкларнинг ўз активларини ва устав фондиди кўпайтириш, сармоялаш имкониятларини ошириш муаммоларига катта эътибор бeраётганимиз бежиз эмас, албатта. Нега деганда, банк капитали орқасида ўз активларининг кўпайишидан, банкларнинг самарали ишлашидан, фойда кўришидан манфаатдор бўлган ҳақиқий мулкдорлар туриши айниқса улкан аҳамиятга эга.

Шу билан бирга, банкларимизни, айниқса, тижорат банкларини иқтисодиётимизнинг тармоқларини ривожлантириш, уларни такомиллаштириш жараёнида, бошқача айтганда, иқтисодиётимизнинг таркибини ўзгартириш, замонавий талабларга жавоб бeриш учун уларнинг инвестицион жараёнларда асосий роль ўйнаши — бугунги кунда банклариимизнинг бош мақсадига айланиши керак.

(Давоми 4-бетда)

ИҚТИСОДИЁТНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ — ФАРОВОНЛИК ПОЙДЕВОРИ

Президент Ислам Каримовнинг Вазирлар Маҳкамасининг мамлакат ижтимоий-иқтисодий ривожланиши ва иқтисодий ислохотларнинг 2000 йил биринчи ярми якунларига бағишлаб ўтказилган мажлисидаги маърузаси

(Давоми. Боши 1—3-бетларда)

Банк тизими ислохотини шу нуқтаи назардан баҳоласак, айтиш лозимки, кейинги пайтда тижорат банкларига капитал ва аҳолининг бўш маблағларини жалб қилиш жараёни фаоллашди.

Бунда тижорат банкларига катта эркинликлар берилган ўз самарасини кўрсатмоқда. Марказий банкнинг бу борадаги ўрни ва аҳамияти ҳам ўзгариб бормоқда. Фақатгина биринчи ярим йилликда 40 дан зиёд меъёрий ҳужжатлар бекор қилинган ўзининг ижобий натижаларини бераётгани шубҳасиз.

Натижада ўтган ярим йилликда тижорат банкларининг ўз капитали бир ярим баробарга ошди ва қарийб 300 миллиард сўмга етди. Бундан соҳасида эришган энг катта ютуғимиз деб ҳисобласак, ҳеч хато бўлмайди. Уларнинг иқтисодиётнинг реал секторига кредитлар бериш имконияти анча ортди. Жорий йилнинг январь-июль ойларида бу кредитлар ҳажми 62 фоизга ошди ва қарийб 750 миллиард сўмни ташкил этди.

Банк соҳасида ўзаро рақобат, мижозлар учун кураш аломатлари пайдо бўла бошлади. Бу, ўз навбатида, молиявий жиҳатдан барқарор, етарли маблағга эга бўлган универсал тижорат банкларини шакллантириш заруратини туғдирмоқда, банкларнинг ихтиёрий равишда қўшилиб боришини тақозо этмоқда.

Масалан, ўтган даврда «Мева-сабзавотбанк» ва «Савдогарбанк» ўзаро бирлашди, «Наманганбанк» ва «Умарбанк» эса ихтиёрий равишда «Ипак йўли» банкига қўшилди.

Шу билан бирга, аҳоли томонидан қўйилаётган маблағлар банк активларини шакллантиришга сезиларли таъсир кўрсатмаётганини ҳам таъкидламоқчиман. Бу маблағлар банк активларининг атиги 2 фоизини ташкил қилишини қандай изоҳлаш мумкин?

Табиий савол туғилади: банк хусусий мижоз билан ишламаса, унинг хусусий банклиги қаёқда қолди?

Марказий банк тижорат банклари билан ҳамкорликда аҳолининг бўш маблағларини депозитга жалб қилишни рағбатлантиришга қаратилган мукамал стратегия ва кенг қўламдаги чора-тадбирларни ишлаб чиқиши зарур.

Шу мақсадда «Банкларда фуқароларнинг жамғармаларини ҳимоя қилиш ва омонатларни сир сақлаш кафолатлари тўғрисида» қонун лойиҳасини тайёрлашни тезлаштириш лозим.

Деярли барча тижорат банкларида махсус ташкил қилинган имтиёзли кредит бериш жамғармаларининг фаолияти алоҳида эътибор талаб қилади. Тижорат банкларининг хусусийлаштириш жараёнида иштирок этиш масаласи ҳам доимо диққат марказида бўлмоғи даркор. Бугунги кунда банкларнинг олдида турган яна бир вазифа — мамлакатимизда кенг қўламда олиб борилаётган хусусийлаштириш жараёнида ўз ўрнини топишдан иборат.

Ҳозирги вақтда тижорат банклари томонидан хусусийлаштирилган корхоналарнинг қимматбаҳо қоғозлари ва устав жамғармасига 53 миллиард сўмдан зиёд маблағ киритилди. Бу жараёнда «Пахтабанк», «Саноатбанк», «Алоқабанк» фаол иштирок этмоқда.

Қолган банклар бу жараённи ривожлантиришда алоҳида тақлиф ёки уларга туртки беришни кутиб турибдими, деган савол туғилиши табиий деб ўйлайман.

Мамлакатимизда чет эл сармоялари иштирокидаги «ЎзДЭУ банк», «ЎТбанк», «АБН Амробанк», «Ўзприватбанк» каби

қўшма банклар тармоғи фаолият кўрсатмоқда. Шунингдек, юртимизда «Осиё тараққиёт банк», «Дойчебанк», «Чейсманхетен банк», «Кредит Свисс» каби 16 та машҳур халқаро ва хорижий банкларнинг ваколатхоналари очилган. Ҳозирги вақтда 17 та банкимиз дунёдаги энг нуфузли банклар билан корреспондентлик алоқалари ўрнатган.

Лекин, катта ташқи иқтисодий салоҳиятга эга бўлган Ўзбекистондек мамлакат учун бу жуда оз. Бугунги кунда мавжуд 32 та банкдан атиги 9 таси ташқи бозорда фаол ҳаракат қилмоқда.

Марказий банк барча манфаатдор банклар ҳамда тегишли молиявий тузилмалар билан бирга банк соҳасидаги ислохотларни чуқурлаштириш ва ривожлантириш билан боғлиқ масалаларни яна бир бор кўриб чиқиб, 1 сентябргача зарур тақлифларни Вазирлар Маҳкамаси ва Олий Мажлисга тақдим этса, мақсадга мувофиқ бўлади.

Мухтарам дўстлар!

Биз мамлакатимизда соғлом рақобат муҳитини шакллантиришдек муҳим масалага ғоят жиддий муносабатда бўлишимиз зарур. Монополиядан чиқариш ва рақобатни ривожлантириш кўмитасига катта ваколат ва ҳуқуқлар бериш, уни Молия вазирлиги тасарруфидан чиқариб, мустақил идорага айлантириш бугунги кунда долзарб масалага айланмоқда.

Мазкур кўмита Ўзбекистон бозорида ҳақиқий, соғлом рақобат учун мустаҳкам ҳуқуқий замин яратиш, ташкилий, иқтисодий ва молиявий шарт-шароитларни вужудга келтиришда етакчи куч, мувофиқлаштирувчи марказ бўлиши керак.

Бу кўмитанинг бош вазифаси гирром рақобатчиларнинг бозорда, биринчи навбатда, истеъмол товарлари бозорида яқка ҳукмдор бўлиб олишга қаратилган ҳар қандай хатти-ҳаракатларига чек қўйишдан иборат бўлмоғи лозим.

Шундай тизим яратиш керакки, у рағбатлантириш ва чеклашнинг барча воситаларидан фойдаланиб, бозор иқтисодиёти талабларига жавоб берадиган рақобат қонун-қоидаларига, умумэтироф этилган меъёр ва мезонларга сўзсиз амал қилишни таъминласин.

Бозорларимизда товарларнинг ишлаб чиқарувчидан истеъмолчига етиб боргунча кўп маротаба қўлдан-қўлга ўтиб сотилишига чек қўядиган, асосийси, ана шу ҳолатдан манфаатдорликка барҳам берадиган товар-пул муносабатларининг маърифий тизимини жорий этиш биз учун айнқиса муҳимдир.

Айнан шундай тизимнинг мавжуд эмаслиги бугунги кунда нархларнинг сунъий тарзда ўсиши, пировардида истеъмолчиларнинг манфаатларига путур етишига сабаб бўлмоқда.

Бундай ўта муҳим вазифаларни бажариш учун кўмитага зарур ваколатлар бериш керак.

Гап бу ерда истеъмол бозорида фақат соғлом рақобат муҳити яратиш ҳусусида кетмаяпти.

Бугун биз ўз олдимизга вазифаларни кенгрок қўламда қўйишимиз, яъни ёқилги-энергетика мажмуида, темир йўл транспортида, пахта ва бошқа деҳқончилик маҳсулотлари етиштириш ва сотиш билан боғлиқ соҳаларда ҳам ислохотларни чуқурлаштириш, монополиядан чиқариш масалаларини кўриб чиқишимиз керак.

Бир сўз билан айтганда, ислохотларни босқичма-босқич амалга ошириш тамойилидан келиб чиқиб, иқтисодиётни ислох этишнинг биз учун ўта муҳим бўлган бу соҳасида ҳам жиддий ўзгаришларга киришмоғимиз шарт.

Агар биз шунга эриша олсак, бозор инфратузилмаси ва ра-

қобат муҳитини яратиш жараёни тезлашади ва у ўз навбатида мамлакатимиз иқтисодий ҳаётига самарали таъсир этади.

Вазирлар Маҳкамаси икки ой ичида мамлакат бозоридаги монополист тузилмаларни монополиядан чиқариш бўйича чора-тадбирлар дастурини ишлаб чиқишни зарур. Бу дастур ҳар томонлама пухта ўйланган, мамлакат иқтисодиёти манфаатларига мос бўлиши керак.

Азиз дўстлар!

Иқтисодий ислохотларнинг таҳлили яна ва яна шуни кўрсатмоқдаки, бу борадаги муваффақият асосан кадрларга, уларнинг малакаси, ислохотлар, бозор муносабатлари муҳитини нечоғлиқ идрок этишига боғлиқ.

Модомики шундай экан, Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини сўзсиз амалга ошириш бизнинг биринчи галдаги энг муҳим вазифамиздир.

Дастурда 2000 йилгача 296 та академик лицей ва касб-хунар коллежлари куриш кўзда тутилган. Уларнинг 187 таси шу йилнинг ўзида ишга тушиши керак. Хўш, амалда қандай бўляпти? Афсуски, йилнинг биринчи ярмида атиги 8 та объект ишга тушди.

Вазирлар Маҳкамасининг курилиш ва курилиш материаллари саноати, транспорт ва алоқа мажмуи, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши раҳбарлари, вилоят, шаҳар, туман ҳокимлари, курилишда иштирок этадиган пудратчи ташкилотларнинг раҳбарлари мавжуд барча ресурслар ва молиявий манбаларни сафарбар этиб, аввало, янги ўқув йилига мўлжаллаб коллеж ва лицейларни ишга туширишни таъминлашда ўз жавобгарлигини эсидан чиқармаслиги керак.

Бу борада ишга туширилаётган коллеж ва лицейларни жиҳозлаш, замонавий дарсликлар, ўқув қуроллари, лаборатория асбоб-ускуналари билан таъминлаш масаласига алоҳида эътибор қаратмоқчиман.

Ҳозирги кунда зарур қўлланма, ўқув қуроллари харид қилиш учун Ўзбекистонга кредит ажратиш тўғрисида Корея ҳукумати ва Корея Эксимбанки, Япония ҳукумати, Осиё тараққиёт банки билан келишувларга эришилган.

Молия вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар вазирлиги ваколатли банклар билан биргаликда бу борадаги барча масалалар ечимини жаддаллаштириб, ишга туширилган академик лицей ва касб-хунар коллежларига зарур асбоб-ускуналар етказиб бериш ва уларни жиҳозлаш тўғрисидаги шартномаларнинг ўз вақтида тузилишини таъминлаши зарур.

Ҳурматли ватандошлар!

Биз учун ўта долзарб бўлган муаммо, яъни ўз Ватани, халқига садоқатли, доимо олға интилиб яшайдиган, муносиб кадрлар тайёрлаш ҳақида гап борар экан, эътиборингизни ғоят муҳим бир масалага қаратмоқчиман.

У ҳам бўлса, мамлакатимизда, айнқиса, хорижда замонавий билим олаётган истеъдодли ёшларга масъулиятли вазифаларни ишониб топшириш масаласидир.

Кадрларни ўз вақтида алмаштириш мураккаб, қийин бир иш эканини ҳаммамиз ҳам яхши тушунамиз.

Аммо сизу бизнинг билим ва ҳаётий тажрибамиз, энг муҳими, мамлакатимиз тараққиёти, фаровонлиги ва келажаги, шу заминда яшайдиган одамлар учун муносиб ҳаёт шароити яратиш беришдек олий мақсадимиз, раҳбарлардан мазкур жараёни, айнқиса, жойларда ўз вақтида ва изчил амалга оширишни талаб этмоқда.

Бу — кадрлар тайёрлаш ва уларни жой-жойига қўйиш

бўйича давлат сиёсатимизнинг муҳим ва ҳал қилувчи бўғини бўлмоғи керак.

Шу муносабат билан Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши раиси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимлари эътиборини ташкилий-кадрлар ишини йўлга қўйиш жойларда қандай аҳволда эканига қаратмоқчиман.

Келинлар, ўзимизга бир савол берайлик: жойларда кадрларни танлаш, тайёрлаш, кадрлар заҳирасини шакллантириш ва уларни жой-жойига тайинлаш масалаларига амалда ким жавоб беради? Бошқача айтганда, мана шу ўта мураккаб вазифаларни бажарувчиларнинг ўзи бугунги ҳаёт талабларига жавоб беришга қодирми?

Ўтказилган текширувлар шуни кўрсатмоқдаки, ҳокимиятларда мана шу соҳа учун масъул бўлган ходимлар таркибининг ўзи, уларнинг савияси ва иш малакаси, тайёргарлиги аксарият ҳолларда оддий талабларга ҳам жавоб бერмайди.

Бу вазифа курсисига асосан, махсус тайёргарликка ҳам, махсус маълумотга ҳам эга бўлмаган одамлар ўтирибди. Уларнинг аксарияти ҳаётий тажрибага ҳам эга эмас.

Энг ачинарли томони — улар бу борадаги давлат сиёсатининг маъно-моҳиятига чуқур кириб боришга кўп ҳолларда қурби ҳам етмайдиган одамлар, десам, хато бўлмас.

Текширишлар шуни кўрсатмоқдаки, шаҳар ва туман ҳокимликларидаги ташкилий-кадрлар гуруҳининг 211 раҳбаридан 105 таси мутахассислиги бўйича ўқитувчидир. Айнқ пайтда кўп жойларда мактабларимизда ўқитувчилар етишмаслигидан барчамиз хабардормиз.

Бундай ачинарли ҳолни мен фақат бир нарса — вилоят, шаҳар ва туман ҳокимлари учун мана шундай шароитда ишлаш қулай экани билан изоҳлашим мумкин.

Ҳоким, раҳбарлар учун бу лавозимларда нима деса, гапни икки қилмай бажарадиган, жойлардаги кадрларни хоҳлаганча алмаштиришга ҳалақит бермайдиган одамлар ўтиргани маъкул.

Бундай чидаб бўлмайдиган аҳволни тезда ўзгартириш лозим.

Ҳокимликлардаги ташкилий-кадрлар бўлимлари фаолиятини қайтадан кўриб чиқиб, уларнинг макomini ахборот-таҳлил гуруҳи мақомига тенглаштириш, бўлим раҳбарларини эса ҳоким ўринбосарлари даражасига кўтариш зарур.

Эътибор қаратиш лозим бўлган яна бир масала мавжуд. Бугун мамлакатимиздаги муайян бир олий ўқув юрти таъминлаётган ёш мутахассислар бўйича махсус маълумотлар банкни тузиш ва мониторингини, яъни кузатиш услубини амалга ошириш зарурати туғилмоқда.

Жумладан, бу хориждаги энг нуфузли университетларни таъминлаган ёки ўша ерда малака оширган ўғил-қизларимизга таълиқидир. Аввало уларнинг ўз қобилияти, билим ва интилишларини рўёбга чиқаришда, Ватанига, халқига хизмат қилишда, наф келтиришда уларга жойларда қандай имкониятлар ва шароитлар туғдириб берилаётганини назорат қилиш — бу борадаги энг асосий вазифамиздир.

Бу ўринда сўз энг катта бойлигимиз — халқимизнинг, миллатимизнинг интеллектуал, ақл-заковат бойлиги, азиз фарзандларимизнинг тақдирини ҳақида бормоқда.

Албатта, инсон тақдирини, барчамизнинг тақдиримизни Оллоҳ таоло ҳал қилади. Лекин биз давлат раҳбарлари бўлиб, масъул шахслар, авваламбор, ота-оналар бўлиб, болаларимизнинг келажаги, тақдирини ўз ҳолига ташлаб қўйсақ, уларга нисбатан хиёнат қилган бўламиз.

бўламиз.

Шунинг учун республика ҳукумати қошида шу масала билан шуғулланадиган алоҳида марказ ташкил этсак, менимча, мақсадга мувофиқ бўлади.

Мухтарам дўстлар!

Ўзимнинг якунида ҳаммамиз учун ўта муҳим, айтиш мумкин, ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган бир масалага тўхталмоқчиман.

Гап валюта бозорини эркинлаштириш чора-тадбирлари ҳақида бормоқда. Валюта сиёсатини эркинлаштириш — ислохотларни чуқурлаштириш ва иқтисодиётни эркинлаштириш стратегиямизнинг асосий бўғинига айланмоқда.

Кейинги пайтда эркинлаштириш сиёсатини изчил ва пухта амалга оширишга қаратилган бир қатор муҳим чора-тадбирлар қабул қилинди. Биржадан ташқари валюта бозорининг салоҳияти бирмунча кенгайди ва мустаҳкамланди.

Жорий йилнинг 1 майидан эътиборан валюта операцияларининг бутун бошли ҳисоб-китоб ва ҳисобот тизими биржадан ташқари валюта курсларига ўтказилди. Бу эса биржадан ташқари курс билан Марказий банк курсининг амалда тенглашувига олиб келди.

Айни пайтда нарх-навонинг, биринчи навбатда ҳаётий зарур бўлган озиқ-овқат маҳсулотлари нархининг ошиб кетишига йўл қўймайлик учун савдо ташкилотларига солиқнинг бирмунча енгиллаштирилган, янги, имтиёзли тизими жорий этилди.

Ижтимоий аҳамиятга молик маҳсулотларга акциз белгилари бекор қилинди. Чет эл валютасини харид қилиш ва сотиш пунктлари ишлаш бошлади. Бу борада тижорат банклариимизнинг имкониятларини ошириш мақсадида тегишли чоралар кўрилмоқда. Сўнгги йилларда яратилган олтин-валюта заҳирамиз валюта-айирбошлаш операциялари билан мунтазам шуғулланишга ҳам имкон беради.

Марказий банк, Молия вазирлиги валюта бозорида рўй бераётган ўзгаришларнинг доимий мониторингини ташкил қилиши даркор. Биржадан ташқари валюта бозори, алмаштириш пунктлари фаолиятини ривожлантириш ва мустаҳкамлашга доир тақлифлар назорат остида бўлиши шарт.

Вазирлар Маҳкамаси ички бозоримизни, аввало, мамлакатимизда ишлаб чиқариладиган маҳсулот билан тўлдириш, шу билан бирга, четдан маҳсулот олиб келиш, республикаимизда энг зарур озиқ-овқат маҳсулотлари савдосини тўғри йўлга қўйиш масаласини жиддий назорат қилиши даркор.

Энг муҳими, маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идоралари аҳолига савдо хизмати кўрсатишни яхшилаш, савдо ташкилотлари учун барча зарур шарт-шароитлар яратиш, замонавий савдо шакллариини ривожлантириш ва мустаҳкамлаш чора-тадбирларини кўришлари зарур.

Мухтарам ватандошлар!

Олдимизда турган вазифалар ўта мураккаб ва долзарб. Уларни зудлик билан ҳал этиш лозим. Мен аминманки, биз бу муаммоларнинг ечимини топиб, иқтисодиётни эркинлаштириш, унинг изчил ва барқарор ўсиши, халқимизнинг турмуш даражасини ошириш учун мустаҳкам пойдевор ярата оламиз.

2000 йилнинг биринчи ярми якуни бизнинг ўз мақсадларимизга эришиш учун ислохотлар йўлидан ишонч ва қатъият билан бораётганимизни кўрсатиб турибди.

Ана шу эзгу ниятларимизга эришишда барчангизга муваффақият, ишларингизга омадлар тилайман.

РЕСПУБЛИКА ХАЛҚ ТАЪЛИМИ XXI АСР БЎСАҒАСИДА

ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ХОДИМЛАРИНИНГ 2000 ЙИЛ АНЪАНАВИЙ АВГУСТ КЕНГАШЛАРИГА ТАВСИЯЛАР

Анъанавий Август кенгашларидан кўзда тутилган режалар талай. Анжуман таълим-тарбия ишларини ташкил этишда миллий ғоя, изчил мафкура, янги педагогик ва информацион технологиялардан фойдаланган ҳолда, РТМ томонидан берилган тавсиялар асосида юқори савияда, фаол ва қўтаринки руҳда ўтказилиши кўзда тутилмоқда.

“Таълим тўғрисидаги” Қонун, “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”нинг амалиётга тадбиқи асосий масаладир.

Бугун кўпгина мамлакатлар томонидан эътироф этилаётган мазкур Қонун ва дастур такорланмас бўлиб, тарихий тажриба, юртимиз таълим амалиёти ҳамда ривожланган демократик мамлакатларда тўпланган тажриба ва ютуқларга таянган ҳолда ишлаб чиқилган.

Таълим мазмунини аниқлаш ва шакллантиришда эътибор давлат таълим стандартлари-

ларни маънавий поклик руҳида тарбиялаш, жисмоний бақувватлаштириш, уларнинг нутқини ривожлантириш ва тафаккурини шакллантириш, мактаб ёшига етган болаларни мактабга тайёрлаш каби вазифалар Август кенгашларининг диққат марказида бўлмоғи лозим.

Янгилашган таълим мазмунига монанд ўқитиш методларини такомиллаштириш, таълим жараёнига янги педагогик технологияларни олиб кириш, ўқитишда техник воситалардан фойдаланишни йўлга қўйиш, таълим мазмунини бойитадиган ва қизиқарли қиладиган турли-туман кўргазмалар қуроллар ва дидактик материаллар яратиш шу куннинг долзарб вазифасидир.

Янги ўқув йилига тайёргарликни нимадан бошлаш керак?

Шак-шубҳасиз, аввало, ўтган ўқув йилининг сарҳисобидан. Чунки, педагогик жамоанинг йил давомидаги иш якуни бошқарув тизимини

ТАЪЛИМ ТАРАҚҚИЁТ ЙЎЛИДА

ни ишлаб чиқиш ва жорий этиш, тарбиявий ва маърифий ишлар мазмунини такомиллаштириш, уларни жорий этишнинг замонавий, самарали механизмларини ишлаб чиқиш, узлуксиз таълим тизими учун ўқув-методик комплексларнинг янги авлодини яратиш, баҳолаш воситалари ва услубларини аниқлаш ва бошқа қатор масалаларга қаратилиши керак. “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”да белгиланган вазифаларнинг ижроси жамиятда онгли, янги-ча фикрлайдиган, эътиқоди мустаҳкам, иродали, ватанпарвар шахсни, баркамол авлодни тарбиялашни таъминлайди.

Анжуманда иштирок этувчи ҳар бир халқ таълими ходими, тарбиячи ва ўқитувчи ўзини она юрт, Ўзбекистоннинг келгуси тақдири, унинг келажаги бўлмиш ёш авлод олдидagi бурчини чуқур ҳис этишлари, шу борадаги масъуллини қалбдан англаб етишлари зарур.

Президентимиз “Соғлом авлодни тарбиялаш — буюк давлат пойдеворини, фаровон ҳаёт асосини қуриш демакдир” — деб бежиз таъкидлаган. 2000 йил “Соғлом авлод йили”да ўқувчи-

аниқ мақсад томон йўналтиришга асосий омил бўлиб хизмат қилади.

Мактабнинг янги ўқув йилида пухта ҳозирлик билан иш бошлаш жуда катта аҳамиятга молик бўлиб, яхши натижаларга эришиши кўп жиҳатдан йиллик иш режанинг тўғри ва мазмунли тузилишига боғлиқдир.

Шунинг учун мактаб раҳбарлари бу масаланинг ҳамма томонларини инобатга олган ҳолда тайёрлов даврига аниқ режалар тузиб, анжуманни ўтказиш жараёнида тавсия ва кўрсатмаларга амал қилинган ҳолда муаммолар ўз вақтида бартараф қилинса, Август кенгашларида кўзда тутилган масалалар ўз мақсадига эришган бўлар эди.

Мамлакатимиз XXI асрга ишонч билан қадам қўймоқда.

Таълим муассасалари ходимларининг муқаддас бурчи — шиддаткор давримиз улар олдига қўётган барча талаб ва вазифаларни бажаришга муносиб ҳисса қўшишдан иборат бўлмоғи даркор.

ЭКОЛОГИЯ ВА САЛОМАТЛИК

Республикаимиз мустақилликка эришгандан сўнг экология соҳасидаги ишларга катта эътибор берилмоқда, бу соҳанинг табиий ва ижтимоий фанлар тизимидаги мавқеи ортиб бормоқда.

Умумий ўрта таълим тизимидаги мактабдан ташқари машғулотлар давомида экологик таълим-тарбиянинг асосий мақсади ўқувчи ёшларда экологик дунёқараш ва маданиятни шакллантиришда миллий ўқувчи ёшларда экологик дунёқараш ва маданиятни шакллантиришда миллий мафкурага таяниш, табиат ва унинг бойликларини эъзозлаш, атроф муҳитни ҳамда инсон саломатлигини муҳофаза қилиш кўникмаларини ҳосил қилишдир.

Мазкур масала инсоннинг бутун ҳаёти ва фаолияти давомида оила, боғча, мактаб, олийгоҳ, маҳалла ва ишлаб чиқаришда амалга оширилиши керак.

Шу мақсадда бу йилги Август кенгашларида экология ва саломатлик йўналишида иш олиб бораётган ўқитувчилар учун алоҳида шўба ташкил этилса, мақсадга мувофиқ бўлади.

Мактабгача тарбия муассасаларидаги табиат муҳофазасига оид тарбия оиладаги (уй шароити, жамоат ҳолилари ва бошқалар) бола тарбиясидан фарқ қилиб, Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги маъқуллашган дастур асосида амалга оширилади. Тўрт йиллик бошланғич таълимда экология ва табиатни муҳофаза қилиш тарбияси таянч ўқув режасига ҳалақит бермаган ҳолда фанлар ичида ўрганилади.

I-IV синфларда “Одобнома” дарси таркибида экологик ҳамда гигиеник тарбия бериб борилади.

V-VIII синф ўқувчилари учун мўлжалланган табиий фанлар ҳаёт қобиғи тўғрисида таълим беради. “Биосфера” — ҳаёт қобиғи, “Ли-

тосфера” қаттиқ қобиғи, “Атмосфера” — ҳаво қобиғи, “Гидросфера” — сув қобиғи, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини ўз ичига олади.

IX-XI синфларда ўқувчилар табиат ва унинг бойликлари-ни муҳофаза қилишга ўргатилади. Ўқувчилар табиий ва иқтисодий ресурслар билан танишиб, реал (қумир, нефть, газ, торф, сув, ўсимлик, ҳайвонлар ва бошқалар) ҳамда потенциал (кўёш, шамол) энергиядан тўғри фойдаланишнинг барча йўналишларини амалиётда қандай қўллаш бўйича кўникмалар ҳосил этилади. Айниқса, 10-11 синф ўқувчиларига “Ижтимоий экология” ва “Минтақавий экологик муаммолар” курсидан сабоқ бериш мақсадга мувофиқдир. Ижтимоий экология муассасалардан фан бўлиб инсон, жамият ва табиат орасидаги бир-бири билан алоқа қонуниятларини ўрганади.

Гигиеник таълим-тарбия бериш мақсадида ўрта умумтаълим муассасаларида ўқувчи ёшлар соғлигини сақлаш кўникма ва билимлари мактаб компонентини ҳисобидаги ёки синфдан ташқари машғулотлар давомида шаклланиб боради. Юқоридаги кўриб ўтилган босқичли таълимни амалга ошириш орқали мактабларда экологик таълим-тарбияни узлуксиз жараён сифатида такомиллаштириш имкониятига эга бўламиз.

2000 йилнинг “Соғлом авлод” йили деб эълон қилиниши муносабати билан ўқувчиларни оилавий ҳаётга тайёрлаш ва гигиеник билимлар бериш бўйича Соғлиқни сақлаш вазирлиги билан ҳамкорликда “Соғлом авлод асослари” дастури тайёрланмоқда. Дастур умумий ўрта таълим мактабларининг 5-8-синф ўқувчилари учун мўлжалланган. Дастурни амалиётга татбиқ этиш бўйича А. Авлоний номи Халқ таълими ходимлари малакасини ошириш институтидида барча вилоят халқ таълими ходимлари малакасини ошириш институтларидан вакиллар тақлиф этилиб, махсус курс-

лар ташкил этилади ва жойларда ўқитувчилар учун курслар ўтказилади. 2000-2001 ўқув йилидан бошлаб ушбу дастур асосида 5-8-синфлар учун мактаб компонентини ҳисобидан ҳафтагига 1 соатдан машғулотлар ўтиш тавсия этилади.

“Экология ва саломатлик” бўлими таълим тизимида экологик ҳамда гигиеник билимларни амалга оширишда қуйидаги адабиётлардан фойдаланишни тавсия этади:

1. Экология. Ўқув қўлланма. (А.С. Тўхтаев, Тошкент, “Ўқитувчи” 1998 й.).

2. “Умумий ўрта таълим мактаблари ва махсус ўқув юрларида экология хонасини ташкил этиш ҳамда жиҳозлаш” (А.С. Тўхтаев, Д.Р. Аҳмедова ва бошқалар. Тошкент, 1999 й.).

3. “Минтақавий экологик муаммолар” Факультатив курс дастури. (А.С. Тўхтаев, Р.Т. Юлдашев, Д.Р. Аҳмедова, В. Юлдашев. Тошкент, 1999 й.).

4. “Умумий ўрта таълим мактабларида табиий фанларни ўқитишда экологик таълим-тарбияни амалга оширишнинг интегратив дастури” (А.С. Тўхтаев, Д.Р. Аҳмедова ва бошқалар).

5. Экология. Дастур. (Экологик йўналишдаги лицейлар, махсус йўналишли умумтаълим мактаблари ҳамда экологик мустақил фан сифатида, тажриба сифатида ўқитган мактаблар учун) (А.С. Тўхтаев, О.Н. Хайдарова, Тошкент, 2000 й.).

6. Умумий ўрта таълим мактабларида юқумли касалликларнинг олдини олиш бўйича дидактик матнлари. (Г.У. Солихова, Т.Н. Ниязметова, Ш.Ш. Қодирова, Тошкент, 1999 й.).

7. Вирусли гепатитнинг олдини олиш. Методик тавсия. (Г.У. Солихова, Ш.Ш. Қодирова, Тошкент, 2000 й.).

8. Умумий ўрта таълим мактаблари учун экологик ва гигиеник таълим-тарбияга оид қўшимча материаллар ва рисоалар (“Экология хабарномаси” журнали).

“Таълим тўғрисида”ги Қонунга кўра, умумтаълим мактабларида таълим-тарбия ишлари алоҳида эътибор бериш ва бу ишга ижодкорлик билан ёндашиш талаб қилинади. Бунда ўз миллий маънавиятини тўғри англаган, халқ руҳиятини теран ҳис эта оладиган халқпарвар ёш авлодни тарбиялашдек муҳим вазифалар кун тартибига қўйилгандир.

Умумий ўрта таълим мактабларида бошланғич (I-IV) синф мусиқа предмети қуйидаги вазифаларни амалга оширишни ўз олдига мақсад қилиб қўяди.

1. Ўқувчилар мусиқий қобилиятини (мусиқавий ўқув, ритм туйғуси, диққат, хотира, нутқ) ўстириш.

2. Ўқувчиларда миллий мусиқага, она-Ватанга, табиатга муҳаббат, инсонпарварлик, гўзалликни ҳис этиш туйғусини тарбиялаш.

3. Ўқувчиларни меҳнатга, ўқишга, ҳаётга муҳаббат, ўз-ўзини ва атрофдагиларни ҳурмат қилиш, ўзгалар меҳнатини қадрлашга ўргатиш.

V-VII синфларда халқ мусиқаси, атоқли санъаткорлар, бастакорлар ижоди, машҳур асарлар тақдири ва тарихи билан танишиш ва мусиқавий маданиятини таркиб топиришдан иборатдир.

“Мусиқа маданияти”

дарси ўқувчиларнинг дунёқарашини шакллантиради, миллий нафосат, қадриятларга ҳурмат ҳиссини таркиб топтиради, ўзбек миллий қўшиқчилиги, халқ чолга асбоблари ҳақида тасаввур беради.

“Мусиқа маданияти” ўқув фани ҳафтасига 1 соатдан (бир ўқув йилига 34 соат) мўлжалланган.

Амалдаги мусиқа дастури бўйича қуйидаги материаллардан фойдаланиш тавсия этилади:

1. “Мусиқа маданияти”. Ўқув дастури. (1-4-5-7-синф).

МУСИҚА

1-синф “Мусиқа алифбоси” — Дарслик. (Х. Нурматов, Н. Норхўжаев. “Ўқитувчи”, 1998 й.).

2-синф “Мусиқа дарслиги” — (Х. Нурматов, Н. Норхўжаев, А. Миррахимов. “Ўқитувчи”, 2000 й.).

3-синф “Мусиқа дарслиги” — (Х. Нурматов, Н. Норхўжаев, А. Миррахимов. “Ўқитувчи”, 2000 й.).

Бошланғич синф мусиқа дарслирида фойдаланиш учун қўшимча адабиётлар:

1. “Алифбе қўшиқлари” — (Д. Омонуллоева. “Ўқитувчи”, 2000 й.).

2. “Туркистон фарзандларимиз” — (Т. Муллабоев, “Ғафур Фулом” нашриёти. 2000 й.).

3. “Ўзбекистон — Вата-

ним маним”.

1996 йил 1-китоб. (“Меҳнат” нашр).

1997 йил 2-китоб. (“Меҳнат” нашр).

1999 йил 3-китоб. (“Шарқ” нашр).

2000 йил 4-китоб. (“Ғафур Фулом” нашр).

5-синф. Методик тавсия — (Д. Каримова, А. Мансуров, РТМ, 1997 й.).

6-синф. Методик тавсия — (Д. Каримова, З. Аъзамова, Д. Галиева. РТМ, 2000 й.).

7-синф. “Мусиқа дарслиги” — 6-синф (Х. Нурматов, О. Ибрагимов, “Ўқитувчи” — 1997 й.).

5-7-синф мусиқа дарслирида фойдаланиш учун қўшимча адабиёт ва ўқув қўлланмалар:

1. Ўзбекистон-Ватан маним. (1996 йил 1-китоб. “Меҳнат” нашр).

2. “Оҳангларда эртақлар” — (А. Мансуров, “Қўшиқлар тўплами” “Ўқитувчи”, 1999 й.).

3. 5-6-синф. “Мусиқа маданияти”. (И. Ботирова).

4. 5-7-синф. Методик тавсия. “Тахминий — мавзули иш режа”. (Г. Шарипова ва бошқалар. РТМ, 2000 й.).

Давра суҳбатлари ва баҳс-мунозаралар

1. Мусиқа таълимида миллий ғоя ва миллий мафкура.

2. Рейтинг усулида баҳолаш.

(Давоми 6-бетда)

ГЕОГРАФИЯ

Янги дастурга мувофиқ умумий ўрта таълим мактабларида география фани қуйидаги тартибда ўқитилиши белгиланган:

5-синф. “Табиий география бошланғич курси”.

6-синф. “Материк ва океанлар табиий географияси”.

7-синф. “Туркистон табиий географияси” (1-ярим йилда 34 соат) ва “Ўзбекистон табиий географияси” (2-ярим йилда 34 соат).

8-синф. “Ўзбекистон иқтисодий-ижтимоий географияси”.

9-синф. “Жаҳон иқтисодий-ижтимоий географияси”.

1999-2000 ўқув йилида 5—6-синфларда янги дастур тадбиқ этилган бўлиб, 2000-2001 ўқув йилидан эса у 7-синфларда ҳам жорий қилинади.

5-синф учун лотин ёзувида асосланган ўзбек алифбосида чоп этилган “Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi” (П.Мусаев, А.Баҳромов).

6-синфда “Materik va okeanlar tabiiy geografiyasi” (А.Абулқосимов).

7-синфда “Turkiston tabiiy geografiyasi” (П.Фулмонов, Х.Баҳомов, А.Ҳасанов) ва “O'zbekiston tabiiy geografiyasi” (О.Мўминов, П.Баратов, М.Маматқулов, Р.Раҳимбеков) ўқув қўлланмаларидан фойдаланилади.

Юқорида санаб ўтилган барча қўлланмалар 2000 йили “Ўқитувчи” нашриётида чоп этилган.

8-синфда “Ўзбекистон ижтимоий-иқтисодий географияси” (З.Ақромов, П.Мусаев. “Ўқитувчи”, 1997 й.) дарслигидан ижодий фойдаланилади.

Ўзбекистон ижтимоий-иқтисодий географиясини ўрганишда, республика миқдоридаги миқдор ва сифат кўрсаткичларининг ўзгаришларини баён этишда Президентимиз И. Каримовнинг “Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида”, “Ўзбекистон буюк келажак сари”, “Ўзбекистон XXI асрга интилоқда”, “Иқтисодиётни эркинлаштириш ва ислохотларни чуқурлаштириш — энг муҳим вазифамиз” сарлавҳали нутқларидан фойдаланиш тавсия этилади.

7-8-синфда Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йилдаги 213-фармойиши билан яратилган “Ўзбекистон географик атласи” янги кўргазмалар ўқув қўлланмасидан унумли фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

“Ўзбекистон географик атласи” мустақиллик даврида эришган иқтисодий ютуқлар, маънавий бойлигимизни ўзда муҳассас эттирган.

9-синфда “Жаҳон иқтисодий-ижтимоий географияси” курси бўйича янги қўлланма чоп этилгунга қадар,

В.Максаковскийнинг “Жаҳон иқтисодий-ижтимоий географияси” дарслигидан ижодий фойдаланиш мумкин. 10-синфда “Амалий география” курси бўйича аввалги ўқув йилида берилган тавсия ва режа асосида “Амалий география” (А.Рафиқов, Ш.Азиев. “Ўқитувчи”, 2000 й.) ўқув қўлланмасидан фойдаланиш керак.

География фанини ўқитишда фойдаланиш учун қуйидаги картографик қўлланмалар ва чоп этилган хариталардан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир:

7-8-синф. “Ўзбекистон географик атласи”.

9-синф. “Жаҳон иқтисодий-ижтимоий географияси” атласи. Синфлар бўйича контурли хариталар тўпламлари.

“Ўзбекистоннинг табиий географик харитаси”.

“Ўзбекистоннинг сиёсий маъмурий харитаси”.

“Ўзбекистоннинг иқлим харитаси”.

“Ўзбекистоннинг экологик харитаси”.

“Ўзбекистоннинг географик харитаси”.

“Ўзбекистоннинг аҳолиси харитаси”.

“Ўрта Осиё ва Қозғистоннинг табиий харитаси”.

“Дунё сиёсий-маъмурий харитаси”.

5-синф “Табиий география бошланғич курси” атласи.

Умумий ўрта таълим мактабларида география фанини ўқитишдаги ўзгаришларни инобатга олиб, қуйидаги мавзулар бўйича маъруза, тажриба алмашиш, баҳс ва мунозараларни ўтказиш мақсадга мувофиқдир.

Маърузалар:

1. География дарслирида миллий қадриятлардан фойдаланиш.

2. Тажриба-синов майдонларида олиб борилаётган ишлар хусусида.

3. 2000-2001 ўқув йилида умумий ўрта таълим мактабларида география фани ўқитилишини режалаштириш.

Баҳс ва мунозара:

1. География фанининг ўқитилишида Олий Мажлис сессияси матери-алларидан фойдаланиш.

2. Янги “Ўзбекистон географик атласи”дан таълим жараёнида фойдаланиш.

3. Рейтинг асосида баҳолаш.

4. “Материк ва океанлар табиий географияси” (А.Абулқосимов) ўқув қўлланмаси юзасидан фикр-мулоҳазалар.

5. География таълими жараёнида “Соғлом авлод” дастурининг сингдирилиши.

(Davomi. Boshi 4-betda)

YANGI O'ZBEK ALIFBOSI

Til bilan yozuv chambarchas bog'liq, lekin mustaqil hodisalaridir. Fikr-ma'lumotni uzoq masofaga yetkazish, ajdodlar tajribasini, bilim natijalarini kelgusi avlodga qoldirish yozuv orqali amalga oshiriladi. O'z mustaqilligini qo'lga kiritgan respublikamizda yangi yozuv va imlo joriy etildi.

Davlat dasturiga asosan 1999-2000 o'quv yilida ta'lim o'zbek tilida olib boriladigan maktablarning I-VI sinflari barcha fanlarni, ta'lim boshqa tillarda (rus, qozoq, qirg'iz, tojik, turkman, qoraqalpoq) olib boriladigan maktablarning II-III-IV sinflari "O'zbek tili" darslarini yangi alifboda o'qib tugatdilar.

2000-2001 o'quv yilidan e'tiboran umumiy o'rta ta'lim maktablarining VII sinflari barcha fanlarni, ta'lim boshqa tillarda olib boriladigan maktablarning V sinflari "O'zbek tili" darslarini yangi alifboda o'qiydilar. Ushbu sinflarda dars beruvchi fan o'qituvchilari, albatta, yangi alifbo bo'yicha qayta tayyorlov kursidan o'tishlari shart. Undan tashqari, yangi yozuv va imloga o'rgatish jarayonida o'quvchilarning husnixatiga, imlosiga ko'proq e'tibor berishlari, imlo-savodxonlik asosi ekanligini unutmashliklari lozim bo'ladi.

Xalq ta'limi tizimining barcha bo'g'inlari, mustaqil o'rganuvchilar va keng ommani yangi yozuv va imloga o'rgatish bo'yicha bir qator dastur, metodik qo'llanmalar, ko'rgazmali va didaktik materiallar, sinfdan tashqari o'qish kitoblari chop etildi. Ushbu metodik adabiyotlar mazmuniga o'zbek millatining boy adabiy merosi, milliy mafkura, milliy g'oya, milliy qadriyatlar singdirilgan.

Keng omma va mustaqil o'rganuvchilarga yangi o'zbek alifbosini o'rgatishda foydalanish uchun quyidagi metodik adabiyotlar tavsiya etiladi:

— SH. Rahmatullayev. O'zbek tilining asosiy imlo qoidalari. (Toshkent — 1995).

— SH. Rahmatullayev. O'zbek tilining imlo lug'ati (Toshkent — 1995).

— Y. Abdullayev. Yangi alifbo va imloni o'rgatish dasturi (Toshkent — 1996).

— S. Rizayev. Lotin yozuvi asosidagi o'zbek alifbosi. (Toshkent — 1996).

— Ozod Mo'min va b. O'qishni o'rganamiz (Toshkent — 1997).

— S. Rizayev. Imlo va talaffuz lug'ati (Toshkent — 1998).

— S. Rizayev. Lotin harflari asosidagi o'zbek alifbosiga doir muhtasari qo'llanma. (Toshkent — 1999).

— S. Rizayev. "Sovg'a". Sinfdan tashqari o'qish uchun (Toshkent — 1998).

— S. Rizayev. Rasmi alifbo. Ko'rsatmali qo'llanma (Toshkent — 1998).

— R. Jo'raqulov. "Sirli xazina". Sinfdan tashqari o'qish uchun (Toshkent — 1999).

— V.N. Kulikov. "Husnixat". Yozuvga o'rgatish bo'yicha didaktik materiallar (Toshkent — 1999).

— Y. Abdullayev, SH. Yo'ldoshev. Yangi alifbo va imlo (Toshkent — 2000).

— SH. Nasriddinova. "Quvnoq alifbo" o'quv qo'llanmasi.

Boshlang'ich ta'lim sho'basini yig'ilishlariga quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Ta'lim tizimlarida yangi yozuv va imlo.

2. Yangi yozuv va imloni o'rgatish usullari.

3. Yangi o'zbek alifbosini o'qitish o'rgatish tajribasidan.

4. O'quvchilarni chiroyli yozishga o'rgatish.

Tayanch sinflar (ona tili, o'zbek tili) sho'balari yig'ilishlarida ko'rish uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Imlo va savodxonlik.

2. Yangi alifboga o'rgatish, o'qitishdagi muammolar va ularning yechimi.

Ona tili ta'limining maqsad va vazifalari avvalo tilning jamiyatda bazaradigan vazifasi, inson ha'atida tutgan urni bilan belgilanadi. Til jamiyat a'zolari urtasida aloqa-aralashuv vositasini, insonning fikrlashi va fikr maqsulini o'ziga xoslikda e'zma ravishda berishi, u'z ichki kechinmalari baen qiliuv vositasini bu'lib xizmat qiladi.

Ona tilidan puxta bilimga ega bu'lish, har bir inson uchun ha'etiy zaruriyat, u qanday kasb egasi bu'lishidan qat'iy nazar imlo jihatidan savodxon, mustaqil ijodiy fikrlay oladigan, u'z fikrini o'zaki va e'zma tarzda baen eta oladigan bu'lishi kerak.

Maktab «Ona tili» dasturining bosh maqsadi ham bolalarda ijodiylik, mustaqil fikrlash, ijodiy fikr maqsulini n'utq sharoitiga mos ravishda o'zaki va e'zma shakllarda t'ug'ri, ravon ifodalash ku'nikmalarini shakllantirish hamda rivojlantirishga qaratilgan.

Shu nuqta nazardan yangi yaratilgan darслиklar u'quvchilarni ijodiy fikrlashga i'ynaltirilganligi bilan amalda darслиklardan farq qiladi.

Darслиkda u'quvchi ma'lum mikdoragi bilimlarni u'rganish ob'ekti, ta'hlildan qonuniyatga, xususiylikdan umumiylikka boriuv qoidalarini asos qilib olingan. Bu esa u'quvchini erkin fikrlab olishga i'ynal ochib beradi.

Yangi mазmunda darслиklar milliy istiklol mafkurasi bilan sugorilganligi, xalqimiz qadriyatlari, komil inson tarbiyasiga i'ynaltirilganligi bilan a'hamiyatlidir. Shu jihatdan, umumta'lim maktablarining 5,6,7-sinflarida professor X. Ne'matov rahbarligidagi mualliflar guruhi tomonidan yaratilgan darслиklardan foydalaniлади. Bu darслиklar

u'quvchi e'shlarni har tomonlama etuk, ma'naviy barkamol insonlar etib tarbiyalashda adabietning urni muhim. Shuning uchun ham adabiy ta'limni yaxilashga bu'lgan talab to'бора ortmoqda. U'zbekiston Prezidenti I. Karimovning 2000 yil 6 may kuni bu'lib u'tgan faollar i'ygili-shida «Milliy mafkura — kelajak poidavori» nomli ma'ruzasida i'jtimoiy-gumanitar fanlarni u'kitishga, ayniksa, jaddid adabietni namoyndalari i'jodiga alohida e'tibor qaratish zarurligi haqida bildirgan fikrlari buning yaqqol dalilidir.

Shuni nazarda tutgan holda, adabiet darslarida milliy goya va mafkura masalalariga jiddiy e'ndashiuv, u'quvchilarda madaniy merosimizga, umuminsoniy qadriyatlariga hurmat, iftixor tuygularini shakllantirish talab etiladi. Shuningdek, darslarda yangi dastur hamda DTS talablaridan kelib chiqib zamona-viy metodlar, yangi texnologiyalarni ku'llash, mashg'ulotlarda u'quvchining mustaqil ishlashiga, erkin muho'ada i'uritiushiga, e'gallashi lozim bu'lgan bilim, ku'nikma va malakalarga u'z mehnati, izlanishi tu'fayli e'riushiga sharoit yaratish, i'ynaltirib boriuv, u'quvchini u'kitish emas, u'kitishga u'rgatish zarurligi doimo u'kituvchining diqqat markazida turmoqi va rejalar shu talablariga ku'ra belgilanmoqi kerak.

Avugust kengashlari adabiet shu'basida yuqorida masalalar, shuningdek, yangilangan «Adabiet» dasturi bilan ishlashning i'yllik yakunlari, natijalari, i'ytuv va kamchiliklar, yangi dastur asosida ishlashdagi ilg'or tajribalarni sarhisob qiliuv va kelgusi rejalarini belgilab olish lozim.

2000-2001 u'quv yilida 5,6,7-sinflar pedagogika fanlari doktori K. I'ylDOShev va boshqa mualliflar guruhi tomonidan yaratilgan «Adabiet» dasturi va darслиklaridan, 8,9,10,11-sinflar filologiya fanlari doktori, professor U. Normatov boshchiligidagi guruhi tomonidan tuzilgan dastur va darслиklardan foydalaniлади.

Adabiet bu'ycha rejalarini belgilashda «u'kituvchi» nashriyati tomonidan chop etilgan hamda Respublika Ta'lim markazi to-

monidan tavсия etilgan kuyidagi u'quv-metodik adabietlardan foydalaniuv mumkin:

— 5-sinf «Ona tili», «Adabiet», «U'zbek tili» dasturi va DTS («Ta'lim taraqqi'iyati». Maxsus son-1. 1999).

— 5-sinf «Adabiet». Darслиk (H. Karimov va b. T. «u'kituvchi» 1999).

— 6-sinf «Adabiet». Darслиk (K. I'ylDOShev va b. T. «u'kituvchi» — 1999).

— 7-sinf «Adabiet» Darслиk (K. I'ylDOShev va b. T. «u'kituvchi» — 2000).

— 8-sinf «U'zbek adabiet». Darслиk (A. Kattaбеков va b. T. «u'kituvchi» — 1997).

— 9-sinf «U'zbek adabiet». Majmu'a (H. Komilov, B. Tu'xliyev). T. «u'kituvchi» — 1997).

— 9-sinf «Adabiet». Darслиk (B. Tu'xliyev. T. «u'kituvchi» — 2000).

— 10-sinf «U'zbek adabiet». Majmu'a (Mualliflar jamoasi, T. «u'kituvchi» — 1997).

АДАБИЁТ

— 10-sinf «U'zbek adabiet» Darслиk (Mualliflar jamoasi, T. «u'kituvchi» — 1999).

— 11-sinf «U'zbek adabiet». Majmu'a (H. Karimov va b. T. «u'kituvchi» — 1997).

— 11-sinf «U'zbek adabiet». Darслиk (H. Karimov va b. T. «u'kituvchi» — 1997).

— K. I'ylDOShev. Adabiet u'kitishning ilmiy-nazariy asoslari. Metodik ku'llanma (T. «u'kituvchi» — 1996).

— K. I'ylDOShev. «u'kituvchi kitobi». Metodik ku'llanma (T. «u'kituvchi» — 1997).

— A. Fitrat. «Aruz haqida». Metodik ku'llanma (T. «u'kituvchi» — 1997).

— H. Juma'uxja. «Satrлар silsilasida se'x». Metodik ku'llanma (T. «u'kituvchi» — 1996).

— T. Boboev. «She'r ilmi ta'limi». Metodik ku'llanma (T. «u'kituvchi» — 1997).

— S. Olimov. «Naqshband va Navoiy». Ku'llanma (T. «u'kituvchi» — 1996).

— A. Rafiev va b. Adabietdan dars turarlari. Metodik ku'llanma

PTM. 1999 y).

— A. Rafiev va b. «Ona tili va adabietdan ba'holashning rating tizimi» (PTM. 1999 y).

— H. Fulomova. 9-sinf. «Adabietdan test topshiriqlari». (PTM, 1998 y).

— H. Fulomova. 10-sinf. «Adabietdan choraklik testlar», (PTM, 1998 y).

— H. Fulomova. 11-sinf. «Adabietdan choraklik test topshiriqlari». (PTM, 1999 y).

— H. Fulomova. 5-6-sinflar «Test topshiriqlari». (PTM. 2000 y).

Adabiet u'kituvchilari yuqorida qayd etilgan adabietlardan tashqari respublikamiz va chet el matbuotida e'lon qilingan yangiliklardan imkon qadar xabarдор bu'lishlari, ularni u'z tajribalaridan kelib chiqib amaliyotga tatbiq etishlari, izlanishlari, i'jodkor bu'lishlari, adabiy mashg'ulotlarning sifati va samaradorligini muntazam oshirib boriushlari talab etiladi.

An'anaviy Avugust kengashlarida davra suxbati, ba'x-munozara, tajriba almashtiruv uchun kuyidagi mavzular tavсия etiladi.

— Davlat ta'lim standartining amaliyotga tatbiqi.

— Adabiet darslarida milliy goya va mafkura masalalari.

— U'quvchilar bilimining rating asosida ba'holash.

— Adabiet mashg'ulotlarini yangi pedagogik texnologiya asosida u'tish.

— Yangilangan «Adabiet» dasturi bilan ishlashning i'yllik yakuni.

— «So'g'lom avlod i'ylisi» dasturini adabiy mavzularga singdirib u'rganish.

— Adabiet darslarida u'quvchilarni milliy gu'ruv, mafkura va umuminsoniy qadriyatlar ruhiida tarbiyalash.

— Mumtoz adabiet — milliy va ma'naviy qadriyatlar asosi.

— Adabiet u'kitishda zamona-viy dars turarlaridan foydalaniuv.

— Adabiet ta'limiga kuyilgan zamona-viy talablar.

— Adabiet darslarida u'quvchilar n'utq madaniyatini takomillatirish.

«u'kituvchi» nashriyati 1997-2000 yillarda chop etilgan.

5,6-sinflar uchun metodik tavсия va dastur materiallari rejalandirilgan hamda risola xolida chop etilib (1999) tarqatilgan. 7-sinflar uchun ham shunday metodik tavсияlar tayyorlab, joiylariga etkaziladi.

1. M. Asqarova, I. Abdullaev, M. Omilxonova. Ona tili (VIII-IX sinf, 1995 y).

2. F. Abduraxmonov, X. Rustomov. Ona tili (X-XI-sinf, 1995 y).

Yangi yaratilgan darслиklar ham, amalda darслиklarda ham u'quvchilarni milliy qadriyatlarini e'zozlash ruhiida tarbiyalashga, vatanparvarlik tuygularini

rioya etishlari talab etiladi.

2000-2001 u'quv yilida ona tili ta'limida kuyidagi u'quv-metodik adabietlardan foydalaniuv tavсия etiladi:

—Umumiy urta ta'lim maktablarida ona tili u'kitish i'zasidan tavсияlar va rejalandirish. (X. Ne'matov va b. V-VI sinf, 1999 y).

—Ijodiy matn ustida ishlash. Metodik ku'llanma. (X. Ne'matov va b. 1997 y).

—Tilning topshiriqlari n'utqi faolligini shakllantirish omili. Metodik ku'llanma (T. Ziyodova, 1999 y).

—Ta'lim jara'ida matn ustida ishlashning asosiy omillari. «U'zbek tili» doimiy anjumani V i'ygini тезисlar tu'plami. (Toshkent 1999 y).

ОНА ТИЛИ

singdirishga i'ynaltirilgan hamda Vatandarihi, madaniyati, xalqimizning bu'ok alomatlari haqida etarli materiallar berilgan, bu'lar u'z navbatida bolalarda milliy mafkura tu'sunchalarini tarqatib topirishda ma'lum darajada xizmat qilib kelmoqda.

U'quvchilar darслиklarda berilgan materiallarga i'jodiy e'ndashiuv, mashg'ulotlarda milliy istiklol mafkurasi tu'sunchalarini, ilg'or goylarini dars mazmuniga singdirishga alohida e'tibor qaratilishi lozim. Shuningdek, u'kituvchilar har chorak yakunida olinadigan e'zma ishlarni (ijodiy baen, diqqat, insho) ba'holashda, e'zma n'utq savodxonligi me'yorlarini belgilashda amalda (Rating tizimi asosida) ba'holash mezonlariga

U'zbek tili va adabietidan u'quvchilar bilimining rating tizimida ba'holash. (A. Rafiev, Toshkent, 1999 y).

Mutaxassislar hamda til va adabiet u'kituvchilariimizga ma'lumki, har ikki yilda bir marta «U'zbek tili» doimiy anjumani u'z i'ygini u'tkazadi. Anjumaning har bir i'ygini u'z mavzusiga ega bu'lib, til ta'limi va uning muammolari bilan bogliq masalalardan xabarдор bu'lishga imkon yaratmoqda. Anjumaning VI i'ygini «Ona tili — ijodiy tafakkurni rivojlantirishning asosiy omili» mavzusiga ba'g'irlanib, 2001 yil, aprel' Farqona viloyati xalq ta'limi boshqarmasi zamirida u'tkaziladi.

Ta'lim taraqqi'iyati u'quvchilarda i'jodiy tafakkurni rivojlantirish, manti-

qiy fikrlashga u'rgatish, fikrni qisqa, lunda va ravon, o'zaki va e'zma tarzda savodli baen etish vazifalarini ku'yatgan ekan, eng avvalo, u'quvchilarni i'jodiy fikrlashga i'ynaltiruvchi mashg'ulotlarga, e'zma ishlarga e'tiborni kuchaytirish joizdir.

Avugust kengashlarida shu masalaga alohida e'tibor boriuv talab etiladi.

Shu'ba i'ygili-shida ona tili u'kitishning yangi texnologiyasi milliy istiklol mafkurasi, milliy goya masalalarining ona tili ta'limi mazmunida aks ettirilib, davr ruhi singdirilib haqida ba'x-munozara i'uritiushlari joizdir.

I'ygili-shlarda ba'x-munozara va tajriba almashtiruv uchun kuyidagi mavzular tavсия etiladi:

1. Ona tili - ijodiy tafakkurni rivojlantirishning asosiy omili. Ona tili ta'limi DTSning amaliyotga tatbiqi.

2. Ona tili - u'kitishda yangi pedagogik texnologiya.

3. Ona tili - tafakkurni rivojlantiruvchi va ifodalovchi eng asosiy vosita.

4. Ona tili darslarida n'utq madaniyatini takomillatirish.

5. Yangilangan «Ona tili» dasturi va darслиklari bilan ishlash tajribasidan.

6. Ona tili darslarida rating tizimini ku'llash.

7. Ona tili darslarida u'quvchilar imlo savodxonligini oshirish.

8. Ona tili mashg'ulotlarida test topshiriqlari bilan ishlash.

9. Tarixiy atamalar ustida ishlash orkali n'utq u'tirish.

10. Ona tili mashg'ulotlarida u'quvchilarni mustaqil va i'jodiy fikrlashga u'rgatish.

ВАҚТ: ТАЛАБА ВА ТАЪЛИМ

Абдулла Қодирий номидаги Жиззах Давлат педагогика институти 1974 йилда ташкил этилган. Институтда 7 та факультет ва 4 та бўлим мавжуд. Факультетлар:

— Ўзбек тили ва адабиёти;

— Педагогика;

— Физика-математика;

— Кимё-биология;

— Хорижий тиллар;

— Жисмоний тарбия;

— Меҳнат ва касб таълими.

Бўлимлар:

— Тарих ва ҳуқуқшу-

нослик;

— Мусиқа;

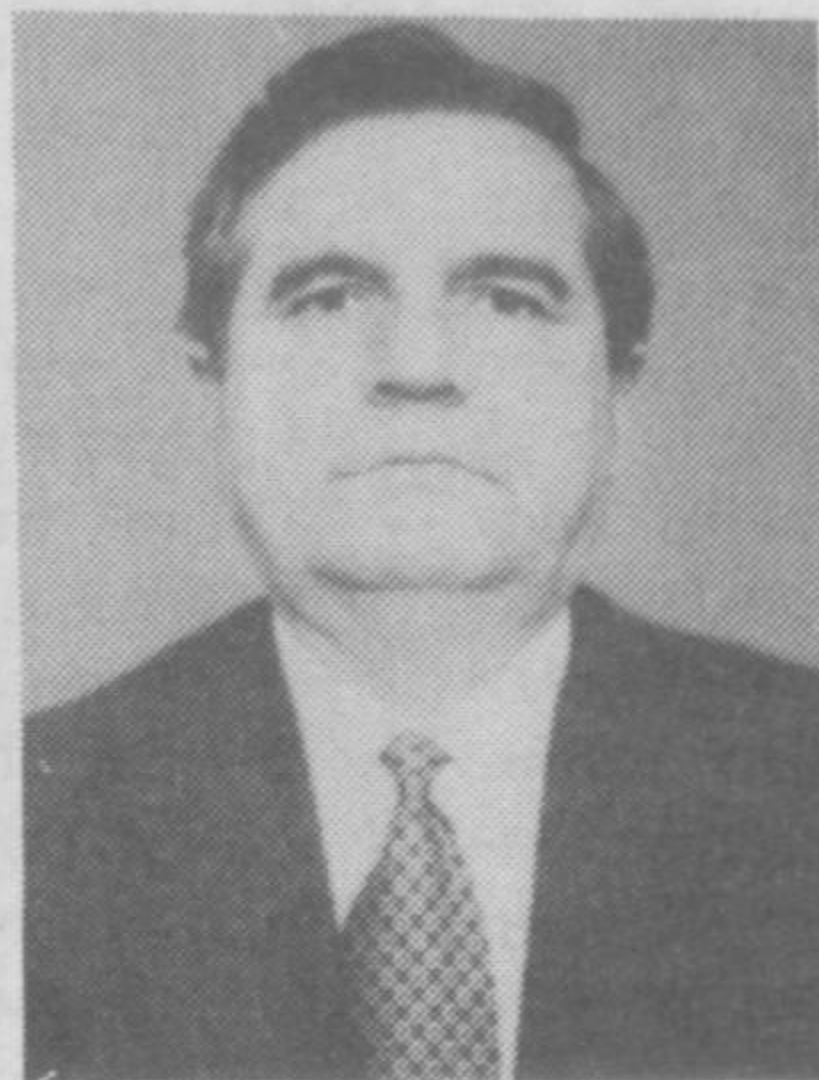
— Қозоқ тили ва адабиёти;

— Сиртки.

Институтда 3 та ўқув биноси мавжуд бўлиб, умумий майдони 19300 кв. метрни ташкил этади.

Мазкур олий даргоҳда 36 та кафедра бўлиб, 2861 нафар талабага 250 нафар профессор-ўқитувчилар таълим берадилар.

Институт манзили: Жиззах шаҳри, Ш.Рашидов шоҳ кўчаси.

ЎЗГАЧА МАСЪУЛИЯТ БИЛАН

Бугунги кун олий ўқув юртининг олдида ўзгача масъулиятни кўяётгани аллақачон маълум. Шу маънода институтда амалга оширилаётган ишлар, келгуси режалар ҳақида институт ректори, кимё фанлари доктори, профессор **Гофур Муҳаммедов** (суратда) шундай дейди:

— Истиқлолга эришганимиздан сўнг барча соҳалар каби таълимга ҳам эътибор мисли кўрилмаган даражада ўзгарди. Ислохотлар қамрови ниҳоятда кенг бўлиб, уларнинг барчасига тўхталиб ўтилса, соатлаб гапириш мумкин.

Гапнинг индаллосини айтсак, бизнинг олий ўқув юртимизда ҳам «Қадрлар тайёрлаш миллий дастури» талабларидан келиб чиқилган ҳолда иш юри-

тилмоқда. Вазирлар Маҳмаси ҳузуридаги Давлат тест марказининг 2000 йил 6 апрелдаги 01-52 рақамли «Давлат аттестацияси ҳақида»ги буйруғига асосан шу йил апрел ойида институтимизда давлат аттестациясидан ўтказиш ишлари олиб борилди. Аттестация якунларида эришган ютуқлар, йўл кўйилган камчиликларимиз рўй-рост кўриниб,

доцент **П. Пардаев** Парижда, **Ф. Аҳмедшина** Бокуда ва кўпгина профессор-ўқитувчиларимиз Тошкент, Бухоро, Самарқанд олий ўқув юртларида ўтказилган халқаро конференцияларда маърузалари билан қатнашиб келмоқдалар. Шу билан бирга Москвадаги халқаро **Плеханов** академияси билан ҳамкорлик шартномасини

келгуси иш режаларимизни шунга қараб тузишимизга асос бўлди.

Аттестация комиссияси ўз фаолияти жараёнига Ўзбекистон Миллий университети, Самарқанд давлат университети ва Абдулла Авлоний номидаги Республика халқ таълими ходимлари малакасини ошириш Марказий институти профессор-ўқитувчиларини ҳам жалб қилди.

Сўнгги йилларда институтимизда халқаро ҳамкорлик соҳасида ҳам талайгина ишлар амалга оширилаяпти. Жумладан, 1997-99 йилларда АҚШнинг «Тинчлик корпуси» вакили **Шарфотейн Миса** талаба ва профессор-ўқитувчиларга инглиз тилида назарий ва амалий машғулотлар ўтказди.

Шунингдек, олий даргоҳимизнинг етакчи олимлари,

ҳам тузганмиз.

Халқаро ташкилот «ПЭРРЦА» томонидан қиймати 2400 АҚШ доллари миқдорида 200 дан ортиқ нусхада турли газета-журналлар институтимизнинг «Манбаа маркази»га жойлаштирилди ва улардан унумли фойдаланилмоқда.

Хулоса қилиб айтганда, ЖДПИ раҳбариятига халқаро ҳамкорлик соҳасидаги ишларни жонлаштириш, айниқса, талабаларни халқаро анжуманларга, профессор-ўқитувчиларни касбий малакасини оширишга юбориш ишларини кенг йўлга қўйиш вазифаси юклатилган ва бу борада имконият даражасидаги ютуқларга эришяпмиз, дея оламиз.

Хусан НИШОНОВ
суҳбатлашди.

«ИСТЕЪДОД» ИСТЕЪДОДЛИЛАРНИ САРАЛАЙДИ

Абдулла Қодирий номидаги ЖДПИ маъмурияти хайрли ишга қўл уришди. Маълум бўлишича, институтда ишлаётган ўқитувчилар, таълим олаётган талабаларнинг юзга яқини илмий-оммабон мақолалар, шеърлар, ҳикоялар, қиссалар, сценарийлар ёзишар эканлар. Бу хабар институт ректори бошчилигидаги раҳбариятни бефарқ қолдирмади. Ва тез орада «Истеъдод» ижодкорлар уюшмаси ташкил қилинди ҳамда унга **Гулчеҳра Шаҳобиддин** қизи раҳбар этиб тайинланди. Кўп ўтмай уюшманинг илк ҳосиласи, «Қалдирғочим» номли баёз босмадан чиқди (**Ф. Фулом** номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 1998 йил). Шундан бери ижодкорлар уюшмаси ижод ва маънавият булогига айланган. Хайрли ишнинг самараси ўлароқ, яна бир баёз, илмий-оммабон мақолалар ва шеърлар тўплами юзга келдики, бу «Истеъдод» нинг иккинчи ютуғи десак бўлади. «Жон ичра жондир Ватан» («Сангзор» нашриёти, Жиззах, 2000 йил) дея номланган бу тўплам ўқувчиларни бефарқ қолдирмаслигига ишонамиз.

Институтимизда талабаларнинг юксак маънавий фазилатларини камол топтириш, миллий мафкура ғояларини такомиллаштириш, ёшларни бой маданий меросимиз, тарихий анъаналаримиз, умуминсоний қадриятларимизга ҳурмат, Ватанга муҳаббат ва садоқат руҳида тарбиялашга катта эътибор бериб келинмоқда. Шу мақсадлар билан «Маънавият» маркази, «Маданият» саройи, факультетлар ва талабалар уйида «Маънавият ва маърифат» хоналари, «Маърифат» бурчаклари ташкил қилганмиз. Турли мавзуларда давра суҳбатлари, шунингдек, республикамиз раҳбарининг кўплаб асарлари, газеталар муҳбирлари саволларига берган жавобларига бағишланган илмий-амалий анжуманлар ўтказиб келяпмиз. Институтимизда мамлакатимиз Президенти **И. Каримов**нинг «Ўзбекистон XXI

МАЪНАВИЯТ МАЪРИФАТ БИЛАН ГЎЗАЛ

асрга интилмоқда» мавзусидаги маърузаси асосида профессор-ўқитувчиларнинг бир ҳафталик малака ошириш курси ҳам ташкил қилинди. Илм даргоҳимизнинг умуммаданий савиясини оширишда ойлик «Зиё чашмаси» газетасининг хизмати катта бўляпти. «Маънавият ва маърифат» бўлимимиз қошида эса «Фидойилар клуби» ҳам ташкил қилиниб, унга жамоатчи, билимдон талабалар жалб қилинган. Ҳар душанба куни барча факультетларнинг ҳамма гуруҳларида бир соатлик «Маърифат соати» дарси ўтилади.

Институтимиз талабалари республика ва вилоят миқёсида ўтказилаётган кўрик-танловларда мунтазам иштирок этиб келаётирлар. Масалан, 1999 йил «Оила — муқаддас маскан» мавзусидаги республика олий педагогика ўқув юртлари кўрик-танловида талабамиз **С. Ҳамидова** 2-ўринни, шу йил апрель ойида ўтказилган «Қизлар мустақил ҳаёт бўсағасида» мавзусидаги вилоят кўрик-танловида **Х. Эргашева** 1-ўринни эгалладилар. **Э. Ғаниев** республика «Устоз» жамғармасининг 1999-2000 ўқув йили учун ўтказган республика танловида ғолибликни қўлга киритди. **С. Муродова** эса янги ташкил қилинган **Зулфия** номидаги мукофот совриндори бўлди. Буларнинг барчаси институтимизнинг фахри деб билиб, бундан кейин ҳам булардан-да юксакроқ натижаларга эришишни ният қилиб турибмиз.

Шукрулло МАРДОНОВ,
институт ректорининг маънавий-маърифий
ишлар бўйича биринчи муовини

Жиззах Давлат педагогика институти ҳовлиси абитуриентлару уларнинг қариндошлари билан гавжум. Хужжат топширишга навбат кутаётганлар турли ва турфа қатор. Биз янги ҳаётга қадам қўйишга шайланаётган ушбу йигит-қизларни ўз «ташвиш»лари билан қўйиб, қабул комиссияси масъул котиби **Неъмат Алимовдан** бу йилги қабул ҳақида сўраганимизда у қуйидагиларни гапириб берди.

— Энг улуғ касблардан бири — ўқитувчиликка бўлган қизиқишнинг йилдан-йилга ўсиб бораётганлиги қувонарли ҳолдир. Бизнинг институтимизга бу йил 993 нафар бўлғуси ўқитувчилар қабул қилини-

ЎМИД ВА ҲАЯЖОН ЎЙҒУНЛАШГАН ДАМ

ши керак. Шулардан 412 нафари бюджет ва 581 нафари тўлов-контракт асосида танланади. Бугунгача (суҳбат 7 июль куни бўлиб ўтган — **Х.Н.**) 1300 дан ортиқ ариза тушган бўлиб, 13 та мутахассислик бўйича тарих, ўзбек тили ва адабиёти, математика-информатика фанларига талаб кўп бўлиб турибди.

Яна шуни айтиб ўтиш керакки, 1999-2000 ўқув йилида институтимизни 356 нафар талаба тугатди. Ваҳоланки, вилоятимиз бўйича ўқитувчиларга бўлган эҳтиёж 932 нафарни ташкил қилади... Институтимизнинг маркетинг бўлими шуларни ҳисобга олиб иш юрита бошлади. Мазкур даргоҳни тугатиб ишлаётганлар билан учрашувлар ўтказилиб турилмоқда.

ОНА ҲИСЛАРИ ФАРЗАНД ТАҚДИРИДА

Оила қуриш дегани фақат икки инсон ўртасидаги шахсий муносабат эмас, балки жамиятнинг асосини, айтиш мумкинки, энг муҳим бўғини — белгилайдиган долзарб вазифалардан бири ҳисобланади.

И. КАРИМОВ

Оила қуришни олий ҳисни қондириш омили деб тушунган ёш келин-куёвлардан эмас, балки ўзидан маърифий, маънавий, ҳулла, интеллектуал жиҳатдан анча ўзиб кетган баркамол фарзанд тарбиялаб етиштиришни мақсад қилиб қўйган, тафаккури юксак ёшлардан соғлом уруғ ва соғлом тухум учрашиб, ўзаро бирикканларидан кейин соғлом ҳомила вужудга келади. Носоғлом уруғ ва носоғлом тухумдан юзага келган ҳомиланинг соғлом бўлиши мумкин эмас. Шунинг учун ҳам уруғ ва тухумни бир-бири билан учраштиришга махсус тайёргарлик кўрган ва бутун жавобгарликни ҳис қилган ҳолда ёндошмоқ лозим. Боболаримиз спиртли ичимликлар ичган пайтда жимо билан шуғулланишни қатъий таъқиқлаганлар. Чунки бунда уруғ ҳам маст бўлади ва унинг нозик ҳужайра тизилмаларида меъёри бузилган ўзгаришлар вужудга келиб, бола қандайдир бир норасолик билан туғилиши эҳтимолдан холи эмас. Бу табобат томонидан тасдиқланган факт. Уруғ ҳолати ва сифатининг қандай бўлишига шахсининг муайян пайтдаги руҳий ҳолати билан қаттиқ боғланган. Унинг кам-қонлик, оксил тақчиллигига учраганлиги, турмушдан ёлчимаганлиги, ҳар хил қайғу-аламларга чўмиши тухум ҳужайраси тизилмаларида носоғлом муҳитнинг юзага келишига туртки бўлади. Бу, албатта, туғилажак бола ички аъзоларининг тўғри шаклланишига салбий таъсир қилади. Бўлажак онанинг яхши ва шодон ўйларни ҳаёлидан ўтказиши, ёрқин келажақ тўғрисида хур фикр юриштиши, бўлажак фарзанднинг олим, маданият ёки маънавият соҳиби бўлиши ҳақидаги юксак орзуларга берилиши уруғ билан учрашишга тайёргарлашган тухум ҳужайрасида фаол кимёвий жараённи авж олдиради. Қувват, рағбат олган уруғ ва тухум учрашсалар, улардан баркамол ҳомила пайдо бўлади. Соғлом насл учун илк пойдевор пишиқ бўлади. Энди шу ҳомиланинг қай тарзда ривожланиши таъминот бўлажак онага боғлиқ.

Маълумки, инсон организми доимо ҳаво, сув, тупроқ, қуёш, яъни ташқи муҳит таъсири остида бўлади. Мана шу таъсирнинг узоқ вақт давомида салбий ёки ижобий бўлиши инсон организмнинг соғ ёки носоғломлигини белгилайди. Бу тан олинган далилнинг ўзгача бўлиши мумкин эмас. Ҳомила учун эса она организми ташқи муҳит ҳисобланади ва унинг таъсири узоқ вақт — тўққиз ой ҳамда тўққиз кун давом этади. Мана шу ташқи муҳитнинг ҳомила 90 кунлик бўлгунча қай ҳолда бўлиши туғилажак боланинг жисмоний ва жинсий соғлиғини бел-

гилайди. Инчунин, мана шу даврда инсон жисми, унинг ички аъзолари шаклланади. Шунинг учун бу давр ўта нозик ва масъул. Бу даврда она ўта фаол кимёвий моддалар таъсирига учрамаслиги, экологик жиҳатдан тоза озиқ-овқатлар истеъмол қилиши, иложим борича ўзини ҳар хил касалликларга чалиниб қолишдан сақламоғи шарт. Кўпгина синтетик кучли дорилар ҳам бу даврда берилмайди. Маъбодо улар берилса, боланинг қандайдир бир норасолик билан туғилиши аниқ.

Бўлажак она организмда ҳам жуда нозик гармонлар (ўта фаол моддалар) мувозанати сезиларли даражада бузилади. Ҳомиладор она организмда ҳар қандай ҳидни кўтара олмаслик, бош айланиш, қусиш, кўнгил айланиш, ҳолсизлик, иштаҳанинг бузилиши каби белгилар мана шу мувозанат бузилиши оқибатидир. Мана шу даврда онанинг бирон-бир касалликка дучор бўлиши, ғам-алам тортиши, турмуш ташвишларидан азият чекиши, оилада сиқилиши ёки унинг тинчлигининг бўлмаслиги бўлажак инсон аъзоларининг шаклланишига салбий таъсир кўрсатади. Шунинг учун бу қалтис даврда ҳомиланинг соғлом бўлиши учун бўлажак онанинг ҳар қандай ташвишлардан ҳоли, кайфияти ҳар доим кўтаринки бўлиши, умуман салбий таъсирларнинг мутлақо бўлмаслиги тақозо қилинади. Бу даврда у тинч ва осойишта бўлиши,

туғилишини кўтаринкилик билан ўйлаб, унга атаб қўйлақчалар тикиш, кашталар битиш ва бу юмуш пайтида ўзича хиргойи қилиш, аллалар айтиш туғилажак бола руҳиятини тўғри ва мукамал шаклланишига улкан ижобий таъсир кўрсатади. Ҳа, бу пайтда ўғил ёки қиз туғилишини эмас, балки фарзанднинг илмли, тафаккури кенг, оғли, тасаввури кенг қамровли, Ватанига, халқига фидойи инсон бўлмоғини орзу қилмоқ керак.

Ҳомиладорнинг кувноқлик, шодлик, бахтиёрлик ҳис-туйғулари билан ўтказган аёлдан, фарзанднинг дунёга келишини шодон интиқлик билан кутган аёлдан соғлом бола туғилиши муқаррар. Бундай бола келажақда касалликларга кам чалинувчан, касалликларга берилмаслик тизимлари тақомиллашган, жисми расо бўлиб туғилади. Галаба қозонаётган армия солдатларининг жароҳати енгилроқ бўлган томон аскарларининг жароҳатига нисбатан анча тез тузалишига сабаб — кўтаринки кайфият. Шунга ўхшаш кўтаринки кайфият билан туғилган чақалоқнинг йиғиси ҳам бошқача: бақувват, чинқирок, ёқимли, аммо қулоқни қоматга келтирар даражада. Ҳеч қачон мунгли, худди ёрдам сўраётган каби ялинчок, хумнинг ичидан келаётганга ўхшаб, аранг эшитилар-эшитилмас даражада бўлмайди. Чунки у исталган бола! Маъбодо мана шу исталган бола бирон-бир сабабга биноан қаттиқ касалланиб қолди, дейлик. Истал-

зукколик ҳамда усталлик билан қидириб топиб, улардан қувона олиши, қалбини энтиктирувчи ҳис-туйғулар оғушига чўлғаниб, ўзини бахтли сезиши каби қалб сезгиларига бориб тақалади.

Жинсий тарбия ҳам бола туғилмасдан анча илгари бошланмоғи лозим. Туғилажак боланинг ҳам руҳий, ҳам Олий онг жиҳатдан қатъий равишда бир жинсга тааллуқли бўлиши асосан онанинг дилида кечаётган ўй-фикрлари, эндокрин безлари системаси фаолияти ҳамда муайян вазиятдаги руҳий фазилати ва хусусиятига боғлиқ. Маълумки, онанинг эндокрин безлари ишига монанд равишда ҳомиланинг ҳам эндокрин безлари системасида ҳамда жинсий аъзолар тизимида у ёки бу ўзгаришлар бўлиши мумкин.

Маълумки, она қорнида ўсаётган ҳомиланинг то 42 кунлик бўлгунча жинси маълум бўлмайди. Бу даврда унда ҳам қизлик, ҳам ўғиллик жинсий аъзоларининг бирламчи асослари мавжуд. Жинсий хромосомаси XX бўлган уруғ ва тухумдан ҳомила ривожланганида ўғил болалик жинсий аъзолар бутунлай атрофияга учраб, кейинчалик мутлақо сўрилиб кетади, қиз болалик жинсий аъзолари эса тараққий қилиб, тақомиллаша бошлайди. Жинсий хромосомаси Х бўлган тухум ҳужайраси У (игрек)ли сперматозоид билан уруғланганида, қизлик жинсий аъзолари атрофияга учраб, аксинча ўғил болалик жинсий аъзолар ривожланиб, аста-секин тақомиллаша бошлайдилар. Ҳомиланинг кечик жараёни тўлиқ меъёрий бўлганда худди шу биологик қонун ҳукм суради ва бундай чақалоқ дунёга келганидан хурсанд бўлиб, биринчи нафас олганидаёқ тошиб-тошиб куйлайди.

Бу меъёрий ҳолат, яъни қиз ёки ўғил бола жинсий аъзоларининг шаклланиш жараёни асосан ҳомиланинг 90 кунлик пайтигача, тўлиқ ривожланиб тақомиллашуви эса асосан 120-140 кунгача давом этади. Мана шу даврда оналарда салбий стресс ҳолати бўлмаслигига эришиш, она учун алғов-далғовли кунлардан, руҳий эзилишлардан, изтироблардан, виждонан қийналишлардан ҳоли бўлган муҳит яратиш тўғри жинсли чақалоқ дунёга келишининг гаровидир. Маъбодо аксинча бўлса, туғилажак чақалоқ жинсий аъзоларида у ёки бу даражадаги меъёрий издан чиқишлар бўлиши турган гап.

Келинг, ушбу жараёни тўлиқ ва яхшироқ тушуниб олиш учун маълумот доирасини сал кенгайтирайлик. Эркаларда стресс ҳолати рўй берганда ички секреция безларидан ўта фаол жинсий гормонлар — АНДРОГЕНЛАР шиддат билан қонга тушади ва ўз таъсирини кўрсатади. Дикқат қилинг-а, эркалар жуда аччиқланганларида қандай ҳолатларни кузатасиз: баъзи бирлари қип-қизаришиб кетишиб, ҳатто гапира олмасдан, нуқул гулдираб қоладилар: айримлари эса оппоқ оқариб кетишиб, бутун танаси дир-дир титрайди; баъзилари ақлини йўқотишиб, мушт кучини зудлик билан ишга солишадилар. Бу салбий сифатларнинг барчаси андрогенларнинг организмга кўрсатган таъсири. Андрогенлар организмда парчаланиб, йўқ бўлишлари билан юқоридаги салбий сифатлар барҳам топади. Шундан кейин эркалар қилган ишларидан афсусланадилар, пушаймон бўладилар, мулойимлашиб қоладилар.

Аёлларда стресс ҳолати рўй берганда жинсий гормон ЭСТРОГЕНЛАР ва жуда ҳам оз миқдорда андрогенлар қонга ташланади ва улар ҳиссиётида ҳам ўзгаришлар вужудга келади.

(Давоми бор.)

Жуманазар БЕКНАЗАР

ЮКСАЛИШ МЕЗОНИ ОИЛА ЗАМИРИДА

бахтиёр дамлар ҳавосидан тўйиб-тўйиб, қувноқ ва шодон нафас олиши лозим.

Ҳомила 3 ойлик бўлганда унинг марказий системасида бўлажак тафаккур — ақл маркази аста-секинлик билан ўз ўрнини эгаллай бошлайди. Бу даврда она руҳий ҳолатининг қай даражада бўлиши катта аҳамиятга эга, чунки бу миянинг, демек, ақл, характер ва руҳиятнинг шаклланишига таъсир қилмасдан қолмайди. Ушбу вазиятда биологик қонунни яна бир бор эслашга тўғри келади. Уруғ ва тухум учрашганидан кейин унинг қиз ёки ўғил томонга шаклланиши ота ёки онанинг хоҳиш-иродасига мутлақо боғлиқ бўлмайди. Онанинг орзуниятидан кейин унинг жинси ўзгариб қолмайди. Ҳомила ривожланишининг биологик қонуни эса шундай: маъбодо уруғда ҳам, тухумда ҳам Х(икс) хромосомалар бўлса, албатта, қиз бола ривожланади. Агар Х ва У (игрек) хромосомалар учрашса, туғилажак фарзанд ўғил бўлади. Игрек хромосомалар эса фақат эркаларда бўлади. Демак, фарзанднинг ўғил ёки қиз бўлиши фақат эркака боғлиқ. "Нимани эксанг, шуни ўрасан" мақоли худди шу ерда яққол намоён бўлади. Шунинг учун "Нега қиз туғдинг", дея ўз ёстикдошини айблаш, унга зуғум қилиб, захрини сочиш биологик қонунни билмасликдир.

Шунинг учун бўлажак фарзанднинг қиз ёки ўғил бўлиши онани мутлақо ташвишлантормаслиги, балки соғлом бола туғилиши тўғрисида ўйламоғи ва шунга яраша ҳаракат қилмоғи лозим. Худди мана шу даврда ҳомила миясини ривожлантиришга рағбат уйғотувчи ўй-фикрлар: овоз чиқариб шеър, дoston, ҳикоя ўқиш, мусиқалар эшитиш ёки ижро этиш, дутор, рубоб чалиш, қувноқ кайфиятда суҳбатлар ўтказиш керак. Чунки ҳомила мана шуларни эшитади, тинглайди, тушунишга ҳаракат қилади, бу эса унинг мия ҳужайраларининг кўпайишига кучли туртки бўлади. Боланинг

ган болада у қандай оғир аҳволда бўлмасин, яшашга интилиш кучли бўлганлигидан кучсиз дорилар ҳам бинойидек таъсир қилади. Бу жиҳатдан у шифокорга энг яқин ёрдамчи. Чунки организмга юборилаётган дорилардан чақалоқнинг нафас ва юрак тизими ўзини тезда тиклаб олиб, турғунлашади. Мана шу турғун ҳолатни бир неча соат мобайнида сақлаб турилса, бас, ички аъзолар мувозанати ўнгланиб, чақалоқ тезда ўзига келиб, тузалиш жараёни бошланади.

Исталмаган бола бўлса-чи? Бундай чақалоқлар ташқи муҳитнинг ҳам ижобий таъсирига жуда лоқайд бўлиб, Сиз уни қўлга олганингизда ҳам, эркалаганингизда ҳам бефарқлигича қолаверади. Йиғлашлари ҳам ҳазин, она сўтини ҳам истар-истамас ютади. Анча кучли дорилар томирига киритилганда юрак ва нафас тизими бир пасга уйғонади, холос. Ҳали дориларнинг кучи кетмай туриб, юрак уруши тобора сустлашаверади, нафас ҳам ўз раволигини йўқотаверади. Бундай чақалоқлар худди ўзини ўлимга тайёрлаётгандек таассурот қолдиради. Мана шу сабабга асосан ҳам орзу-умидлар билан туғилиши кутилган чақалоқларга нисбатан исталмаган чақалоқлар орасида ўлим 5-6 барабар кўп.

Она ҳомиладорлик даврини қанчалик кўтаринки кайфият билан ўтказса, қувонч дарёсидан баҳра олиб сузса, секинча булоғидан қониб-қониб ичса, буюк ҳис-туйғулар оғушида бўлиб, интиқлик билан боланинг туғилажак онларини кутса, ҳомилага ўта фаол моддалар онадан шунчалик кўп даражада ўтади. Бу эса чақалоқ яшовчанлик даражасининг юқори бўлиши таъминлайди. Демак, чақалоқ яшовчанлик даражасининг юқори бўлиши, биринчидан, оилавий муҳит, ижтимоий шароитга кўп жиҳатдан боғлиқ. Иккинчидан, онанинг унинг атрофини ўраб турган муҳитдан завқ берувчи сифат ва хусусиятларни, шодланттирувчи сабабларни мохирлик ва

(Давоми. Боши ўтган сонда)

QIZIQARLI MASALALAR

1. Qachon uchni ko'rib o'n besh deymiz? (Kunduzgi soat 3 da)
2. Beshta cho'pning nechta uchi bor, besh yarimtasining-chi? (10 ta va 12 ta)
3. Bir oilada cholu kampir yashaydi. Ularning ikki o'g'li bor. Har bir o'g'lining bittadan singlisi bor. Shu oilada necha kishi bor? (Beshta: chol, kampir, ikki o'g'il, bir qiz)
4. Qanday idishni sira to'ldirib bo'lmaydi? (Teshik idishni)
5. Yomg'ir yog'ib turganda qarg'a qanday daraxtga qo'nadi? (Ho'l daraxtga qo'nadi)
6. 4 yashar bola necha oylik bo'ladi? (48 oylik)

TOPISHMOQLAR

1. Xum, xumcha, Egasi kelguncha. (Qulf)
2. Eshigi yo'q, derazasi yo'q, Ichi to'la xalq. (Tarvuz)
3. Qo'yvorsam yuz quloch, Yig'ib olsam bir quloch. (Arqon)
4. Uzun-uzun ulami, Uchiga yetib bo'larmi. (Yo'l)
5. Rangi har xil, Nomi bir xil. (Rangli qalam)
6. Ushlasam qo'lga, Tushadi yo'lga. (Ruchka)

PODSHO VA CHUMOLILAR

Tibet ertagi

Mamlakati azimda bir ulug' podsho o'tgan ekan.

Bir kuni u ko'ngilxushlik qilish maqsadida katta tekislikda ziyofat beribdi. Bu ziyofatga bir necha ming odam hoziru nozir bo'libdi. Ziyofatda mehmonlar tanovul qilgan guruchli taomning bir qismi yerga to'kilibdi.

Mehmondorchilik tugab, kelganlar uy-uylariga tarqalib ketishibdi. Yerga to'kilgan guruch donalarini chumolilar bitta ham qoldirmay terib, inlariga

tashib ketibdilar.

Oradan ko'p o'tmay, ana shu joyga begona bir mamlakatning podshosi lashkar tortib kelibdi. U ziyofat uyushtirgan ulug' podshoga qarshi jang qilmoqchi ekan.

Podsho lashkarlari ziyofat qilingan yerda to'xtab, chodirlarini tikishibdi. Bu joy aslida na daraxt, na suv, hech vaqosi yo'q bir cho'lu biyobon ekan. Dushman lashkarlari rosa och qolishibdi. Ularning ochligini ko'rgan chumolilar inlaridan qaynatilgan guruchlarni olib chiqib, podsho lashkarlarining barining qornini to'yg'azibdilar.

Shunda lashkarlar yo'l boshchisi — podsho chumolilardan:

—Buncha qaynatilgan guruchni qayerdan oldingizlar? - deb so'rabdi.

—Ey podsho! Bu mamlakatda ulug' bir podsho bor. Yaqinda u shu yerga kelib, katta ziyofat bergandi. Biz mehmonlarning og'izlaridan tushgan guruch donalarini bitta ham qoldirmay yig'ib olgan edik.

Shunda podsho hayratlanib:

—Ko'rinib turibdiki, bu yerning mamlakati ham, podshosi ham ulug' ekan. Lashkarlari ham ko'p ekan. Bunday mamlakatga qarshi urush qilmagan ma'qul. Ularni yengishga ko'zim yetmaydi, - deb lashkarlari bilan yana orqasiga qaytib ketibdi.

«Odob darsi»

MUOMALA ODOBI

Ey farzandim! Inson yolg'iz yashay olmaydi. Qalblar hamisha bir-biriga talpinib turadi. Shuning uchun do'stlar paydo bo'ladi, o'zaro hamjihatlik yuzaga chiqadi. Odamlar bir-birlariga yordam beradi, ko'ngillar ulfat tutinadi. Hozir sening do'stlaring maktabingdagi do'stlaringdir. Ularning mehrini qozonay desang, ulardan yaxshi munosabat ko'rishni xohlasang, sen ham ularga yaxshi muomalada bo'lishing lozim. O'zingga ravo ko'rgan narsani boshqalarga ham ravo ko'rishing kerak. Zero, mo'minlik sifatlaridan biri ham shudir. Xulqi yomon bolalardan

uzoqroq yur. Chunki sen yomon o'rtoqdan faqat yomon narsani o'rganasan. Yolg'on gapirishdan, dangasalikdan butunlay hazar et. Barchaga go'zal xulqli, pokiza qalbli, to'g'ri so'zli, ishonchli bo'lgan holda muomala qil. Kishining do'sti aqlining dalilidir. Ahmoq ko'pincha foyda keltiraman deb zarar keltiradi. Bekorchi muvaffaqiyat qozonmaydi. Dangasalar nadomatdan, maqsadlaridan mahrum bo'lishdan boshqa narsaga erishmaydilar.

**Abduqayum
HIKMAT**

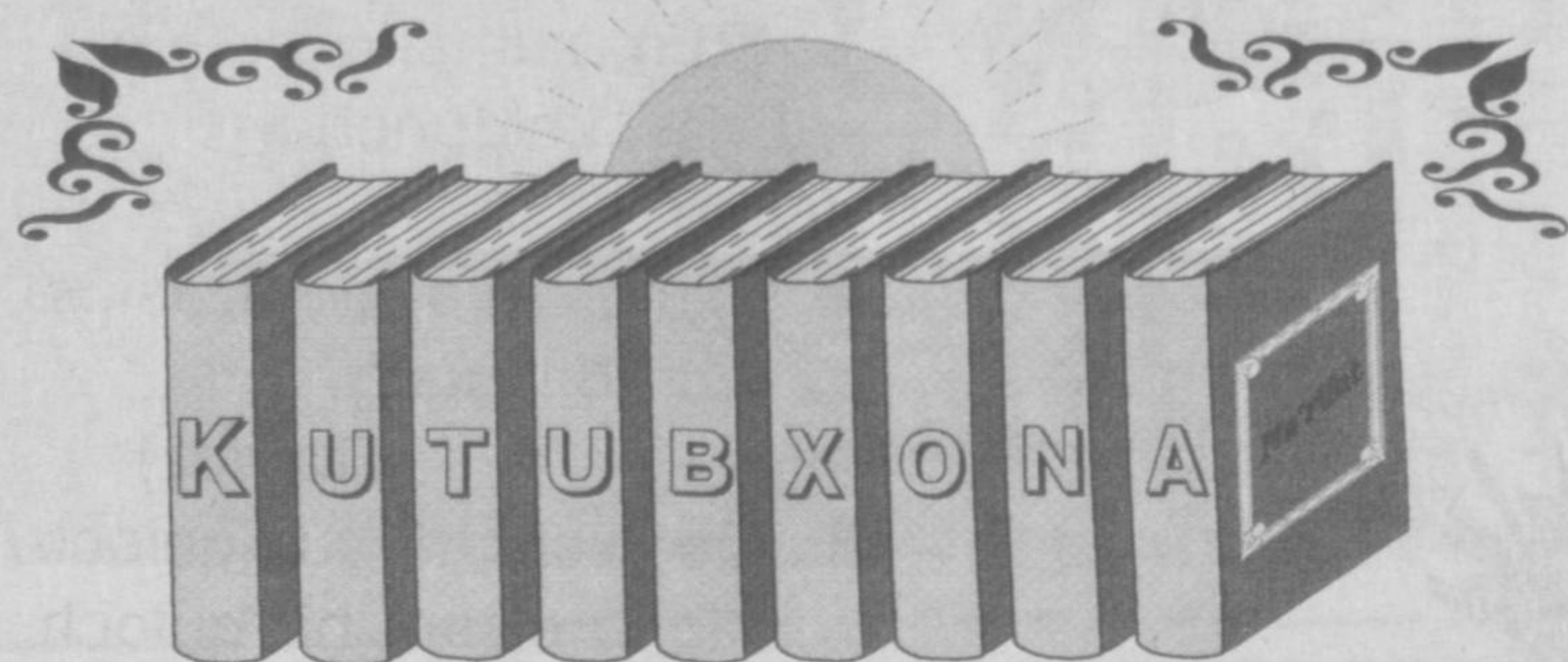
IKKI ONA

*Mening ikki onam bor,
Ikkisi ham mehribon.
Biri menga sut berdi,
Biri esa shirin non.*

*Biri menga til berib,
Bulbul qilib sayratdi.
Biri meni bag'rida,
Gullar kabi yayratdi.*

*Biri tuqqan onamdir,
Ikkinchisi hur Vatan.
Ikkisiga barobar
Qurbon bo'lsin jonu tan.*

UYG'UN

Маълум муассасалари кутубхоначилари учун тавсиялар

БЕБАХО МЕРОС

Имом Абу-Мансур ал-Мотуридийнинг 1130 йиллик юбилейига бағишлаб ўтказиладиган китоб кўргазмалари ва оммавий тадбирлар ўтказишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати.

Мустақиллигимиз шарофати билан узоқ ўтмишимизда яшаб, жаҳон илм-фани ва маданияти раванқига салмоқли хисса қўшган буюк алломаларимизнинг таваллуд саналари нишонланиб, уларнинг ҳаёти ва маънавий мерослари ҳар томонлама чуқур ўрганилмоқда. Ўтаётган тўққиз йил давомида қанчадан-қанча аждодларимизнинг табаррук номлари тикланди, илмий мерослари кенг халқ оммасининг маънавий мулкига айланди. Вазирлар Маҳкамасининг қарорига биноан, амалдаги йилда калом илмининг асосчиларидан бири, буюк ватандошимиз Имом Абу-Мансур ал-Мотуридийнинг 1130 йиллик юбилейини ўтказиш белгиланган. Шу тарихий қарор муносабати билан буюк алломанинг ҳаёти ва мероси ҳақида маълумот беришни лозим топдик.

Ўқитувчилар, синфдан ва мактабдан ташқари тарбиявий ишлар

ташқилотчилари, мактаб ва мактабдан ташқари муассасалар кутубхоначилари диққатиغا Имом Абу Мансур ал-Мотуридий ҳаёти ва ижоди билан боғлиқ адабиётлар рўйхати ҳавола қилинмоқда:

АДАБИЁТЛАР

«Имом Абу Мансур ал-Мотуридий таваллудининг 1130 йиллигини нишонлаш тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори, 1999 йил. 9 декабрь /«Халқ сўзи».-1999. 10 декабрь.-Б.1./.

Абдусатторов Б. Хидоят имоми, калом султони /«Маърифат».-2000. 12 февраль.-Б.9./.

Зиётов Ш.Ю. Абу Мансур ал-Мотуридий /«Мулоқот».-2000. №1.-Б.51-52.

Заётов Ш.Ю. Абу Мансур ал-Мотуридий /«Маънавият юлдузлари»/ Масъул муҳаррир: М.М.Хайруллаев. Т., 1999.Б.76-79/.

Иброҳимов Е. Инсон имтиҳон учун яратилган: Имом Абу Мансур

ал-Мотуридий таваллудининг 1130 йиллиги олдидан /«Тошкент ҳақиқати».-2000.- 15 март.-Б.4./.

Исломи Х. Абу Мансур ал-Мотуридий Навоий тавсифида /«Маърифат».-2000.- 9 февраль.-Б.3./.

Йўлдошев Т. Пири калом доғишманд: Имом Абу Мансур ал-Мотуридий ал-Самарқандий ҳақида /Тошкент ҳақиқати».-2000.-15 январь.-Б.4./.

Каримов М.А. Бебаҳо мерос: Абу Мансур ал-Мотуридий таваллудининг 1130 йиллиги олдидан /«Халқ сўзи».-2000.- 23 июнь.-Б.4./.

Мунавваров З., Аббосова А. Калом илмининг сарбони /«Халқ сўзи».-2000. 23 январь.-Б.4./.

Уватов У. Калом илмининг алломаси: Имом ал-Мотуридийнинг 1130 йиллиги олдидан /«Халқ сўзи».-5 январь.-Б.4./.

Уватов У. Имом Абу Мансур ал-Мотуридий ва унинг таълимоти /«Туркистон».-2000. 3 май. /№ 35/-Б.4./.

Уватов У. Муҳим манба: Имом ал-Мотуридий таваллудининг 1130 йиллиги /«Халқ сўзи».-2000.20 апрель.-Б.4./.

Ҳожи Исматуллоҳ Абдуллоҳ. Муҳаммад ал-Мотуридий: Барҳад аждодларимиз /«Туркистон».-2000. 1 апрель /№ 26/-Б.6/.

МАКТАБ КУТУБХОНАСИНИНГ БИБЛИОГРАФИЯ ВА АХБОРОТ ИШИ

Библиография иши ҳар қандай кутубхона фаолиятининг таркибий қисми бўлиб, у библиографик ахборотни тайёрлаш ва уни китобхонга етказиш жараёнидан иборатдир.

Библиография ва ахборот ишлари маълумотнома-библиография хизмати кўрсатиш, библиографик ахборот, рўйхатлар тузиш, кутубхоначилик-библиографик билимларни тарғиб этишда ўз аксини топади.

Маълумотнома-библиография хизмати кўрсатиш китобхонлардан тушган бир маротабалик ҳар хил библиографик маълумот сўровини бажаришни ўз ичига олади. Сўров оғзаки ёки ёзма равишда қабул қилинади. Сўровлар қуйидагиларга бўлинади:

— мавзули, яъни маълум мавзу ёки масала бўйича. Уни тайёрлаш учун систематик каталог, библиографик картотека ва нашрлар, маълумотномалар, қомуслардан фойдаланилади. Мавзули сўровнинг оғзаки шаклини қабул қилишда сўров мавзусининг ифодаланishi, унинг мақсади, ҳужжатларни саралаш даражаси, бажарилиш муддатини аниқлаш зарур. Сўровни бажариш натижаси - аниқ мавзу бўйича маълум тартибда рўйхат қилинган мавзули библиографик маълумотномадир;

— фактографик, яъни воқеалар ҳақидаги мавжуд ахборотлар, даврий, таржимаи ҳол, статистика ҳақидаги маълумотлар сўровидир. Бажарилган фактографик маълумотномада олинган манба кўрсатилмоғи лозим; фактографик маълумотлар тайёрлашда каталоглар, картотекалар, маълумотномалар, лугатлар, қомуслардан фойдаланилади;

— аниқлаштирувчи сўровлар - яъни баъзи библиографик ёзув матн ва парчалар, адабиётлар иқтибосини аниқлаш учун берилган сўров ҳисобланади. Аниқлаштирувчи қидирувнинг энг кенг ёйилган вариантлари: китоб муаллифини, асар номини, мақола ҳақида библиографик маълумотни, даврий ва давом этаётган нашрлар ҳақидаги маълумотларни аниқлаш. Аниқлаштирувчи маълумотномалар алфавит каталог, библиографик картотекалар бўйича бажарилади.

Барча маълумотлар қуйидаги шаклда ҳисобга олинади.

Т/р Сана Сўров мавзуси ва мақсади кимдан тушган Сўров. Маълумотнома бажарган манбалар

Кутубхона ходимлари китобхонларга библиографик маслаҳат беришлари мумкин. Библиографик маслаҳат маълумотнома-библиография аппаратининг

(Маълумотнома-библиография аппарати /МБА/ иш фаолиятининг мазмуни ва услубий йўналиши)

Китобхонларга маълумотнома-библиография ва ахборот хизмати кўрсатиш самарадорлигини ошириш мақсадида республика илмий-педагогика кутубхонаси мактаб кутубхоналари ходимларига мазкур ишнинг муҳим йўналишларини белгилаб беради ва мақсадга мувофиқ ташкил қилишга йўналтиради.

баъзи қисмларидан фойдаланиш, мустақил библиографик қидирув бўйича бир маротабалик сўровга маслаҳат, тавсиялардан иборат жавоб тайёрлаш, адабиётлар рўйхатини тузиш, иқтибосини кўрсатиш йўриқларини ўз ичига олади.

Библиографик маслаҳатнинг асосий вазифаси китобхонларни кутубхоналарнинг МБА билан таништириш ва уларда мустақил библиография бўйича ишлаш кўникмаларини шакллантиришдан иборат.

Мактаб кутубхонаси педагогик жамоага, мактаб ўқувчиларига ҳамда китобхонларга библиографик ахборотни оммавий, гуруҳий ва индивидуал тарзда етказилади.

Ахборотнинг оммавий тарзда етказиш шакли келган янги адабиётлар кўргазмаси ва мавзули кўргазмалар, янги адабиётларнинг очик кўргазмасини, библиографик шарҳни, «Ахборот кунлари», «Му-тахассис кунлари», «Ўқитувчилар кунлари»ни ташкил этишдан иборат.

Олинган янги адабиётнинг расми кўргазмасини нашр турига қараб табақалаштириш лозим. Янги китоб, янги журналларга керакли адабиётлар ҳам мавзу бўйича гуруҳларга ажаратилади.

Мавзули кўргазмалар муҳим сана ва машҳур кишиларнинг таваллуд кунларига мактаб таълим-тарбия фаолиятининг асосий йўналишларига бағишлаб ташкил этилади. Ахборот ишларини йўлга қўйишда «Ахборот кунлари»ни ташкил этиш алоҳида ўрин тутати. Бу тадбир ўқитувчи ва ўқувчиларни олинаётган кундалик адабиётлар билан тезкор таништириш учун қўлайдир. Китоблар, даврий, библиографик ва ахборот материалларининг кенг экспозицияси кўргазманинг тўлақонли бўлишини таъминлайди. «Ахборот кунлари» даврида ўтказиладиган адабиёт кўргазмасида кутубхоначилик-библиография ва ахборот билимларини тарғиб этувчи материаллар ҳам жой олган. Булар маъруза, адабиётлар шарҳи, маслаҳатлар, ахборот хабарлари бўлиши мумкин. Тадбир ўтказиш дастури ва вақти ҳақида аввалдан эълон ёзиб қўйилади. «Ахборот кунлари»ни ўтказиш сценарийсига ўқувчилар учун кўргазмага қўйилган баъзи ҳикоя ёки шеърлардан ўқиш, улар мазмуни бўйича викториналарни киритиш мумкин.

Ахборот ишларининг гуруҳий шакли мутахассислиги бир-бирига яқин бўлган китобхонларга, масалан: ижтимоий фанлар ўқитувчилари учун мўлжалланган ёки бирор гуруҳ ёки синф учун ўтказилади. Мазкур иш адабиётларнинг мавзули кўргазмаларини, материалларни мавзулар бўйича саралаш, библиография шарҳини ўтказиш, адабиётларнинг тавсиявий рўйхатини тузиш орқали амалга оширилади.

Табақалашган индивидуал библиографик ахборот шакли мунтазам равишда китобхонларнинг эҳтиёж ва сўровига мос янги нашрлар билан таништириб боришдан иборат. Мактаб педагогик жамоаси ва ўқувчилари учун маълумот сифатида адабиётларнинг библиографик рўйхати ҳам тузилади.

Кутубхоначилик-библиография билимларини тарғиб қилиш китобхонларнинг ўқишдан мақсадини, ёш ва касбий хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда кутубхона фондидан, МБАдан, библиография тизими қўлланмаларидан унумли фойдаланиш методикасини ўргатишга йўналтирилган. Бундай тарғибот ишлари мактаб кутубхоначилари томонидан синфдан ташқари ўқиш дарсларида, тарбиявий соатларда, факультатив ва тўғарак машғулотида, кутубхоначилик дарсларида олиб борилади.

МАЪЛУМОТНОМА — БИБЛИОГРАФИК АППАРАТ

МБА маълумотнома ва библиографик нашрлар, кутубхона каталоглари, маълумот бериш учун мўлжалланган картотекалар, нашр қилинган асарлар тарғиботи ва китобхонлиқни назорат қилиш мақсадида ташкил этилади. МБА мактаб кутубхонаси иш фаолиятида муҳим аҳамият касб этади, унинг ёрдамида китобхонларга маълумот ва ахборот-библиографик хизмат кўрсатилади, ўқувчилар орасида кутубхоначилик-библиографик билимлар тарғиб қилинади.

Мактаб кутубхоналарининг МБАСи I — XI синф ўқувчилари ва ўқитувчилар учун мўлжалланган. Кутубхона фонди ҳажмдан қатъий назар МБА таркибига қуйидаги асосий қисмлар кирди: маълумотнома ва библиографик нашрлар фон-

ди, каталог ва картотекалар, бажарилган маълумотлар фонди.

Маълумотнома ва библиографик нашрлар фонди мавзу ва тур жиҳатдан ҳар хил бўлган маълумотнома адабиётлардан иборат бўлиб, улар нашр турига кўра ҳам фарқланади. Булар умумий ва махсус қомуслар, изоҳли атамалар, таржима лугатлари, маълумотномалар, статистик тўпламлар, библиографик қўлланмалардир.

Мактаб кутубхоналарида алфавитли ва систематик каталоглар бўлиши шарт.

Алфавит каталоги — унда библиографик маълумотлар, яъни яқка муаллиф ёки муаллифлар гуруҳи исми ё шарифи, ё асар номи ва бошқа ҳужжатлар алифбо тартибда берилади. Алфавит каталоги бир муаллифнинг барча асарларини, бир асарнинг турли нашрларини топиш имконини беради. Каталогдаги карточкалар муаллиф фамилияси ва сарлавҳа сўзларининг бош ҳарфига қараб, қатъий алифбо тартибда терилган бўлади.

Систематик каталог — билим соҳаларига оид библиографик маълумотлар битилган кутубхона каталогида соҳалар кутубхоначилик-библиографик тизимга кўра таснифланган бўлади. Бу каталог ахборот бериш ва тарбиявий вазифаларни бажаради. Билимнинг турли соҳаларига тегишли адабиётлар ҳақида маълумот беради, кутубхона фонди мазмуни билан таништиради. Маълум мавзу доирасидаги керакли нашрлар ҳақидаги маълумотларни мантикий, билимлар тизими тартибда беради ва у кўпинча китобхонни билимнинг янги соҳаларига мувожаат этишга ундайди.

Каталогларни мунтазам равишда таҳрир қилиб бориш лозим. Бунда библиографик тавсифнинг тўғрилиги, бўлимлар саҳифаларининг атилиши, бўлмалар тўлиқлиги, карточкалар терилиши тартиби текширилади. Қабул қилинган янги адабиётларнинг карточкалари дарҳол каталога қўйилади. Бирор нашрнинг сўнгги нусхаси рўйхатдан чиқарилаётганда унинг карточкалари барча каталоглардан чиқариб ташланиши зарур.

Адабиётларни кенг оммага ёйиш мақсадида долзарб мавзулар юзасидан мавзули картотекалар тузилади. Уларда китоблар, брошюра, даврий нашр материаллари ҳамда тўпламлар ўз ифодасини топади. Маълумотнома-библиографик бўлимларида каталог ва картотекалардан фойдаланиш қоидалари, стенд, плакат ва ҳоказолар ўрин олиши мумкин.

(Давоми 11-бетда)

2000-2001 ўқув йилида ташкил этиш мумкин бўлган китоб кўргазмалари ва оммавий тадбирларининг тахминий мавзулари

(Давоми. Боши 10-бетда).

2000 йил

СЕНТЯБРЬ

- 1 — Ўзбекистон Республикасининг Мустақиллик куни байрами /1991/.
- 2 — Янги ўқув йилининг бошланиши "Билимлар куни" /1984/.
- 8 — Халқаро саводхонлик куни /1966/, ЮНЕСКО Бош конференциясининг XIX сессияси қарорига асосан ҳар йили нишонланади.
- 19 — Халқаро тинчлик куни /1981/ БМТ Бош Ассамблеясининг 36-сессиясида таъсис этилган. Сентябрнинг учинчи сешанбасида нишонланади.

ОКТАБРЬ

- 1 — Ўқитувчилар ва мураббийлар куни /1996/.
- Халқаро мусиқа куни. ЮНЕСКОнинг мусиқа кенгаши қарорига асосан ҳар йили нишонланади.
- 21 — Тил байрами /1989/.
- 24 — Халқаро БМТ ташкил топган кун. 1945 йилда БМТ устави кучга кирди.

НОЯБРЬ

- 18 — Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғи тасдиқланганининг 9 йиллиги /1991/.
- 30 — Ўзбек актёри, режиссёри, педагог, Ўзбекистон халқ артисти Раззоқ Ҳамроев /1910-1981/ таваллудининг 90 йиллиги.

ДЕКАБРЬ

- 8 — Ўзбекистон Республикаси Конституцияси куни /1992/.
- 10 — Ўзбекистон Республикаси Давлат мадҳияси тасдиқланганининг 8 йиллиги /1992/.
- Инсон ҳуқуқлари куни /1948/. БМТ Бош Ассамблеяси томонидан инсон ҳуқуқлари Умумжаҳон декларацияси эълон қилинган.

2000 йилда

- Қашқадарё вилояти Шахрисабз /Кеш/ шаҳрининг 2500 йиллиги;
- энциклопедиячи олим, табиб, файласуф Розий /Абу бакр Муҳаммад ибн Закария ар-Розий/Разес/ 865-925/ таваллудининг 1135 йиллиги.
- Ўрта Осиё маърифатчиси, олим Имом Абу-Мансур ал-Мотуридий /945 йилда вафот этган/ таваллудининг 1130 йиллиги;
- шоир Абулқосим Фирдавсий /940-1020/ таваллудининг 1060 йиллиги.
- Ўрта асрнинг буюк олими Абу Али Ибн Сино /Авицена/ /980-1037/ таваллудининг 1020 йиллиги;
- математик, фалакиётшунос Қозизода Румий Салоҳиддин Муса ибн Маҳмуд /1360-1437/ таваллудининг 640 йиллиги;
- мусаввир, ўзбек миллий миниатюра санъати асосчиси Камолитдин Беҳзод /1455-1535/ таваллудининг 545 йиллиги;
- маърифатпарвар шоир Дилшод Барно отин /1800-1905/ таваллудининг 200 йиллиги;
- Ўзбек маърифатпарвар шоираси Анбар отин /1870-1915/ таваллудининг 130 йиллиги;
- Самарқанддаги ilk янги мактаб асосчиси, машҳур педагог Абдуқодир Шакурый /1875-1943/ таваллудининг 125 йиллиги;
- ёзувчи Муқонов Собит /1900-1973/ таваллудининг 100 йиллиги;
- ёзувчи Шокир Сулаймон /1900-1942/ таваллудининг 100 йиллиги;
- шоир Чархий /Ҳамроалиев Аскаралӣ, 1900-1979/ таваллудининг 100 йиллиги;
- истеъдодли ўзбек актёри, режиссёр Абдор Ҳидоятлов /1900-1958/ таваллудининг 100 йиллиги;
- ўзбек шоири Султон Жўра /1910-1943/ таваллудининг 90 йиллиги;
- Ўзбекистон Давлат наشريёти /1925/, ҳозирда "Ўзбекистон" наشريёти, ташкил топганининг 75 йиллиги;

2001 йил

ЯНВАРЬ

- 1 — Янги йил байрами.
- 14 — Ватан ғимоячилари куни.
- 30 — Ўзбекистон Республикасининг биринчи Президенти И.А. Каримов таваллуд топган кун /1938/.

ФЕВРАЛЬ

- 9 — Буюк мутафаккир, ғазал мулкнинг султони ва давлат арбоби Алишер Навоий /1441-1501/ таваллудининг 560 йиллиги.
- 17 — Ўрта Осиё мунажжими ва риёзатшунос /математик/ олими Насриддин Тусий /1201-1274/ таваллудининг 800 йиллиги.

МАРТ

- 2 — Ўзбекистон Республикаси БМТ га қабул қилинганлиги /1992/нинг 9 йиллиги.
- 8 — Халқаро хотин-қизлар куни.
- 21 — Наврўз умумхалқ байрами.
- Ўзбекистон Қаҳрамони, шоир А. Орипов /1941/ таваллудининг 60 йиллиги
- 27 — Халқаро театр куни. Халқаро театр Институтининг 1961 йилда бўлган 9-Конгрессда қабул қилинган. Ҳар йили Париж миллатлар театри мавсумининг очилиш кунида нишонланади.

АПРЕЛЬ

- 1 — Кулгу куни.
- 2 — Халқаро болалар китоблари куни.
- 7 — Халқаро саломатлик куни. Бутун жаҳон Соғлиқни сақлаш ташкилоти низоми кучга кириши шарафига нишонланади /1948/.
- 8 — Бастакор Тўхтасин Жалилов /1896-1966/ таваллудининг 105 йиллиги.
- 9 — Буюк давлат арбоби, соҳибқирон Амир Темури /1336-1405/ таваллудининг 665 йиллиги.
- 12 — Халқаро авиация ва космонавтика куни /1962/.
- 15 — Фан ходимлари куни /1979/ /ҳар йили апрелнинг учинчи якшанбасида нишонланади/.
- 23 — Республика "Маънавият ва маърифат" маркази ташкил топганининг 7 йиллиги.
- 29 — Бутун жаҳон биродарлашган шаҳарлар куни. Ҳар йили апрелнинг охириги якшанбасида нишонланади.

МАЙ

- 9 — Хотира ва Қадрлаш куни. Ўзбекистон Республикасида 1999 йилдан бошлаб нишонланади.
- 15 — Халқаро оила куни /1994/.
- 18 — Халқаро музейлар куни /1977/. Халқаро музейлар иттифоқининг 11-бош конференцияси қарорига кўра ҳар йили нишонланади.

ИЮНЬ

- 1 — Халқаро болаларни ҳимоя қилиш куни /1949/.
- 5 — Халқаро атроф-муҳитни муҳофазалаш куни /1972/.
- 6 — Пушкин шеърляти байрами.

ИЮЛЬ

- 2 — Ўзбекистон Республикаси Давлат Герби тасдиқланганлигининг 9 йиллиги /1992/.

АВГУСТ

- 6 — Бутун жаҳон ядро қуролларига қарши кураш куни /1945/.
- 14 — Театр арбоби, актёр, режиссёр Зикир Муҳаммаджонов /1921/ таваллудининг 80 йиллиги.
- Ўзбекистон Республикасининг "Таълим тўғрисида"ги Қонуни ва "Қадрлар тайёрлаш миллий дастури" қабул қилинганлигига 4 йил /1997/ тўлади.

2001 йилда

- Қадимий Эрон ва Марказий Осиёнинг йирик фалсафий-диний ва маданий ёдгорлиги "Авесто" /7 аср/нинг 2700 йиллиги;
- Маърифатпарвар, мутасаввуф шоир Аҳмад Яссавий /1041-1167/ таваллудининг 960 йиллиги;
- Мутафаккир шоир Абу Муҳаммад Илём ибн Юсуф Низомий Ганжавий /1141-1209/ таваллудининг 860 йиллиги;
- Мутафаккир шоир Лутфий /1366-1465/ таваллудининг 635 йиллиги;
- Атоқли шоира, давлат арбоби Нодирабегим /1791-1842/ таваллудининг 210 йиллиги;
- Халқ бахшиси Курбонбой бахши Тожибой ўғли /1876-1958/ таваллудининг 125 йиллиги;
- Атоқли олим, драматург, носир, шоир Абдурауф Фитрат /1886-1938/ таваллудининг 115 йиллиги;
- Жамоат арбоби, журналист, драматург Зиё Саид /1901-1938/ таваллудининг 100 йиллиги;
- Адабиётшунос олим, шоир, жамоат арбоби Шукрулло /Шукрулло Юсупов/ /1921/ таваллудининг 80 йиллиги;
- Ўзбек шоири, драматург, жамоат арбоби Рамз Бобожон /1921/ таваллудининг 80 йиллиги;
- Ўзбекистон халқ артисти, ўзбек эстрада хонандаси, мусиқа арбоби Ботир Зокиров /1936-1985/ таваллудининг 65 йиллиги;
- "Ўқитувчи" наشريёти /1936/ ташкил топганининг 65 йиллиги.

Тузувчилар:

Р.А. КЕЛДИЁРОВ, Р.И. РАТНЕР, Ю.И. ИЛЬЯШЕНКО.

"Халқ таълими" журналининг навбатдаги 3-сони ҳам нашрдан чиқди. Мазкур сонда ёш авлоднинг миллий қадриятларимизга муҳаббат ва ватанпарварлик руҳида тарбиялаш мавзусига оид бир қатор ибратли мақолаларни ўқийсиз. Халқаро педагогика ва ижтимоий фанлар академияси ҳақиқий аъзоси Йўлдош Саиджонов тузган "Одобнома бўйича қисқача изоҳли луғат", фалсафа фанлари номзоди Тўланбой Курбоновнинг "Миллий мафкура ва ёшларда сиёсий онгни шакллантириш" мақолаларини алоҳида таъкидлаб ўтишни истардик. Тадқиқотчи Азиза Мухсиеваннинг "Миллий тарбия назариясининг долзарб муаммолари" мақоласида эса бу борадаги ўзак масала ҳақида сўз боради. "Мустақил Ўзбекистон тарбия сиёсатини белгиловчи тамойиллардан бири — миллий-замонавийлик бўлмоғи керак, — деб ёзади муаллиф. — Масала ана шу тарзда қўйилишининг қатор сабаблари бор. Биринчидан, бугунги Ўзбекистон миллий давлатдир. Шунинг учун "миллат", "миллийлик"

тушунчалари нафақат этник, балки замонавий — маънавий-маданий маъно касб этиши қонунийдир. Бугун Ўзбекистон педагогика фанидан "Миллий-замонавий ўзбек боласининг сиймоси қандай бўлиши керак?" деган саволга аниқ жавоб талаб этилмоқда. Энди тадқиқотчиларимиз ўзбек миллий мактаби ўқувчисининг ботиний ва зоҳирий олами атирофлича ўрганиб, бугун ёш авлодга — XXI асрда буюк давлат, фаровон жамият қурувчиларига ҳар томонлама ибрат бўладиган ўзбек боласининг сиймосини тавсифлаб беришлари лозим. Хўш, миллий ўзбек боласининг сиймоси қайси манбаларга асосан белгиланади? Бизнингча, у аввало, ўзбек халқи онгидаги ҳаёт маъноси, қадим тарих, миллий мустақиллик қадриятлари,

Jurnallarning yangi sonlarida

МИЛЛИЙ-ЗАМОНАВИЙ ЎЗБЕК БОЛАСИ

инсон қандай яшамоғи кераклиги тўғрисидаги халқона тасаввур, ҳар бир ўзбек ота-она орзу-умидларининг ҳаётий умумлаштирилувидан келиб чиққан ҳолда белгиланади. Журналнинг мазкур сонидан ўрин олган С.Акобированинг "Миллий қадриятлар ва жаҳон адабиётини ўқитиш", Ф.Отамуродованинг "Миллий қадриятлар ва миллий руҳият", Э.Янгибоеваннинг "Тарихий мерос — бугунги педагогика таянчи", Т.Хайдаровнинг "Ватан остонадан бошланади", Ж.Мирзонинг "Ҳаким ат-Термизий маърифати", Ш.Абдуллаеванинг «Битирувчи эмас, шахс керак», Ф.Саидназарованинг "Ўткир ақл ва гўзал ахлоқ" каби бир қатор мақолаларда ҳам миллий тарбиянинг турли қирралари асосли тадқиқ этилганини кўрамиз.

Низомий номидаги ТДПУ ҳарбий тайёргарлик ва жисмоний тарбия факультети декани, истеъфодаги полковник Илҳом Икромовнинг "Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг бош мақсади" мақоласи ҳам долзарблиги билан алоҳида эътиборни жалб этади. Муаллиф Ватан ғимоясига тайёрликнинг умумий ва махсус жиҳатларини кенг таҳлил этиб беради. Жумладан, у Ватан ғимоясига ахлоқий-сиёсий, руҳий-маънавий, ҳарбий-техникавий ва жисмоний тайёрликка қўйиладиган талабларни бирмабир санаб, тавсифлаб ўтади. Шунингдек, журналнинг янги сонидан профессор Э.Ҳазиевнинг "Раҳбар фаолиятидаги нуқсонларни бартараф этиш", Л.Ғолишнинг "Замонавий таълим технологиялари", Ш.Ҳайитов, Ш.Ҳайитовларнинг "Манманлик — барча ёмонликлар манбаи", Р.Мама-тқулованинг "Тадқиқотлар самардорлигини текширишда математик усуллар", каби турли мавзулардаги ранг-баранг материаллар билан ҳам танишасиз.

А.ХҲАМОВ

Крэнли Стивеннинг ва унинг мухлиснинг қўлигидан олиб, деди:

— Nos ad manum ballum jocabimur¹.

Залдан чиқаётиб Стивен Маккэннинг қизариб кетган бесўнақай башарасига кўз ташлади.

— Менинг имзом ҳеч қандай аҳамиятга эга эмас, — деди у хушмуомалалик билан. — Сиз ўз танлаган йўлингиздан юришга ҳақлисиз, бироқ мени ўзимнинг йўлимдан кетишга қўйинг.

— Дедалус, — деди Маккэн товуши титраб. — Менинг назаримда, сиз ёмон одаммасиз, бироқ сизга альтуризм² ва шахсий масъулият ҳисси етишмайди.

Кимдир овозини чиқариб деди:

— Бироқ бизнинг ҳаракатда интеллектуал лўттибозларга жой йўқ.

Стивен Макалистрнинг шанғиллаган овозини таниди, бироқ у томонга қайрилмади. Крэнли Стивен ва Темплнинг қўлигидан олиб, намойишкорона, худди кичик мартабалилар кузатувида виқор билан меҳроб томон бораётган руҳонийдай, талабалар орасидан итариб-туртиб борарди.

Темпл чақон эгилиб Стивенга деди:

— Сиз эшиттингизми, Макалистрнинг гапини? Бу бола сизга ҳасад қилапти. Сездингизми? Гаров ўйнайман, Крэнли бунга сезмади, мен эса жин урсин, дарров сездим.

Зални оралаб ўтаётди, улар деканнинг ўзини гапга солаётган талабадан қутулишга ҳаракат қилаётганини кўришди. Декан зинапояннинг олдида, бир оёғини қуйи зинага қўйиб, аёлларга хос саранжомлик билан оҳори кетиб қолган яктанинг этагини йиғиб, шу орада қошини қоқиб, бир гапни такрорларди:

— Ҳеч қандай шубҳа бўлиши мумкин эмас, мистер Хэкет! Ҳа, ҳа, ҳеч қандай шубҳа бўлиши мумкин эмас.

Залнинг ўртасида иезуитлар биродарлигининг маъмурий бошлиғи аллақандай талаба билан секин норози оҳангда суҳбатлашиб турарди. У гапира туриб сепкилли манглайини тириштирар ва гап орасида суякдан ишланган ингичка қаламни тишлаб қўярди.

— Мен биринчи курслар ҳаммаси борса керак, деб ўйлайман. Иккинчи курсга ҳам ишонса бўлади. Учинчига ҳам. Янгиларини билмадим.

Эшикнинг олдида Темпл яна Стивенга эгилди ва шошилиб пичирлади:

— Унинг уйланганидан хабарингиз борми? Католикликка ўтишдан олдин у уйланган эди. Аллақерда хотини, болалари бор. Жин урсин, галати такдир. Тўғрими?

Унинг пичир-пичири айёро-на қикқиллаган кулгига айланди. Улар эшикдан чиқшган заҳоти, Крэнли унинг ёқасидан маҳкам тутамлаб олди ва силқиб деди:

— Миясиз, бефаросат, ярамас аҳмоқ! Ажал билан юзмаюз келганимда ҳам, бу аҳмоқона дунёда сендан ўтадиган ярамас маймун йўқлигига қасам ичаман, агар!

Темпл юлқиниб, айёро-на қикқиллашини давом эттирди, Крэнли эса ҳар юлқиганда такрорларди:

— Миясиз, бефаросат, ярамас аҳмоқ!

(Давоми. Боши газетами-нинг ўтган сонларида.)

мас аҳмоқ!..

Улар қаровсиз қолган боғдан ўтишди; йўлаклардан бирида оғир кенг плашга ўраниб, қаршиларидан дуо ўқиб келаётган ректорни кўришди. Йўлакнинг тугаган жойида, бурилишдан олдин, у тўхтади ва бошини кўтарди. Талабалар унга таъзим қилишди, Темпл, одатдагидай, шапкасининг пешайвонига қўлини текизди. Кейин жим юриб кетишди. Улар майдончага яқинлашганда, Стивен ўйинчиларнинг зарбаларидан таралаётган бўғиқ товушни, ҳўл коптокнинг тапиллагани ва Дейвиннинг ҳар зарбадан сўнг ҳаяжонланиб қичқирганини эшитди.

Улар учаласи ҳам ўйинни кузатиб турган Дейвин ўтирган кутининг олдида тўхташди. Бир неча сониядан сўнг Темпл ёнбоши билан Стивенга яқинлашиб, деди:

— Кечирасан, мен сендан сўрамоқчи эдим, сен нима дейсан, Жан-Жак Руссо самимий киши бўлганми?

Стивен беихтиёр хоҳолаб кулди. Крэнли майсанинг устида ётган ёғоч бочканинг синиқ бўлагини қўлига олди-да, тез ўгирилиб, ғазаб билан деди:

— Темпл, худо ҳақки, яна бир оғиз гапирсанг, мен сени тинчитаман super spottum³.

Жеймс Жойс

МУСАВВИРНИНГ ЁШЛИКДАГИ ШАМОЙИЛИ

Роман

— Эҳтимол, — деди Стивен. — У, сенга ўхшаб, эҳтиросли одам. — Э, бало бўлмайди! — кескин жавоб қилди Крэнли. — Шу билан энди ади-бади айтишаманми. Бу нима-ю, мунди нима! Қани, туёғингни шикқиллат, Темпл. Жўна бу ердан! Йўқол!

— Тупурдим сенга, Крэнли, — жавоб қилди Темпл, баланд кўтарилган ёғочдан ўзини четга олиб қочаркан ва Стивенни кўрсатди. — Мана, бу даргоҳда якка-ю ягона ўзининг фикрлаш тарзига эга одам.

— Даргоҳ! Ўзига хос! — таъкидлади Крэнли. — Йўқол бу ердан, жин урсин сени. Фирт жиннинг ўзи!

— Мен эҳтиросли одамман, — деди Темпл. — Бу гап жуда тўғри. Ва мен бундан фахрланаман, ҳис-ҳаяжонлар билан яшашимдан гурурланаман.

У ёнбоши билан юриб узоқлашди, майдончадан қадам ташлаб кетаётди муғомбирона кулди. Крэнли унинг изидан қотиб қараб қолди.

— Кўрдингизми, — деди у. — сиз бунақа муттаҳамни ҳеч учратганмисиз?

Унинг гапига шапкасини кўзига тушириб олиб, деворга суяниб турган талаба галати хоҳолаб кулди. Катта гавдадан чиққан бу кулги худди филнинг ингичка, чийилдоқ товушига ўхшаб эшитилди. Талабанинг бадани селқиллар, ҳузур қилганидан у қўлларини бутига ишқаларди.

— Линч уйғонди, — деди Крэнли.

Бу гапга жавобан Линч қаддини ростлади ва кўкрагини кертди.

— Линчнинг кўкрагини кертган — ҳаётга танқидий муносабатининг белгиси, — деди Стивен.

Линч кўкрагига гурсиллатиб урди ва деди:

— Менинг қоматимга кимнинг эътирози бор?

Крэнли уни гапидан тутди ва

улар айтишиб қолди. Ҳар иккаласи ҳаяжондан қизариб-бўзаришгандан кейин, чуқур-чуқур нафас олишиб ажралишди. Стивен ўйинни берилиб томоша қилаётган, теварагидаги гап-сўзларга эътиборсиз Дейвинга эгилди.

— Хўш, менинг эркак ғозчам қалай? — сўради Стивен. — Қўл қўйдими?

Дейвин бошини ирғади ва деди:

— Сен-чи, Стивен?

Стивен йўқ деган маънода бошини сермади.

— Дахшатли одамсан сен, Стивен, — деди Дейвин оғзидан трубкалар оларкан, — доим ёлғизсан.

— Энди, умумжаҳон тинчлиги мурожаатномасига имзо чекканингдан кейин, — деди Стивен, — мен қўлингга кўрган ўша кичкина дафтарчани ёқиб ташласанг керак, деб ўйлайман.

Дейвиндан садо чиқмагач, Стивен дафтарчадаги гаплардан парча келтира бошлади:

— Фианна⁴ олдга юр! Фианна ўнгга бурилиб, олдга юр! Фианна, салом қил, рақаминг билан сана, бир, икки!

— Бу бошқа масала, — деди Дейвин. — Биринчидан, мен ирланд миллатчисиман. Сен эса ҳаммасидан четда юрасан. Сен,

Стивен, майнавозчи бўлиб туғилгансан.

— Сизлар, чавгонларинг билан қуролланиб, навбатдаги исёналарингни бошлаганларингизда, — деди Стивен, — сизларга хабаркаш керак бўлади, менга айтсанг, мен сенга коллеждан улардан бир жуфтини топиб бераман.

— Сени ҳеч тушунолмайман, — деди Дейвин. — Бир қарасанг инглиз адабиётини тупроққа қориб ташлайсан, бир қараса ирланд хабаркашларини. Исминг ҳам аллақандай... ва мулоҳазаларинг ҳам. Ирландмисан ўзи сен?

— Юр мен билан архивга, мен сенга оиламинг насл-насабини кўрсатаман, — деди Стивен.

— Унда биз билан бирга бўл-да, — деди Дейвин. — Нега сен ирланд тилини ўрганмайсан? Нега биринчи машғулотдан кейин оқ лигадан⁵ чиқдинг?

— Битта сабаб сенга маълум, — деди Стивен.

Дейвин бошини сермаб, кулди.

— Қўйсанг-чи, — деди у. — Ўша ёш қизалоқ ва ҳазрат Морен учунми? Буларни сен ўзинг ўйлаб топгансан, Стиви. Улар шунчаки гапиришган, кулишган, холос.

Стивен чурқ этмади ва қўлини биродарларча Дейвиннинг елкасига қўйди.

— Ўша кунни, биз сен билан танишишган кунни, эслайсанми, — деди у, — биз биринчи марта учрашганимизда сен мендан биринчи курслар қаерда ўқийди, деб сўрагандинг ва биринчи бўғинга урғу бергандинг? Эслайсанми? Сен ўшанда ҳамма иезуитларни ҳеч иккиланмай “ҳазратлар” дердинг. Баъзан мен: “У худди гапирган гапидай, лафзидай самимий, макр-хийладан йироқмикан?” деб ўйланиб қоламан.

— Мен оддий одамман, — деди Дейвин. — Буни сен биласан. Сен менга ўша Харкорт-стритдаги оқшомда ўз ҳаётинг

ҳақида гапириб берганингдан сўнг, гапнинг очиги, Стиви, мен кейин овқат ейолмадим. Касал бўлиб қолдим. Ўша оқшом ўлай олмай чиқдим. Нега сен бунга менга айтдинг?

— Раҳмат сенга, — деди Стивен. — Сен менга ёвуз одамсан, деб шама қилаяпсан.

— Йўқ, — деди Дейвин. — Бунга гапирмаслигинг керак эди.

Сиртдан дўстона муомалани сақлаб тургани билан Стивеннинг ичи қайнаб-тошиб келарди.

— Мени шу халқ, шу мамлакат ва шу ҳаёт пайдо қилган, — деди у. — Борим шу ва шундайлигича қоламан.

— Бизга қўшилишга уриниб кўр, — такрорлади Дейвин. — Руҳан сен ирландсан, бироқ гурур сенга йўл бермайди.

— Менинг ота-боболарим ўз тилидан воз кечишган ва бошқа тилни қабул қилишган, — деди Стивен. — Улар бир тўда келгиндиларга ўзларини эзишга қўйиб беришган. Хўш, менга уларнинг хатоси учун шахсий ҳаётим ва буду-шудимни қурбон қилишга буюрасанми? Ниманинг эвазига?

— Бизнинг озодлигимиз учун, — деди Дейвин.

— Тон яшаган замондан то Парнелл замонигача, — деди Стивен, — сизлар учун ўз ҳаётини, ёшлигини ва меҳр-муҳаббатини бағишлаган бирорта ҳалол, самимий инсон йўқки, сизлар сотмаган бўлсанглар, азобга дучор этмаган, бошидан мағза-ва тўкмаган бўлсанглар, хиёнат қилмаган бўлсанглар. Энди сен менга ўзларинг билан бирга бўлишни таклиф қилаяпсанми! Лаънат сизларга!

— Улар ўз идеаллари учун қурбон бўлишди, Стиви, — деди Дейвин. — Бироқ бизнинг кўчада ҳам байрам бўлади, менга ишон.

Ўз ҳаёлларига берилиб кетган Стивен бир дақиқа жим қолди.

— Рух, — деди у ҳаёлчан, — айна шу, мен сенга айтган дақиқаларда туғилади. Бу секин, сирли туғилиш, вужуднинг туғилишидан кўра сирлироқ. Бу мамлакатда инсон руҳи туғилаётганда унга тўр ташланади, парвоз қилмасин учун. Сен менга миллийлик, дин, тил ҳақида гапирасан. Мен бундай тўрлардан қочишга ҳаракат қиламан.

Дейвин трубкасининг кулини қоқиб туширди.

— Бу гаплардан мен ҳеч қандай маъно ўқмаяпман, Стиви, — деди у. — Бироқ биринчи галда ватан. Ирландия биринчи галда, Стиви. Шоир бўласанми, мутасаввифми, бу кейинги масала.

— Биласанми, Ирландия нима? — сўради Стивен совуқ қаҳр билан, — Ирландия — бу ўз болаларини еб битирадиган қари чўчка.

(Давоми бор.)

Изоҳлар:

1. Келинлар, копток ўйнаймиз (лотинча).

2. Альтуризм — ўз манфаатларидан воз кечиб, қишлоқларга яхшилик, эзгулик қилишга интилиш.

3. Жойингда (лотинча).

4. “Фианна!” — фениларнинг жангловор хитоби. Жойс бу ўринда Дейвиннинг фениларга хайрхоҳлигига шама қилаётди.

5. Гэлы лигаси назарда тутиляпти.

ТАЪЛИМ: ВАЗИЯТ, ИМКОНИЯТ

(Ривожланган
мамлакатларда)

Ер шарининг турли минтақаларида жойлашган бўлишига қарамай, ривожланишнинг юқори босқичига кўтарилган мамлакатларда ўзига хос умумийлик бор. Яъни бу давлатларда мактаб ёшидаги болалар 100% таълимга жалб этилган. Бунинг учун шарт-шароитлар ҳам, имконият ҳам мавжуд. Лекин бу мактабларни тўлиқ тамомлаш дегани эмас.

Қиз ва ўғил болалар ўртасида мактабга бориш, таълим олиш борасида деярли фарқ йўқ. Шимолий Америкада аёлларнинг 90%и олий маълумотли. Катта ёшдагиларнинг ҳам маълумотсиз қатлами учна кўп бўлмаса-да, уларнинг 60 фоизи аёллар эканлиги ушбу минтақадаги ўсишни янада яққол кўрсатади. 60-йилларга келиб кўпгина саноатлашган мамлакатларнинг таълим тизимида методик янгиланишлар, тест усуллари жорий этилган. Ва бу ўз самарасини берди.

Таъкидлаш жоизки, Шарқий Осиё ва Шарқий Европа минтақаларида 13 ёшгача бўлган ўқувчиларнинг билим даражаси кўпгина ривожланган мамлакатлардаги тенгдош ўқувчиларга нисбатан мустақам ва юқори эканлиги кузатилади.

Таълимга салбий таъсир этувчи омиллар ривожланган мамлакатларда ҳам мавжуд. Камбағаллик энг жиддий ва бош сабаб бўлиб, деярли барча давлатларга дахлдордир. 7 та энг ривожланган мамлакатларда 10 фоизгача аҳоли, Қўшма Штатларда эса 20 фоиз одам камбағалчиликда яшайди.

Гарбий Европа минтақасида болаларнинг тўртдан уч қисми мактабгача таълим муассасаларига қамраб олинган. Бу саноатлашган мамлакатлардаги энг юқори кўрсаткич ҳисобланади. Айрим давлатларда болаларга мўлжалланган махсус дастурлар ишлаб чиқилган (АҚШда 60-йиллардан бошланган). Франция ва Канада каби мамлакатларда 80-йиллардан бошлаб мактабгача таълимга эътибор кучайди. Мактаб тизими бола қобилияти, қизиқишлари ва интилишлари билан ҳисоблашишга асосланади.

ЮНИСЕФнинг “Таълим” ахборот журналидан Ф. КАРИМОВ таржимаси.

ЕР ЮЗИДА

2000 йилнинг 1-ярим йиллигида дунёда содир бўлган ёнгинлар оқибатида тахминан 8 минг киши нобуд бўлган. Улардан 360 нафари болалардир.

Бугурусан шахри (Россия)да юрак хуружи ка-

саллиги авж олиб, катта хавф тугдирмоқда. Бир куннинг ўзидаёқ бу касалликка туман шифохонасининг 22 бемори мубтало бўлган. Эпидемиологлар ҳисоблашларича, касаллик сабаби шифохона озик-овқат бўлими хизматчиларининг творог тайёрлаш технологиясини бузганликлариди.

Хиндистоннинг Патна шахрида "Боинг — 737" самолёти билан содир бўлган фалокат оқибатида ундаги

48 нафар йўловчи ва олти лайнер экипажи аъзолари ҳамда авиатранспорт кулаб тушган бинода яшовчи 5 киши ҳалок бўлди. Лайнерда бўлган 4 нафар йўловчигина омон қолди.

"АҚШдаги 70 миллион нафар катта ёшдаги кишилар на ўқишни ва на ёзишни билади. Бу шармандалиқ", — маълум қилди китоблари 180 мамлакатда 51 тилда нашр қилинган америкалик 83 ёшли ёзувчи Сидней Шелдон.

АҚШда ҳар йили светорнинг қизил чироғига бўйсунгани хохламайдиган ҳайдовчилар машинаси остида 800 киши ҳалок

бўлади, 200 минг нафар америкаликлар ҳар хил оғирликда жароҳат олади. Бундай қонунбузарлик бўйича Невада, Мичиган, Техас, Алабама ва Аризона штатлари ҳайдовчилари "ётакчилик" қилмоқдалар.

Ольстерда экстремистлар билан тўқнашувлар оқибатида 57 полиция зобити ва 5 ҳарбий аскар жароҳат олди, 146 киши ҳибсга олинди.

Касалхона халатини кийган аёл кўча курсида ўтириб, узоққа тикилар, алланималарни ўйларди. Ёши эллиқдан ҳам ошмаган бўлса-да, афтидан у етмишни қоралаб қўйган кампирга ўхшарди: ўта толиққан юз, сочиға оқ тушган, худди умрида ҳеч ким кўрмаган кўргуликларни бошидан кечиргандек... Йўқ, бу аёлни мамлакатдаги офату, урушлар қаримтаган, балки бунга унинг ғалати, ҳатто, фантастик "касаллиги" сабабчи бўлган. Деярли 15 йил мобайнида Венди Скотт Англия ва Европанинг бир қанча касалхоналарида ўзини бетобга солиб ётиб чиқди. Ана шу кўзбўямачиликнинг охири кутилмаганда ачинарли тугади. Ҳозир у ростдакамига бетоб бўлиб, АҚШнинг Алабама штати Бирмингем шахри шифохонасида, ватани — Лондондан анча узоқ жойда даволанмоқда. Илгарилари у жуда кам учрайдиган ва психиатрияда "Мюнхгаузен синдроми" деб аталмиш дардга йўлиққанди. Хўш, бу ўзи қандай касаллик? Мюнхгаузен синдромига йўлиққан киши гарчи соғлом эрса-да, у дўхтир ва ҳамширалар эътиборида бўлишни хоҳлаб, ўзини касал одамга йўяди.

Скотт хонимнинг икромига кўра, у олти юз нафар шифохоналарда ётиб чиққан. Эрталаб бир касалхонадан "даволашни" чиқиб, кечкурун иккинчисида ётган кунлари ҳам талай бўлган. Венди шифокорларни қорнининг қаттиқ буралиб оғриётгани ҳақидаги лофи билан шундай ишонтирардики, оқибатда уларнинг кўпчилиги "бемор"ни дарҳол операция қилиш кераклиги ҳақидаги фикрга тушиб қолардилар. Шундай қилиб, Скотт ҳаёти давомида 42 (!) операцияни бошидан кечиради.

Алабама университети психиатрия факультети декан ўринбосари, ўз даврида катта ҳурмат қозонган "Беморми ёки фирибгар?" китобининг муаллифи доктор Марк Фельдман бу сонни эшитиб ўз қулоқларига ишонмади. "Лекин энг ажабланирлиси, — дейди Фельдман, — шундай операциялар ва улардан сўнг бўладиган узлиқлардан кейин бу аёлнинг тирик қолганидир. Скотт хоним ҳар томонлама ноёб бемор, чунки у нафақат юқорида айтганимдек, ҳар хил мушкулликлардан омон қичди, балки психиатрияда тузалмас деб ҳисобланган синдромдан тузалиб, холис бўлди". Бундан ташқари Венди ўз қилмишлари ҳақида

тўла-тўқис айтиб бермоқчи, ваҳоланки Мюнхгаузен синдроми билан оғриган кўпгина беморлар уялганларидан ўз "фаллийт"лари ҳақида сўз очмасликни раво кўрадилар.

Бу синдром ипохондриядан фарқ қилади. Ипохондрик ўзини касал деб ўйлайди, Мюнхгаузен синдромига мубтало бўлган киши эса ҳеч қаери оғримаётганини яхшигина билади. Лекин бундай кишини оддий симулянтлар сирасига қўшиб қўйиш нотўғридир. Симулянт ишидан бўйин товлайди, ўзини касал қилиб кўрсади, ҳар хил дори (кўп ҳолларда гиёҳванд моддалар) қабул қилгиси, суғурта олишни хоҳлайди. Мюнхгаузен синдроми бемор эса фақат бир нарсаси — эътибор ҳақида орзу қилади.

Бундай касали бор одамлар ўзларини турлича туттишади. Айримлари Венди Скотт каби шифохонага бориб, шунчаки

ЁЛҒОН КАСАЛЛИГИ

келиб ўз дардлари ҳақида нолисалар, бошқа бировлари қабулхонага отилиб кириб, шовқин-сурон қилишади, уларни дарҳол "ўта оғир касаллик"ларидан кутқаришларини уввос солиб сўрайдилар. Айримлар Мюнхгаузен йўлига (қиёфасига) актёрларга хос равишда ўтиб олишлари мумкин, айримлари эса бунга роса-а тайёргарчилик кўрадилар, ҳаттоки таналарига шикаст етказишдан ҳам тоймайдилар. Бундайлари ўзини ўтқир буюмлар билан кесадиладар, захарланиш ниятида томирларига туфук ёки сабобсиз инсулинга ўхшаш моддаларни юборишади. Бир сафар доктор Фельдманга сийдик пуфагига кимёвий тозалаш моддаси юборган беморни олиб келишади. Оқибатда бу органини кесиб ташлашга тўғри келди. Яна бири эса томирига жўхори крахмали билан ҳамиртурушни юборади ва хавфли аралашма унинг ўпкасига тушади. Беморнинг ҳаётини сақлаб қолишнинг иложи бўлмади...

Бу каби мудҳиш ҳодисалар шундай одамларнинг ғамхўрликка, меҳр-оқибат, эътиборга муҳтожлигида ва уларнинг юқоридаги ҳислатлардан фақатгина соғлиқни йўқотган бахраманд бўлиш мумкин, деб ҳисоблашлари оқибатида содир бўлади.

Вендининг болалиги бошқа униқайди

ташхиси мавжуд беморларники каби оғир кечган. Ёшлигида онаси ундан узоқ эди ва қизи билан қизиқмасди ҳам, шу сабабли Венди ёшлигида она меҳрини кўрмай ўсди. У бир неча марта уйдан қочиб кетади. Ўша даврдан қолган ягона ширин хотираси қизалоқнинг кўричак касали билан оғриб, уни операция қилишганлиги ҳақидагиси. Ҳар кун эрталаб ҳамшира аёл унинг палатасига кириб, ўрнини тўғрилар экан, "Бугун ҳолинг қандай, Венди?" деб ҳол-аҳвол сўраб қўярди. "Унинг ширин овози ҳали ҳам эсимда, — дейди Венди Скотт. — Ҳаётда мен билан ҳеч ким у каби самимий муомалада бўлмаганди".

Касалхонадан тузалиб чиққач, 16 ёшли Венди уйини ташлаб кетади ва ўзи ишлаб, мустақил ҳаёт кечири бошлайди: гоҳ сут, баққоллик дўконда, гоҳ тегирмонда, гоҳ картошка фермасида... Бир пайтлари меҳмонхона хизматчиси бўлиб ишлаб ҳам

кўрди. "Иш жуда оғир эди, — эслайди Венди. — Навбатчилигим 24 соатгача чўзиларди. Ҳар кимнинг ортидан йиғиштиришим ва ҳар доим жимлайиб юришим керак эди. У ерда мен ўзимни жуда ёлғиз ҳис қилардим, ҳатто депрессия (руҳий тушқунлик)га тушган пайтларим ҳам бўлган". Лекин бир кун сабр косаси тўлган Венди қорнини оғриганнамо қилиб яқин атрофдаги касалхонага келади. "Мен бирон кимсанинг ғамхўрлигига, ширин сўзига муҳтож эдим", — дейди у кунларни эсларкан Скотт хоним. Касалхонада ўтказилган бир неча кун унинг руҳини тетиклаштиради. Сўнг деярли озгина вақт ўтгач, у бошқа шифохонага ётади. Ва яна, Вендининг айтишича, "унинг батареялари қувват олади".

Касалхоналарга Венди худди бангилардек кўникиб қолганди. Унга дўхтир ва ҳамширалардан бўлак дунёда ҳеч ким керак эмасди. Бир шаҳарнинг барча шифо масканларида "даво" топиб чиққач, Скотт бошқа шаҳарга кўчиб ўтарди. Дўхтирлар унга бир неча марта операция қилишни тавсия этишган: дардсиз "бемор"ни нима шунчалик қийнаётганини кўриш керак эди-ку, ахир! Лекин у бунга кўнмасди. Аммо бошқа бир тарафдан, тақлиф амалга ошган эҳтимолда, Вендининг касалхо-

надаги "ташриф"и чўзилиши мумкин эди. Анча вақт виждон азобида қийнала-қийнала Скотт хоним операцияга рози бўлади. Ундан сўнг ҳаммаси силлиқ кетади: у ҳеч иккиланмасдан ҳар қандай "ичкесар"га розилигини бериб қўя қоларди. "Энди мен ўзимни тўхтата олмасдим", — хўрсинади Венди. Лекин ҳар доим ҳам "иш"лар осон кечмасди. Баъзан врачлар ким билан муносабатда бўлаётганликларини пайқаб қолардилар ва албатта, газабланардилар. У ҳайдалган касалхона ходимлари бошқа бир шифо масканига кўнғироқ қилиб, найрагбоз Венди Скотт ҳақида хабар берган ҳодисалар ҳам бўлган. Бир неча марта Вендининг қорнидаги янги тикилган чоклар билан қочиб, ўзи уларни олиб ташлашга тўғри келган пайтлари ҳам бўлган. У икки марта зарурятсиз касалхона ўрни ва озик-овқатидан фойдаланганликда айбланиб қамоққа тушган.

Икки нарсаси Вендига Мюнхгаузен касаллигидан фориғ бўлишга сабаб бўлди. Биринчиси, бу ўзи билан зўр оғриқлар тугдирган ва охир-оқибат инфекция тушишига сабаб бўлган операция бўлди. Ярим йил анча азоб чекканидан сўнг у агар ўзининг "эрмаг"идан воз кечмаса, қимматли умридан жудо бўлишига амин бўлди. Уни тўғри йўлга бошлаган иккинчи нарсаси эса, у жудаям боғланиб қолган мушуги эди. Тўғрида, Венди ўлиб-нетиб қолса, севимли мавжудотиға ким қарайди?

Доктор Фельдман Скотт хонимни кидириб келиб, унга Бирмингемга бориб, тадқиқот ишларида қатнашишни тақлиф этганда, Венди хурсандчилик билан бунга рози бўлади. Шунга ҳам жиддий сабаб бор эди: хонимнинг қорнида ҳақиқатан ҳам қаттиқ оғриқлар пайдо бўлганди, лекин унга Лондонда энди ҳеч ким ишонмасди. Балки, ўйлади у, Америкада ёрдам беришар. Бирмингем шифохонаси дўхтирлари Вендининг ичагида олиб ташлашнинг иложи бўлмаган жуда катта хавфли шишни аниқлашади.

Йўқ, у ҳали ўлишни хоҳламайпти. Венди Скотт самолётда яна бир бор учиб, Янги Зеландияни кўрмоқчи. Бугун ҳаёти давомида у шу гўзал мамлакатга боришни орзу қилиб келган. "Доктор Фельдман, сиз нима деб ўйлайсиз, мен бунга улгураманми?" — сўрайди у врачидан.

Жамшид САЪДИНОВ тайёрлади.

«ОЛОВЛИ» ДЎЛ

Барнаулда бўлиб ўтган гаройиб табиат ҳодисасини шундай номлашди. Осмондан кичик муз доначалар билан бирга оловли шарчалар ёғарди. Улар жилваланарди, оёқ билан босилганда эса симоб каби сочилиб кетарди, деб хабар қилади «Regions.ru» агентлиги. Оловли доначаларнинг диаметр 4 см, оғирлиги эса тахминан 30 граммни ташкил қиларди. Ҳар бир оташ думалоқчалар ичида кичик муз нўхотчалар бўлган. Дўл ёққан жойдаги радиацион муҳит

одатий эди, лекин бу ҳодисага олимлар ҳали ҳеч қандай изоҳ бера олмаптилар.

«ТИТАНИК»КА ЯНА БИР ТАШРИФ

Атлантикада 1912 йилнинг апрелида айсберг билан тўқнашиб, чўкиб кетган "Титаник" лайнеридаги буюмлар кидируви билан навбатдаги экспедиция шуғуллана бошлади. Тадқиқот ишлари 10 июлдан то 30 августгача давом этади. Бу ҳақда 4000 метр чуқурликда жойлашган ушбу

кема ичидаги барча нарсаси буюмларни олиб чиқиш танҳо ҳуқуқига эга бўлган «Rms TITANIK» компанияси хабар қилди. Экспедиция иштирокчилари илк бора «Титаник» ички хоналарида жойлашган тарихий қимматга эга предметлар ҳамда қимматбаҳо буюмларни топишга ҳаракат қилишади. Белгиянинг «Суар» газетаси ёзишича, тадқиқот ишлари вақтида бошланди, акс ҳолда денгиз микроорганизмлари тез орада кеманинг пўлат корпусини емириб юбориши мумкин эди. Газетанинг маълумоти беришича, экспедиция ҳайъатига 12 мамлакат-

дан, жумладан, Россиядан ҳам олимлар кирган.

Оловиддин НЕЪМАТОВ тайёрлади.

ЭЛЕКТРОН ТЎР ПАРДА

Газетамизнинг аввалги сонларида сенсация қўз жарроҳликлари ҳақида ёзган эдик. Яқинда бу борада яна олға қадам ташланди. Америка жарроҳлари дунёда илк бора уч нафар кўзи ожиз кишига компьютер технологияси элементларидан (ўзига хос мик-

рочиплардан) ясалган сунъий тўр парда ўрнатишди. Элемент катта эмас — 2 миллиметргина холос, унинг катакчалари кўз орқали тушадиган нурдан қувват олади. Ҳозирча хулосалар ҳақида гапиришга эрта. Операциядан сўнг 1-2 кун ўтгач, беморлар ўз уйларига қайтишди, лекин чоклар батамом битиши учун бир неча ҳафта кутиш керак. Бугун умр ёруғлики сезмай келган жафокашлар кўриш бахтига муяссар бўладиларми-йўқми, буни биз бир ойдан сўнг билиб оламиз.

Дилноза МУҚИМЖОН кизи тайёрлади.

Дунёда нималар бўлмайди дейсиз. Яхшиликка, эзгуликка интилиш, муҳаббат ва вафо туйғуларини асраб-авайлаш — ҳаммаси киши ҳаёти давомида кўрадиган ва дуч келадиган воқеа-ҳодисалардир. Лекин инсонлар турмуш қувончи ва ташвишларини экранга ҳам кўчирадilar.

Бир йил давомида ўзбек томошабинларини, аниқроғи ўзбек аёлларини телевизор экранларига "михлаган", колумбиялик телеижодкорлар томо-

Filmdan so'ng

дини намоиш этишга ҳаракат қилади. У ўз ҳолаи Инес билан биргаликда 17-асрдаги муҳожирларга қарши чиққан гўзал ёш қиз образини яратди. Маргарита ижро этган Маррина Валдес образи унинг энг асосий ролларидан бўлса керак. Испания, Франция ва Германиянинг қўшма маҳсулоти бўлган "Марказий бригада" фильмида у ана шундай об-

ни ҳайратга солди. Шу боис, бу фильм 70 дан ортиқ мамлакатларга сотилди ва намоиш этилмоқда. Испаниядан она-Ватанига қайтаётган пайтда ўзининг дунёга танилишига сабабчи бўлган "Муҳаббат қаҳваси" телесериалининг бош қаҳрамони ва сериал давомидаги кўшиқлари ижро қилган Гавиотани мухлислари катта

"МУҲАББАТ ҚАҲВАСИ"НИНГ СЎНГГИ ТОМЧИЛАРИ

нидан яратилган севги-муҳаббат, вафо-садоқат, ўз ишига юксак эътиқод билан ёндашишни ифодалаган "Муҳаббат қаҳваси" телесериали ҳафта бошида якунланди.

Фильм қаҳрамони ижроқиси Маргарита Роза кинодаги ilk образини 1986 йили "Раҳнамо Рамрез" телесериалида яратди. Ҳанузгача мухлислари Маргаритани ушбу фильмда яратган образи — Менча номи билан аташади. Шундан сўнг у бир неча фильмларда суратга тушди. 1987 йили "Мухбир 24 соат давомида", 1988 йили "Инесде Инохосанинг гуноҳлари" фильмида суратга тушди. Айниқса, Маргаританинг ноёб истеъдоди ушбу асарда тўла намоён бўлди. Маргарита Роза бу фильмда малоҳатли Хуанита Инохосанинг ролини ўйнашда бутун қобилиятини, истеъдо-

раз орқали мухлисларнинг олқишига сазовор бўлди. Бунга сабаб ўзининг сеvimли юрти — Колумбиясидан йироқда олинган фильмда ҳам она-Ватанига бағишланган қўшиғи мухлисларнинг унга бўлган муҳаббатини яна бир карра оширади. Она тимсолини яратиш Маргаританинг бир умрлик орзуси эди. Ана шу орзусига 1998 йили ўз фарзандларини оёққа турғазини учун якка ўзи курашган она образини яратиш орқали эришди.

Ва няхря... воқеалар ривожини билан ўзбек телетомошабинларини ўзига оҳанрабодек тортиб олган "Муҳаббат қаҳваси" телесериали ҳақида ҳам икки оғиз сўз.

1994-95 йилларда суратга олинган ушбу сериал Колумбия қаҳва саноати ҳақидаги буюк эпик ҳикоядир. Гавиота ва Себастьяннинг бошидан кечган муҳаббат тарихи колумбияликлар-

тантана билан кутиб олишди. "Муҳаббат қаҳваси" сериалидаги кўшиқлар Маргаританинг ҳаётида катта бурилиш ясади. Чунки бу кўшиқлари унинг ўзи ижро этган эди. Шу телесериал сабаб, Маргарита Роза кўшиқчи бўлиб танилди.

Унинг телесериалдаги дўстлик, шодлик, хурсандчилик, муҳаббат ҳиссиётларига тўла бўлган кўшиқлари инсоннинг ҳаётга бўлган муҳаббати ва интилишларини янада оширади. Шунинг учун Маргаританинг кўшиқлари мужассамланган дисклар тез орада қўлма-қўл бўлиб кетди.

Фильм якунланди. Чиройли няхря топган сериал узок вақт ўзбек аёллари ёдида қолиши, шубҳасиз.

Барчага гўзал муҳаббат насиб этсин.

Олим СЕВАРОВ

СОҒЛОМЛИК ВА ГЎЗАЛЛИК

Соғлом инсон гўзал бўлади, деган ақида мавжуд. Кишиларнинг гўзаллик ҳақидаги тушунчалари турлича. Баъзилар тананинг оғирлиги ва бўйнинг мутаносиблигини ҳам соғлиқ ва гўзаллик билан белгилашади. Бу бежиз эмас. Агар сизнинг ёшингиз, оғирлигингиз бўйингизга мос келса бу Сизнинг каммал аёл эканради. Қуйида оғирликда ва бўйга эга бўлиш кераклиги ҳақида маълумот берамиз.

Ko'zgu

Агар 150 сантиметрли аёллар 20-29 ёшида 51.5 кг бўлса, бу ўша аёлни овқатланиши, турмуш тарзи меъёрида эканлигини, шифокорлар томонидан белгиланган меъёрларга тўғри келишини кўрсатади.

Бўйи	20-29 ёшда	30-39 ёшда	40-49 ёшда	50-59 ёшда	60-69 ёшда
150	51.5	56.9	60.5	57.7	59.6
152	53.	59.	62.5	59.6	58.9
156	56.8	62.5	66.0	63.4	61.9
158	58.1	64.1	67.9	64.5	63.4
160	59.8	65.8	69.9	65.8	64.6
162	61.6	68.5	72.2	68.7	66.5
164	63.6	78.8	75.8	72.0	70.4
166	65.2	71.8	76.5	73.8	71.5
168	66.5	73.7	78.2	74.8	73.3
170	68.2	75.8	79.8	75.8	75.0
172	69.8	77.0	81.7	77.7	76.3
174	71.3	79.0	83.7	79.4	78.0
176	72.8	79.9	84.6	80.5	79.1

Жадвалда неча ёшда қанча вазнда бўлиш кераклиги кўрсатилган. Агар Сизнинг оғирлигингиз бўйингизга ёки ёшингизга мос келмаса қайғурманг. Озгина ҳаракат, яъни жисмоний машқлар ва парҳез таомлар ўз вазнингизни сақлаб қолишингизга ва гўзал бўлишингизга ёрдам беради.

Б. МАМАНАЗАРОВ

КҲЙ (22 март — 20 апрель). Бировнинг кўмаги, ҳомийлиги, ҳатто маслаҳатиға кўз тикишнинг ҳолати йўқ. Шу боис бу ҳафта ўзингиз учун фақат ўзингиз қайғуришингизни маслаҳат берамиз.

БУЗОҚ (21 апрель — 21 май). Кўпдан буён юрагингизни ҳаққиртириб келадиган масала яна ўйга болади. Сиз учун ута мураккаб туюлган масалада ҳаққонга тушманг. Жиддий ҳисоб-китоб билан ёндашсангиз, у ўйлаганингизчалик ваҳимали эмаслигини тушунасиз.

ЭГИЗАКЛАР (22 май — 21 июнь). Сизга нисбатан "тўнларини тескари кийиб олган"лар бор. Бу ҳафта улар фикрларини ўзгартириш хусусида ўйлаб қолишади. Имкони борича сизга яқинлашиш йўллари излашлари эҳтимол тутилмоқда.

ҚИСКИЧБАҚА (22 июнь — 21 июль). Ҳафтанинг биринчи ярмида бирмунча хомш, паршонхотир юрасиз. Қолган кунларда саломатлигингиз билан боғлиқ муаммолар пайдо бўлади.

АРСЛОН (22 июль — 21 август). Сув келтириб, хор бўлган киши ҳолатига тушмасликка ҳаракат қилинг. Башарти шундай хавф йўқ эмас. Кейинги пайтларда жонингизни жабборга бериб, меҳнат қилаётганингизни ҳамма яхши билсада, буни сезмасликка олишади.

СУНБУЛА (22 август — 21 сентябрь). Сизнинг бу ҳафта қиладиган айрим ҳатти-ҳаракатингиз бировларнинг қисмати учун муҳим аҳамият касб этади. Шу сабабли бу кунларда фақат қайрили ишларни қилишингизни маслаҳат берамиз.

Уй бекалари алақачон турли мевалардан мураббо ва шарбатларни қиш мавсуми учун тайёрлаб улгуришган бўлсалар керак. Ёз ўрталари ва куз фаслининг биринчи ойида пишадиган мевалар қаторига шафтоли ҳам қиради. Бу мева бошқа мевалар каби ширин ва лаззатлидир. Шафтолидан қиш фасли учун

Oshxona

иб қайнатилади ва шакар солиниб, сироп тайёрланади.

Тоза ювилган шиша банкаларга танлаб олинган шафтолилар катта-кичиклигига қараб, етти-саккиз гонанан солинади. Шиша банкага тайёр бўлган сироп қуйилади ва қопқоқ

ШАФТОЛИ ШАРБАТИ

кўпроқ шарбат ёпиш керак. Бунинг учун жудаям пишиб кетмаган, балки сал қаттиқ бўлган шафтоли танлаб олинади. Уни аввал иссиқ, сўнгра совуқ сувда яхшилаб ювилади. Сирланган кастюркага сув қуй-

ёпилиб, қайнаб турган сувга шиша банка солинади. Шафтоли шарбати 30-45 дақиқа оралиғида қайнатилади. Тайёр бўлган шарбатни ёпиб, банкани салқин жойга тўнкариб қўйиш керак.

ТАРОЗИ (22 сентябрь — 21 октябрь). Қайфиятингиз ҳафта давомида турланиб туради. Бир кун қувонсангиз, иккинчи кун ўксинасиз. Хуллас, осойишталик бўлмайди. Молиявий муаммолар бирмунча енгиллашади.

ЧАЁН (22 октябрь — 20 ноябрь). Шерикчилик асосида иш юритаётганлар бу ҳафта ҳамкорларининг ҳамма таклифиға сўзсиз қўшилмаганлари маъкул. Акс ҳолда ўйламай берилган розилик тағида ишқал бўлиши эҳтимоли бор.

ЁЙ (21 ноябрь — 20 декабрь). Фикрингиз тўғрилигига ҳар қанча ишонманг, бу ҳафта буни исботлаб беролмайсиз. Ужарлик қилсангиз, моддий томондан ютқазасиз. Тортишувда бир гапдан қолганлар ҳафтани жуда хушчақалик билан ўтказишади.

ЭЧКИ (21 декабрь — 20 январ). Чигал масалани ҳафта бошида ечишга уринманг. Бу муваффақият келтирмайди. Душанбадан чоршанбагача иложи борича, жиддий масалалар ҳақида ўйламанг. Ҳафтанинг қолган кунларида ҳам ҳал қилмаса бўлмайдиган юмушларга қўл уриб, қолганларини келгуси ҳафтага ўтказинг.

ҚОВҒА (21 январь — 19 февраль). Ойладаги сарф-харажатларни бу кунларда ўзингиз қилинг. Ҳафта давомида мазкур масалада келишмовчилик келиб чиқиши эҳтимоли йўқ эмас. Ўзингиз ҳам меъёрни бузмаслигингизни маслаҳат берамиз.

БАЛИК (20 февраль — 21 март). Атрофингизда ялтоқлашиб, ўралашиб қолганлар ҳақида жиддий ўйлаб кўринг. Уларнинг ҳаммаси ҳам сизга нисбатан ҳайрихоликни раво қилишмайди. Аммо, ўт кетса, ҳўлу куруқ баробар ёнади қабилда иш тутманг. Яъни дўст билан душманни ажратишга ҳаракат қилинг.

ҚИММАТБАХО
ЎЙИНЧИ

27 ёшли англиялик Крис Саттон Шотландия футбол тарихида энг қиммат ўйинчига айланди. У ўтган мавсум Лондоннинг "Челси" клубида анча яхши фаолият олиб борди ва янги мавсум Глазгонинг "Селтик" жамоасига 9,06 миллион доллар эвазига ўтди.

Тўғри, ушбу сумма айти пайтда унчалик ҳам катта бўлмаслиги мумкин, лекин Шотландия футбол учун рекорд натижадир.

ТУРКИЯ ФУТБОЛИДА
ЯНГИЛИК

Швеция терма жамоасининг тўпурари Кеннет Андерсон эса Туркиянинг "Фенербахче" жамоаси билан икки йиллик шартнома имзолади. Ўтган мавсум Италиянинг "Болонья" клубида тўп сурган скандинавиялик ҳужумчининг трансфер баҳоси унчалик катта эмас. Бунинг устига, туркияликлар ўз таркибларига бразилиялик Жарделни ҳам таклиф қилишган.

ХОРДИ "АЛАВЕС"НИ
ТАНЛАДИ.

Афсонавий Йохан Круиффнинг ўғли Хорди Круифф яна Англиядан Испанияга равона бўлди. "Манчестер Юнайтед" жамоаси билан 2000 йилнинг охирига қадар имзолаган шартномаси тугагач, кичкина Круифф Испания чемпионатининг кашфиётларидан бири саналган "Алавес"да тўп суришини таъкидлади. Бу қарорга кўпчилик ажабланиши мумкин, лекин ушбу клуб энди УЕФА кубоги баҳсларида иштирок этади.

ТАҚДИР ЭКАН

Голландия футболнинг ёрқин юлдузларидан бўлиб етишиши кутилаётган Рууд ван Нистелрой ўзининг оғир жароҳатини тезлик билан тузатишда давом этмокда.

Тизза жароҳати Руудни Евро-2000дан ҳам мосуво қилди. Бунинг устига, Манчестер раҳбарияти сўнгги сонияларда шартномани бекорга чиқаришди.

СИНОВЛАР ДАВОМ
ЭТАДИ

Москвада ўтказилган халқаро турнир Россия, Украина, Қозоғистон ва Ўзбекистоннинг 50 нафар чарм қўлқоп усталари учун Сиднейдаги Олимпиада ўйинларидан олдин жиддий синов бўлди.

Мусобақаларнинг 12 вазн тоифасида ўтказилиши беллашувларнинг "тўлиқ дастур бўйича" ўтишини таъминлади, яъни ҳар бир боксчи иккитадан жангда иштирок этди. Москвадаги мусобақалар доирасида бошқа шунга ўхшаш турнирлардан фарқли равишда яна иккита одатдан ташқари раунд ўтказилди — унда ҳолиблар ва мағлублар ўзаро куч синашди.

Жами 12 медаллар тўплами ўйналган мусобақада Сиднейга йўлланма олган спортчилардан иборат Россия терма жамоаси 6 олтин, Қозоғистон — 3, Украина — 1, ўзбекистонликлар 2 та олтин медални қўлга киритди. Уларга Муҳаммадқодир Абдуллаев ва Шерзод Хусанов сазовор бўлди.

Финалгача етиб борган ҳамюртларимиз Сергей Михайлов ва Рафқат Эралиевнинг жароҳат олиши натижасида мусобақаларни давом эттира олмагани терма жамоамизнинг режаларига ўзгартириш киритди.

Сидней Олимпиадасига йўлланмани қўлга киритган 10 нафар боксчимиз тайёргарлик машқларини аввал Чимёнда, сўнгра 6-20 август кунлари Алуша курорт шаҳрида давом эттиради.

Самарқанд шаҳридаги "Оби-машат" маҳалласида Ўзбекистон Республикаси давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитасининг кўчма йиғилиши бўлиб ўтди. Хўш, бундай анжумани ўтказиш учун нега айнан шу маҳалла танланди?

— Маҳалламиз Шоҳи Зинда мақбараси ёнида жойлашган. Унда 700 нафар аҳоли истиқомат қилади. Аҳолининг 70 фоизини ёшлар ташкил этади. Уларнинг бўш вақтларини мазмунли ўтказиш ҳам

долзарб вазифа бўлиб келган. Шу мақсадда биз маҳаллада спорт мажмуасини очишга қарор қилдик, — деди маҳалла оксоқоли, тажрибали спортчи, мураббий Мамажон Аҳмедов "Туркистон-пресс" муҳбири билан суҳбатда. — Сиеб тумани ҳокимлиги, вилоят спорт қўмитаси бу хатти-ҳаракатларимизни қўллаб-қувватлашди. Бизда спортчилар сони йилдан-йилга ошиб бор-

МАҲАЛЛА
ПОЛВОНЛАРИ

мокда. Хуллас, ишимиз оммавийлик касб этаётир. Кейинги ўттиз йил мобайнида маҳалламиздан 18 та спорт устаси етишиб чиқди.

2000 yil — "Sog'lom avlod yili"

Бундан икки йил муқаддам вилоят ҳокимлиги ва Республика спорт қўмитаси вилоятда спортни янада ривожлантириш юзасидан кўшма қарор қабул қилган эдилар. Ушбу қарорда маҳаллада олиб борилаётган спорт ишлари, шунингдек тажрибаларни оммалаштириш ҳақида гап борганди. Мазкур ҳужжатга биноан, яқинда Республика давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитасининг семинар-кенгаши ай-

нан бизнинг маҳалламизда ўтказилди.

Вилоятлардан келган нуфузли меҳмонлар маҳалламиздаги ишлар билан танишдилар. Соғлом авлод йилида ёшларни маънан ва жисмонан тарбиялашдаги тажрибаларимизни ўргандилар. Ўзбекистон Республикаси Олимпия қўмитасининг бош котиби И. Барабан, Ўзбекистон футбол федерацияси бўлим бошлиғи М. Хошимов ва бошқалар семинар-кенгаш қатнашчиларини республикамиз, вилоятимиз ҳамда маҳаллада олиб борилаётган амалий ишлар билан таништирдилар. Бундай нуфузли анжуманининг ўтказилиши бизни янада руҳлантириб юборди.

Келажакда маҳалламиз ёшлари орасидан жаҳон чемпионлари етишиб чиқишига ишончимиз комил.

Самарқанд вилояти,
"Туркистон-пресс"

ЖУРНАЛИСТЛАРНИНГ
ЎЙИНГОҲДАГИ
"ЖАСОРАТ"И

Спортнинг кишилик жамиятидаги ўрни жуда катта. У инсонларни соғломлаштиради, дўстлаштиради. Спортнинг футбол тури бу борада етакчи эканлиги бугун ҳеч кимга сир эмас. Шу мақсадда Соғлом авлод йили ва мустақилликнинг 9 йиллигига бағишланган мини-футбол бўйича журналистлар ўртасида ташкиллаштирилган турнир Бобур номидаги боғнинг футбол майдонида бўлиб ўтмокда. Унда гуруҳ ўйинлари якунланиб, қуйидаги ҳисоблар қайд этилди: "Ўзбекистон футбол" — "Ўзбекистон овози" 5:2, "Ислом нури" — TV STAR 4:2, "Тўлқин" — "Мулқдор" 4:0, "Хур Ватан" — "Шарқ" 0:0, "Садо" — "Маърифат" 5:1, "Офсет" — "Тўлқин" 4:2, "Хур Ватан" — "Садо" 4:8, "Шарқ" — "Маърифат" 4:2, "Ўзбекистон футбол" — "Ислом нури" 3:2, "Ўзбекистон овози" — TV STAR 1:3, "Мулқдор" — "Офсет" 2:5, "Маърифат" — "Хур Ватан" 3:7, "Садо" — "Шарқ" 3:3, TV STAR — "Ўзбекистон футбол" 5:1, "Ислом нури" — "Ўзбекистон овози" 0:5.

Гуруҳларнинг якуний жадвали қуйидагича:

"А" гуруҳи	Ў	Ю	Д	М	Т-Н	О
"Садо"	3	2	1	0	16-8	7
"Шарқ"	3	1	2	0	7-5	5
"Хур Ватан"	3	1	1	1	11-11	4
"Маърифат"	3	0	0	3	6-16	0

"В" гуруҳи	Ў	Ю	Д	М	Т-Н	О
TV STAR	3	2	0	1	10-6	6
"Ўзбекистон футбол"	3	2	0	1	9-9	6
"Ўзбекистон овози"	3	1	0	2	8-8	3
"Ислом нури"	3	1	0	2	6-10	3

"С" гуруҳи	Ў	Ю	Д	М	Т-Н	О
"Офсет"	2	2	0	0	9-4	6
"Тўлқин"	2	1	0	1	6-4	3
"Мулқдор"	2	0	0	2	2-9	0

Турнир ҳали давом этмокда. Бугун бўладиган чорак финал ўйинларида қуйидаги жамоалар баҳслашадилар:

"Садо" — "Ўзбекистон футбол"

TV STAR — "Тўлқин"

"Офсет" — "Хур Ватан"

"Шарқ" — "Ўзбекистон овози"

Анора СОДИҚОВА

Миллий спорт турлари ва ўйинлари орасида «Арғимчоқ ўйини» ҳам мавжуд бўлиб, бу ўйинни боланинг ақлий ва жисмоний ривожланишида катта ҳиссаси бор. Сабаби, бола арғимчоқда сакраш давомида хотирасини кучайтиришни, ўз кучига ва ақлига ишончини, кам ҳаракат қилиб кўп нарсага эришишни ўрганади.

«Арғимчоқ ўйини»нинг турли хиллари бор. Жамоа бўлиб ўйналадиган арғимчоқ ўйини болада ўз-ўзига ишончини, бошқалардан ортда қолмаслик учун тиришқоқлик билан ҳаракат қилишни ўргатади. Бу ўйинда жисмоний бақувватлик ошиши билан бирга, ўйнаётган болада ғурур, ор-номус туйғулари ҳам шаклланади.

Икки кишилик арғимчоқ ўйинида бола шеририлдан ортда қолмаслик учун «жон қуйида».

Қуйида миллий спорт ўйинлари қаторига кирадиган «Арғимчоқ» ва «Беш тош» ўйинлари билан таништирамиз.

АРҒИМЧОҚ ЎЙИНИ билан ҳисобга ўргатиш бошланган. Ерга нарвонсимон катаклар чизилади. Ҳар бир катакда ўйин иштирокчиси ўзининг имконияти даражасида ҳар бир катакдан сакраб ўтади. Масалан: 3 гача сакрашни билган бола ҳар бир катакда 3 марта сакраб, навбатдаги катакда давом эттиради. Агар бола арқонга чалишиб қолса ёки арқон бўйнига, белига илиниб қолса, ўша катакда

Давоми. Боши газетаимизнинг
2000 йил 15 июль сониди.

ўйин тўхтайдди. Босиб ўтилган катаклар миқдори қараб сакраш сони аниқланади. Бола 3 мартадан сакраб 9-катакда қоидадан бузса, 3 сони 8 сонига кўпайтирилиб, 9-катакда 1 ёки 2 марта сакрагани қўшилади. Охири катакда неча марта сакраган бўлса, ўша миқдор қўшилади. Демак, 24 бўлади, у катакда 2 марта сакрагани билан қўшилиб умумий миқдор 26 бўлади. Опаси ёши каттароқ бўлгани учун ҳар бир катакда 10 мартадан сакраб кейингисига ўта-

чоқдан сакраш кўрсаткичлари эмас, ҳар бирлари ўйин катакчаларида ўз зиммаларига олган миқдорда арғимчоқдан сакраб, қайси бирлари энг кўп катакларни босиб ўтганлари ҳисобга олинади. Опаси ўйиндан 10 мартадан сакраб, 7 катакдан хатога йўл қўйса, укаси «ғолиб» ҳисобланади, укаси 9-катакга сакраб боради, гарчи умумий миқдори кам бўлса ҳам, тайёргарлик даражаси укасида катта фарқ билан опасиникидан кичик. Бу ўйинларнинг асосий

шқа ҳунармандларга бу ўйин касбу қорлари учун саломатликларини мустаҳкамлашга хизмат қилади. Ўйин қоидаси қуйидагилардан иборат. Бешта данак ёки тош қўл қафтидан юқорига қараб, 15-18 см чамаси баландликка отилади. Тезлик билан қафтини пастга, столга қаратиб, тошларни отган қўл бармоқлари кема ҳолига келтириб олиб олинади, токи тошларнинг барчаси қўл орқаси билан тутиб қолинсин. Иккинчи марта отиб, стол устига туширилади. Чап қўлнинг бош ва кўрсаткич бармоқлари ёрдамида сочилиб ётган беш тош масофа яқинида бармоқлар дарвозаси ясалади. Бир данакни юқорига отиб, у данак муаллақ учиб юрган вақтида бошқа данакларни қўзғатмасдан, бир данакни дарвоза ичига киритиб юборилади. Худди шундай ҳаракатлар билан қолган данаклар ҳам битта-биттадан ичкарига киритилади. Юқорига отилган данак ерга тушириб юборилса ёки данакларни дарвозага киритишда бирини эмас, иккинчиси ҳам қимирлатиб юборилса, ўйинда мағлубият эълон қилинади. Ҳар қим адашмасдан дарвозага киритиб юборган данаклари ёки тошлари миқдорида «очко» тўплайди. Биринчи ўйиндан кейин ҳар бир гуруҳдан ютганлар бошқа гуруҳ ғолиблари билан, ютқазгани мағлубиятга учрагани билан ўйнайди. Энг кўп ғалаба қозонган бола ёки спортчи ғолиб ҳисобланади. Ҳисобга ўргатиш ўйинларида «очколар» ўйин иштирокчиларининг қанча тошни дарвозага киритганига қараб белгиланади.

(Давоми бор)

ҲИСОБГА ЎРГАТИШ ЎЙИНЛАРИ

ди. Бу бола 8 катакда 10 мартадан сакраб, 7 катакда 6 марта сакраб 7 катакда адашди: 6X10=60

60+6=66

Болалар ҳаракатда ҳисоблашни ўрганиб, натижаларини бир-бири билан таққослаш малакасини эгаллайдилар.

Мусобақаларнинг шартлари ҳар бир иштирокчининг ёши ва жисмоний тайёргарлиги даражасидан келиб чиқади. Олдинги ҳафталарда опаси укасига қараганда бир неча марта олдинроқ сакраш имкониятига эга эканлигини аниқланган. Ўртача ҳисобланганда опасининг ҳар 10 сакрашига укасининг 3 марта сакраши, уларнинг ҳаракатчанлик фарқига тўғри келади. Булар мусобақада ҳар бир иштирокчининг арғим-

мақсади оила, маҳалла, мактабда ўйин иштирокчиларининг ёши, жинси, тайёргарлигидан қатъи назар, уларнинг саломатлигини мустаҳкамлаш, болаларга ҳисобни ўргатиш, мусобақада катталар тажрибасидан кичиктойларни баҳраманд этишдир.

БЕШ ТОШ ЎЙИНИ хонтахта ёки стол устида қантак ўрик данагидан ёки унинг қатталигинидаги бошқа меваларнинг данагидан фойдаланиб ўйналади. Ўқувчи ёшлар дафтарга ёки китобга узоқ вақт тикилиб, кўзларини чарчатишдан сақлаш ниятида кўз ва қўллар ҳаракатини фаоллаштиришга қаратилган. Бу ўйинни ўзаро ҳар икки киши галма-галдан ўйнайдилар. Беш тош ўйини кўз мушакларининг гимнастикаси, қўллар учун эса чигил ёзиш машқлари ҳисобланади. Ўқувчилар, тикувчилар, заргарлар ва бо-

Ko'ngil bitiklari

ЎЗБЕКИСТОННИНГ
ҚИЗЛАРИ
ЯХШИ...

Жаранглайди ширин сўзлари,
Ёниб турар мудом кўзлари.
Гўё фариштадек ўзлари,
Ўзбегимнинг қизлари яхши,
Кундай ёруғ кўзлари яхши.

Кўлларида очилар гуллар,
Гул кучоқлаб юрган бу кўллар.
Улар билан равондир йўллар,
Ўзбегимнинг қизлари яхши,
Кундай ёруғ кўзлари яхши.

Сизларни мен ўйлаб юраман,
Шеърларимда куйлаб юраман,
Бирингизни сайлаб юраман,
Ўзбегимнинг қизлари яхши,
Кундай ёруғ кўзлари яхши.

ОНАЖОН

Фарзандим деб ўйлаган,
Бошгинамни силаган.
Такдиримни куйлаган,
Онажоним соғ бўлинг,
Меҳрибоним бор бўлинг.

Истиқболим сиз билан,
Бахт-иқболим сиз билан,
Шодлиқларим сиз билан,
Онажоним соғ бўлинг,
Меҳрибоним бор бўлинг.

Сиз-ла чароғон дунё,
Кунларим ҳам мусаффо.
Таъзимдаман доимо,
Онажоним соғ бўлинг,
Меҳрибоним бор бўлинг.

Расул ХУДОЙНАЗАРОВ,
1-Тошкент Давлат Тиббиёт
институту
Тиббий педагогика факультети
2-босқич талабаси

Ruhiyat

Сиз қандай рангни ёқтирасиз ва нега? Ўзингизга муносиб ранг-даги кийим танлашда қийнал-майсизми? Сизга баъзи бир ранг-даги кийимлар ёқиб, баъзи ранг-даги ёқмаслигининг сабаби ҳақида ўйлаб кўрган-мисиз? Рангнинг инсон руҳи, табиати, кайфи-яти билан боғлиқ, унинг ички оламига таъ-сир этадиган томони борми? Ҳа, деб жавоб беради руҳшунослар. Киши бирон-бир ранг-га шунчаки меҳр қўймайди. Бу худди оч қол-ган одамнинг беихтиёр овқат ҳақида гапира-вериши ёки ўйлаверишига ўхшайди. Киши-нинг рангларга муносабати унинг муайян ру-ҳий ҳолати, кайфияти билан боғлиқ. Ҳар бир ранг ўз маъноси ва инсон руҳиятига таъсир этиш хусусиятига эга. Биз бирон бир рангни танлаганимизда кўпинча ўзимиз ҳам билма-ган ҳолда ўша пайтдаги руҳиятимизга, кай-фиятимизга мувофиқ бўлган рангни танлай-миз. **Оқ ранг** тозалик, мусаффолик, ифбат , ёруғлик, донишмандлик, ҳақиқат ва эзгу иро-да рамзидир. Булар оқ ранги сифатларининг бир жиҳати. Бироқ бошқа жиҳатдан у мотам, ўлим, кўрқоқликни ифодалайди. Япония ва Хи-тойда айнан оқ ранг мотам ва қайғу ранг ҳисобланади. Оқ рангли

дан ажралиб қолиш кабиларни ифодалайди. "Ҳавойилик", "Ҳавойи ўйлар (ҳавонинг ранги кўм-кўк) каби иборалар ҳам кўк рангининг ана шу сифатлари билан алоқадор. Кўк содиқ-лик ва тартиб-интизом, денгиз ва осмон ран-ги бўлгани учун деярли барча мамлакатлар-да денгиз қўшинлари ҳарбийлари, полиция ва милиция мундирларидаги ёрликлар кўк ранг-да. **Яшил** тириклик, ўсиш ва умид рамзи, ба-ҳор фасли чечаклари ранги. Аммо бошқа жи-ҳатидан у заҳар, касаллик ва ғўрликни ҳам бил-диради. Шунингдек, яшил ранг мўл-кўлчилик, тўкин-сочинлик, ривожланишни ҳам ўзида ифодалайди. Шу сабабли кўпгина мамлакат-ларининг пул купюраларида яшил рангга кўпроқ ўрин берилган. Ислон динида яшил ило-хий рангдир. **Сариқ ранг** - очкилик, фаоллик, озодликка ва куч-қувватга интилиш ранги. Са-риқ кўёш ва ёз фаслининг ранги , у келажакка умидворликни ўзида ифодалайди. Сариқ ол-тин ранги бўлганлиги учун шон-шукрат ва ило-хий ҳукмронлик рамзи ҳам ҳисобланади. Са-риқ Хитойда импера-тор ран-

РАНГЛАРНИНГ ЖИЛОСИ

кийимни ёқтирувчилар маълум руҳий қийинчиликни бошдан кечираётган бўлади. Қора аслида рангларнинг инкоридир. Қора бо-шқа барча рангларни "ютиб" юборгани каби инкор ва умидсизликни ўзида ифода этади, оқнинг зидди ҳисобланади ва салбий асосга эга. Аммо бу ранг турли маданиятларда тур-лича қабул қилинган, талқин этилган. Масалан, Японияда у хурсан-дчилик рамзи, Европада эса мотамни билди-ради. **Қора рангли** кийим кийишни ёқтирув-чи одам ҳамма нарсаларга қарши, ўжар исён билан ҳаммасидан воз кечишни истаиди. Бу ҳолат кишининг куч тўплаши учун вақтинча че-кинган, тин олган даврига мувофиқ келади. Бироқ қора рангнинг ижобий сифатлари ҳам йўқ эмас: масалан, никоҳ тўйларида куёвнинг қора костюм-шимда бўлиши ёки қора ко-стюм-шимнинг расмий маросимларда кийили-ши бу рангнинг обрў-эътибор, тантанаворлик рамзи эканлигини ҳам ифодалайди. **Қизил ранг** инсон ҳаётидаги энг кучли ҳаяжонни ифодалайди. Мутахассисларнинг кузатувлари-га кўра, кишининг қизил рангли кийим тан-лаши унинг ўзини намоён этишга бўлган ҳаракати билан боғлиқ. Шунингдек, қизил тар-тибсизлик, инқилоб, мавжуд тартиб-қоидалар-га бўйсунмаслик, уларни рад этиш аломати ҳамдир. Қизилнинг манбаи олов, у иссиқлик ва ҳарорат беради, шунингдек, у муҳаббат ранги ҳисобланади. **Кўк ранг** - очик осмон ва денгиз ранги сифатида ўзида юксалик ва чуқурликни ифода этади. Руҳшунос олим-лар томонидан унинг инсон асабларига тинч-лантирувчи таъсир кўрсатиши аниқланган. Бошқа жиҳатдан, кўк бейилик, турғунлик, ҳаёт-

Ҳиндистонда ёш келин-куёвлар кўллари-ни ва кўша қаришнинг рамзи ҳисобланади. Би-роқ бу рангнинг хоинлик, ёлғончилик, ҳасадг-ўйлик, касалликлар каби салбий аломатлари ҳам бор. **Кулранг** у на оқ, на қора, ўрталикда-ги нейтрал чегара рангдир. Кимки бу рангга кўпроқ мойил бўлса, демак, у ўзини ҳамма нарс-адан тўсиб чегаралаб олишни, ҳар қандай мажбуриятлардан халос бўлиб, ҳеч нарсдан иштирок этмаслигини истаиди. Кулранг кийин-ган одам бошқаларнинг ўзи ҳақида билишлар-ини истамайди: кулранг- сирларни яшириш хусусиятига эга. **Тўқ сариқ ранг** - шахснинг вояга етмаганлигини ва шахсий "мен"нинг куч-ини ифодалайди. Тўқ сариқ хурсандчилик, ҳузур-ҳаловат, ютуқларга ва ўзликни намоён этишга интилиш, куч-қувват рангидир. **Жигар-ранг** - энг зиддиятли ранглардан бири. Бир жиҳатдан замин, мўл-кўлчилик, оналик туйғу-сини ифодаласа, бошқа жиҳатдан, ифрослик, нотозалиқдан дарак беради. У жисмоний эҳти-ёж ва сезишларни ўзида акс эттиради. Ким-ки жигаррангга кийишни хуш кўрса, у, бир томондан ўз танаси эҳтиёжларига жиддий эътибор беради, бошқа томондан атрофида-ги одамларга нисбатан таъсирчан ва талаб-чандир. **Бинафшаранг** - энг икки ёқлама ранг. Унда қизил ва кўк рангларнинг кўзгоччи ва босиб турувчи сифатлари бирлашди ва би-нафшарангга асосий зиддиятли сифат-кес-кинлик шундан. Бу ранг тенглаштирувчи ва тен-глик рангидир. Шунингдек, у сеҳрарлик ва ри-вожланган савки табиий(интуиция)дан ҳам да-рак беради.

Кийим танлашда одамлар кўпроқ эътибор берадиган рангларнинг қисқача тавсифи шу-лардир.

Шерали НИШОНОВ тайёрлади.

ХОТИРА

(Бадиа)

Бола пайтларида Файзул-лаларнинг ҳовлисида бир туп ўрик бўларди. Уйдагиларнинг ҳаммаси уни "Бувамнинг ўри-ги" дейишарди.

У эсини танигач билдики, бу азамат дарахт ҳам бир за-монлар навнихол бўлган ва уни раҳматлик буvasи ўн тўққиз ёшида фронтга кети-ши арафасида экиб кетган экан. Эҳтимол, у ёқлардан қайтиб келмаслигини сезган-дир...

Ўрик довучча тукканидан то пишиб тамом бўлгунча Файзуллалар дарахт тепаси-дан тушмасди. Баъзан бола-лик қилиб узун хода билан қасур-қусур уриб қоқишар, бутун-бутун шохларини син-дириб меваларини териб олишарди. Бундай дамлар раҳматли бувилари астойдил хафа бўлар, "Хой, синдирмас-дан есаларинг бўлмайди, буваларингнинг руҳи безов-та бўлади-ку!" деб уришар-дилар.

Ёз охирлаб, ўз оила таш-вишлари билан бўлиб ўрик-хўрликка келолмаган холала-рига "оғзи тегсин" деб, албат-та, битта-иккита шохи асраб қўйиларди. Ҳосил бутунлай йиғиштириб олинган эса, бу-виси ҳар йили курт-қумурс-қалардан авайлаб ўрик қоқи қиларди ва "Буваларингнинг ҳақи" дея нон-қатламаларга қўшиб дастурхонга тугарди-лар-да, мачитга чиқариб юбо-рардилар. Ўзлари бутун ёз бўйи ўрик соясида ўтирар, тушган-тўкилларини авайлаб териб қўйсалар-да, негадир бирон марта ҳам оғизларига солиб тотинмас-дилар...

Орадан йиллар ўтиб Фай-зулла шахарга кетди, уйда қолган акаси эса ҳаётлигида эски ҳовли-жойларни бузиб янги иморат қурди, бошқа бог яратди. Лекин хотира сифатида ўрикка тегмади.

Вақт ўтиб, дарахт қариди ва бирин-кетин шохлари қуриб бошлади. Файзулла кейинги борганида жиянла-рига бош бўлиб дарахтнинг қуриган шохларини аралаб кесди, болалари билан қури-май қолган ягона шохидида мевалардан еб, данакларини уйига олиб келиб, ерга қадаб қўйди.

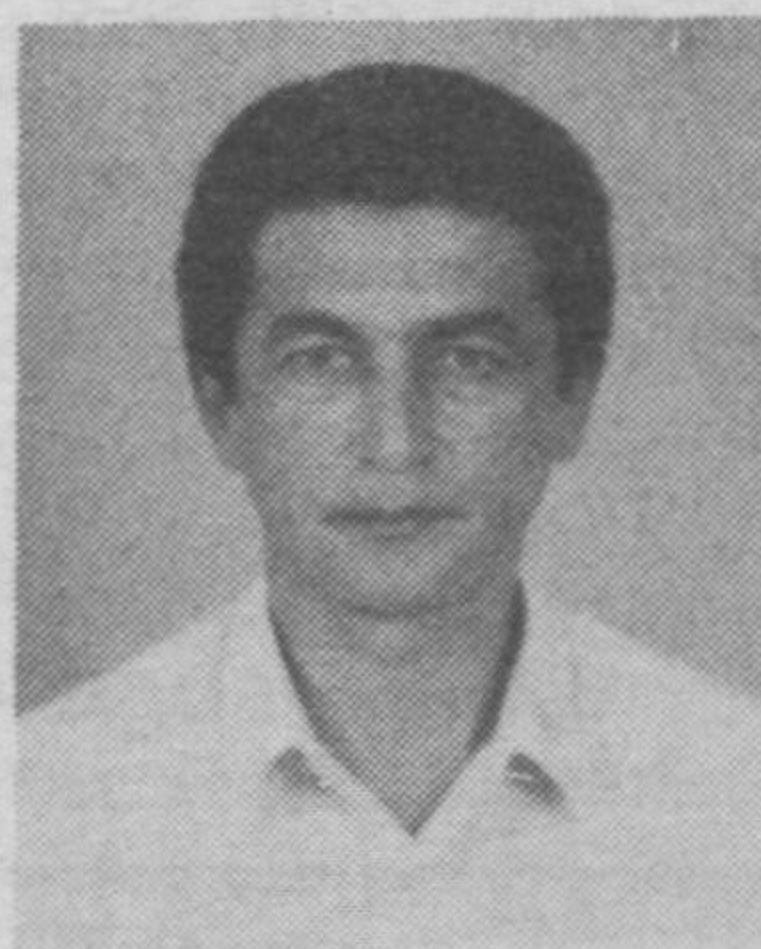
Кўкламда данаклар ниш уриб, нозик нихолларга ай-ланди. Фарзандлари нихол-ларга қараб фахр билан ши-врлашди: "Оппок додам-ларнинг ўриги"...

Каримжон ҚўЧҚОРОВ,
Тошкент шаҳридаги
28-мактаб директори

Жиззах вилояти халқ таъ-лими бошқармаси Фалла-рол туманидаги 26-ўрта мактабнинг собиқ директо-ри, "Хизмат кўрсатган ўқитув-чи"

Қаршигул
ҚУРБОНОВА
бевақт вафоти муносабати билан унинг оила аъзолари ва қариндошларига таъзия изҳор этади.

QUTLOV

Хурматли устозимиз
Аҳмаджон МУЗАФФАРОВ!
Сизни таваллуд топган кун-нингиз билан чин қалбимиз-дан қутлаймиз. Жамоамиз-нинг аҳил бўлиб, кўзланган мақсадларга эришишидаги одилона хизматларингиз таҳ-синга лойиқ. Ниятимиз — ҳамиша соғу-саломат, куч-ғайратга тўлиб юринг. Ёшлар-имиз келажакни ўйлаб қилаётган меҳнатларингиз са-мараси салмоқли бўлсин.
Республика ўқувчи-ёшлар
Маркази жамоаси

Хурматли
Бўронбой МУҚУМОВ!

Сизни қутлуг 50 ёшингиз ҳамда педагогик фаолиятингизга 30 йил тўлиши муносабати билан таб-риклаймиз. Ишларингизда му-ваффақият, оилангизга хотир-жамлик ёр бўлсин.

Челак тумани халқ таълими бўлими ҳамда 16-ўрта мактаб педагогик жамоаси

Suvsiz hayot bo'lmaz

МАВЖУДЛИК ОМИЛИ

Саховатли табиатимизнинг бебаҳо неъматларидан бири — сув ҳисобланади. Дарҳақиқат, ҳаётни сувсиз та-саввур қилиб бўлмайди. Сув инсон, жониворлар, наботот олами, ҳуллас, жамийки борлиқ учун зарур бўлган ҳаёт-бахш омилдир.

Сув тириклик зийнати эканлигини қанча таърифласак ҳам оз. Қолаверса, у одам танасининг бир қисми бўлиб, организмдаги муҳим биокимёвий жараёнларда фаол қат-нашдади, иссиқлик — ҳароратни яхши сақлайди, турли хил моддаларни яхши эритади, тузлар ва бошқа модда-ларни ионларга парчалайди, организмда ҳаётий муҳит яратади.

Ҳавзи кавсардек тоза сувнинг инсон саломатлиги ва покизалигини сақлаш борасидаги ўрни устида тўхталиб ўтар эканмиз, уни режасиз суиистеъмол қилиш, қолавер-са, табиат бизга инъом этган бебаҳо бойликни исроф этиш ҳолларини ҳам қайд қилиб ўтишга тўғри келади.

"Роҳатбахш ҳаммом" китобидан олинди.

(Давоми бор)

Ma'rifat

ТАЪСИС
ЭТУВЧИЛАР:

Ўзбекистон Халқ таъли-ми вазирлиги, Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Таълим ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий Қўмитаси.

Бош муҳаррир:
Ҳалим САИДОВ

Тахрир ҳайъати: Йўлдош АҲМЕДОВ, Жумана-зар БЕКНАЗАРОВ, Икром БУРИБОЕВ, Шукур ЖОНБОВ, Фахриддин КАРИМОВ(масъул котиб), Курбонбой МАТҚУРБОНОВ, Нуъмонжон РАҲИМ-ЖОНОВ, Йўлдош САИДЖОНОВ, Абдусамат РАҲИМОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Хулкар ТҲИМАНОВА, Саъдулла ҲАКИМОВ, Уткир ҲОШИМОВ

«Шарқ» нашриёт матбаа концерни босмахонаси.
Қорхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси 41-уй

Рақам ва далиллар ҳаққонийлиги учун мақолалар муаллифлари масъулдирлар. Фойдаланилмаган мақолаларга жавоб қайтарил-майди. «Маърифат»даги материалларни қўчириб босиш тахрири-ят рухсати билан амалга оширилиши шарт.

МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси, 32.
ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб—136-56-42, хатлар ва оммавий ишлар бўлими—136-54-23.

Газетани IBM компьютерида
Лилия БИНАШЕВА ва Абдурашул НАРМАНОВ
саҳифалади.

Навбатчилар: Курбонбой МАТҚУРБОНОВ,
Жамшид САЪДИНОВ.

Рўйхатдан ўтиш
тартиби № 20.
ИНДЕКС: 149, 150.
Г-617.

Тиражи 19.687.
Г. 1 2 3 4 5 6
Ҳажми 4 босма табок.
Офсет усулида
босилган, қоғоз бичими
А-3.

Босишга топшириш
вақти — 20.00.
Топширилди — 00.